

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาเอกสาร รายงานการวิจัย ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ และ แหล่งข้อมูลอื่นๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ที่เกี่ยวข้องตามกรอบแนวคิดในการวิจัย สามารถจัดแบ่งตามหัวข้อได้ ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 แนวทางการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

พ.ศ. 2542

ตอนที่ 2 แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนการสอน

ตอนที่ 3 การจัดหลักสูตรและการเรียนการสอน

ตอนที่ 4 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาวิชาศึกษาทั่วไป

ตอนที่ 5 การบูรณาการหลักสูตรและการเรียนการสอน

ตอนที่ 6 การสร้างรูปแบบ

ตอนที่ 7 การวิเคราะห์สาระ

ตอนที่ 8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

รายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับกรอบแนวคิดข้างต้นมีสาระสำคัญในแต่ละกรอบแนวคิด ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 แนวทางการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

การเรียนการสอนในสังคมสารสนเทศปัจจุบันมีสภาพเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างรวดเร็ว ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอน นับตั้งแต่ผู้วางนโยบายการศึกษา ผู้บริหารการศึกษา ผู้สอน และผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ จำเป็นต้องปรับกระบวนการเรียนรู้สามารถป้องกันปัญหาให้สอดคล้องทันสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปของสังคม

สภาพปัญหาวิกฤติทางเศรษฐกิจ วิกฤติทางสังคมกับการจัดการศึกษา

สภาพสังคมไทยในปัจจุบันเผชิญกับสภาพปัญหาวิกฤติทางเศรษฐกิจ วิกฤติทางสังคม ซึ่งมีผลมาจากการจัดการศึกษา การดำเนินการแก้ไขปัญหาของสังคมในปัจจุบันจึงมุ่งเน้นในการกำหนดคุณสมบัติของการจัดการศึกษาตามแผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ.2545-2559) (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545: 50) และมาตรา 6 ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (Office of the National Education Commission, 2003: 4) ที่ระบุว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ(2545) จึงได้อัญเชิญแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาและบริหารประเทศ โดยยึดหลักทางสายกลาง เพื่อให้ประเทศรอดพ้นจากวิกฤติ สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง และนำไปสู่การพัฒนาที่สมดุล มีคุณภาพและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ และสถานการณ์เปลี่ยนแปลงต่างๆ ขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ ให้มีสำนึกในคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

วิสัยทัศน์การพัฒนาประเทศไทยในอนาคต 20 ปี มีจุดมุ่งหมายมุ่งเน้นการแก้ปัญหาความยากจนและยกระดับคุณภาพชีวิตของคนส่วนใหญ่ของประเทศ ให้เกิด “การพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของคนไทย” และสร้างค่านิยมร่วม ให้คนไทยตระหนักถึงความจำเป็นและปรับเปลี่ยนกระบวนความคิด ทักษะคิด และกระบวนการทำงาน โดยยึด ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญานำทางให้เอื้อต่อการเปลี่ยนแปลงระบบบริหารจัดการประเทศแนวใหม่ที่มุ่งสู่ประสิทธิภาพและคุณภาพ และก้าวตามโลกได้อย่างรู้เท่าทัน เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและสร้างคุณค่าที่ดีในสังคมไทยบนพื้นฐานของการอนุรักษ์วัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของความเป็นไทย จึงได้กำหนดสภาพสังคมไทยที่พึงประสงค์ โดยมุ่งพัฒนาสู่ “สังคมที่เข้มแข็งและมีคุณภาพ” ใน 3 ด้าน คือ

สังคมคุณภาพ ที่ยึดหลักความสมดุล ความพอดี สามารถสร้างคนทุกคนให้เป็นคนดี คนเก่ง พร้อมด้วยคุณธรรม จริยธรรม มีวินัย มีความรับผิดชอบ มีจิตสำนึกสาธารณะ พึ่งตนเองได้ คนมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสุข อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี มีเมืองและชุมชนน่าอยู่ มีระบบดี มีประสิทธิภาพ ระบบเศรษฐกิจมีเสถียรภาพ มีความเข้มแข็งและแข่งขันได้ ได้รับการพัฒนาอย่างยั่งยืนและสมดุลกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ระบบการเมืองการปกครองโปร่งใส เป็นประชาธิปไตย ตรวจสอบได้ และมีความเป็นธรรมในสังคมไทย

สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ ที่เปิด โอกาสให้คนไทยทุกคนสามารถคิดเป็น ทำเป็น มีเหตุผล มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต รู้เท่าทันโลก เพื่อพร้อมรับกับการเปลี่ยนแปลง สามารถตั้งสมทวนทางปัญญา รักษาและต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม

สังคมสมานฉันท์และเอื้ออาทรต่อกัน ที่ดำรงไว้ซึ่งคุณธรรมและคุณค่าของเอกลักษณ์สังคมไทยที่พึงพาเกื้อกูลกัน รู้รัก สามัคคี มีจารีตประเพณีดีงาม มีความเอื้ออาทร รักภูมิปัญญาในชาติและท้องถิ่น มีสถาบันครอบครัวที่เข้มแข็ง ตลอดจนเครือข่ายชุมชนทั่วประเทศ

ในการพัฒนาประเทศจะต้องมีวิธีการนำไปสู่สังคมที่มีคุณภาพทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง สามารถพึ่งตนเอง มีภูมิคุ้มกันและรู้เท่าทันโลก ทำอย่างไรจึงจะให้คนไทยส่วนใหญ่มีการศึกษาและรู้จักเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิต เป็นคนดี มีคุณธรรมและซื่อสัตย์สุจริต อยู่ในสังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ สามารถรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นควบคู่ไปกับการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงาม ดำรงไว้ซึ่งคุณธรรมและคุณค่าทางสังคมไทยที่มีความสมานฉันท์ และเอื้ออาทรต่อกัน อันจะเป็นรากฐานของการพัฒนาประเทศอย่างสมดุล มีคุณธรรมและยั่งยืน

รากฐานของประเทศในระบอบประชาธิปไตยขึ้นอยู่กับคุณภาพของประชาชน การจัดการศึกษาที่ดีจึงมีส่วนสำคัญและมีความสัมพันธ์ต่อการส่งเสริมการปกครองที่ดีในอนาคต พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (2544: 107) ได้สรุปถึงความสำคัญของการศึกษาว่า ความสัมพันธ์กับเรื่องประชาธิปไตยในประเทศไทย ดังนี้

“... ถ้าประชาชนมีคุณภาพดี ประชาธิปไตยก็มีคุณภาพดีด้วย
ถ้าประชาชนมีคุณภาพต่ำ ประชาธิปไตยก็จะเป็นประชาธิปไตย
อย่างเลวด้วย เพราะว่าคุณภาพของประชาธิปไตยขึ้นต่อคุณภาพ
ของประชาชน แล้วคุณภาพของประชาชนขึ้นต่ออะไร
ก็ขึ้นต่อการศึกษา ...”

ปัญหาเรื่องความเสื่อมถอยทางด้านศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และ คุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามระบบวิถีชีวิตที่ดีงามของคนไทย เป็นประเด็นปัญหาหลักที่ สถาบันอุดมศึกษาได้รับการวิพากษ์วิจารณ์จากสังคมอยู่ในขณะนี้ อุดลย์ วิริยเวชกุล (2541: 9-13) สรุปถึงคุณภาพของบัณฑิตไทยจากมุมมองของผู้เกี่ยวข้องหลายคน กล่าวสรุปถึงภาพรวมของการศึกษาไทยว่า คุณภาพการศึกษาไม่ได้มาตรฐาน ภาษาอังกฤษไม่ดี ไม่รู้จักประชาธิปไตย อาจารย์มหาวิทยาลัยยังใจแคบและทำงานร่วมกันไม่ได้ มหาวิทยาลัยอันเป็นชุมชนของผู้ทรง ความรู้ นั้น แท้ที่จริงแล้วมีวิญญาณเป็นทาส ระบบการศึกษาที่ไร้ปัญญา มีโครงสร้างทางการศึกษามาก ครูสอนไปเรื่อย แต่ไม่มีปัญญา เพราะหมดทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็่นประถม มัธยม อุดมศึกษา เป็นสภาพที่ไร้ปัญญา

จรัส สุวรรณเวลา (2545: 48-49; 2547:31-34) สรุปว่าคุณลักษณะของบัณฑิตเมื่อเป็น การลงทุนของสังคม หรือ ชุมชน หรือ ประเทศชาติ ที่สำคัญคือความมีกตัญญู กตเวทิตา รู้สึก บุญคุณและตั้งใจตอบแทนแก่สังคม อุดมศึกษาจึงมิใช่การสร้างความสำเร็จส่วนบุคคลเท่านั้น แต่ เป็นการสร้างความเจริญ และความ สุขของสังคม และประชาชนด้วย ในปัจจุบันระบบอุดมศึกษา ยังมีความอ่อนแออยู่มากในการเข้าสู่สังคมความรู้ซึ่งมีสาเหตุมาจากปัจจัยหลายด้าน เช่น กระบวนการสอนยังมุ่งเน้นการถ่ายทอดความรู้เป็นหลัก เน้นการเพิ่มสาระความรู้ แทนที่จะเป็น การสร้างสมรรถนะและปัญญา

วิทยากร เชียงกุล (2542, หน้า 222-223) สรุปว่า ปัญหาความล้มเหลวของการศึกษาที่สำคัญ คือ ทำให้คนมีการศึกษาสูงที่ยังติดค่านิยมเห็นแก่ตัว เห็นแก่อภิสิทธิ์ สามารถอธิบายแก้ต่าง สร้างความชอบธรรมให้กับการกระทำเพื่อประโยชน์ของตัวเองได้ และพวกเขายังใช้อำนาจในการครอบงำทางความรู้และวัฒนธรรมและทักษะในการสื่อสารสร้างภาพพจน์แก่ ทำให้คนเชื่อถือพวกเขาได้แบบเนียนเพิ่มขึ้นด้วย สังคมไทยจึงไม่เกิดภูมิปัญญาในการมองปัญหาอย่างวิพากษ์วิจารณ์ และมองไม่เห็นทางเลือกหลายแนวทาง นอกจากแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจ การเมืองแบบมือใครยาวสาวได้สาวเอาที่ชนชั้นนำกำลังทำอยู่

ประเวศ วะสี (2545) ได้กล่าวถึงสภาพการจัดการศึกษาในปัจจุบัน สะท้อนถึงระบบการศึกษาในมุมมองหนึ่ง ดังต่อไปนี้

“... สังคมเองก็มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วไปเชื่อมโยงกัน และมีความซับซ้อน มีความยากมาก เกิดเป็นระบบที่ซับซ้อน ที่เรียกกันว่า complex system เป็นระบบที่สลับซับซ้อนมาก หากคนเข้าใจความซับซ้อนของสังคมน้อยมาก เพราะเวลาเรียนแล้วเอาวิชาเป็นตัวตั้ง เราจะไม่เข้าใจความซับซ้อนของสังคม เมื่อไม่เข้าใจ ก็ไม่สามารถจัดระบบการอยู่ร่วมกันด้วยสันติได้ ที่นี้เมื่อมาดูที่การศึกษาไทย ถามว่ามันเป็นการศึกษาที่อยู่ในสังคมหรือเปล่า? ตรงนี้จะเห็นปัญหาใหญ่มาก และผมเชื่อว่าเป็นเรื่องใหญ่ที่สุด เพราะ“ระบบการศึกษาไทยเป็นระบบที่อยู่ นอกกระบวนสังคม” ไม่ได้อยู่ในสังคม ไม่ได้รู้ร้อนรู้หนาว ไม่ได้ร่วมทุกข์ร่วมสุข ไม่ได้ร่วมแก้ปัญหา เป็นระบบที่ลอยตัวอยู่นอกสังคม...”

สภาพปัญหาการขาดคุณธรรม จริยธรรมของนิสิตนักศึกษา

จากกระแสโลกาภิวัตน์ในปัจจุบัน สถาบันการศึกษาทุกแห่ง โดยเฉพาะสถาบันระดับอุดมศึกษาต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การเปลี่ยนแปลงไปสู่ยุคเทคโนโลยี ข้อมูลข่าวสาร การดำเนินงานนโยบายการค้าที่ทั่วถึงกันหมด ก่อให้เกิดการแข่งขันกันสูง รวมทั้งการบริการการศึกษาที่อยู่ในยุคของสังคมไร้พรมแดน สถาบันอุดมศึกษาจำเป็นต้องแข่งขันกันมากขึ้นเพื่อให้สามารถดำเนินภารกิจที่ได้รับมอบหมายจากสังคมและสามารถปรับตัวรองรับการเปลี่ยนแปลงต่างๆที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้

ในสภาพการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ หากไม่มีการเตรียมตัวบัณฑิตให้พร้อมจะทำให้สถาบันอุดมศึกษา บัณฑิต และสังคมโดยรวมล้าหลัง สถาบันระดับอุดมศึกษาจึงต้องคำนึงถึงการผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพและตรงกับความต้องการหรือความคาดหวังจากสังคม

ทบวงมหาวิทยาลัยมีหน้าที่ในการส่งเสริมสนับสนุนให้สถาบันอุดมศึกษาดำเนินงานตามภารกิจหลัก 4 ประการอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยเฉพาะการพัฒนาคุณภาพของคนให้เป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพพร้อมทั้งด้านวิชาการ วิชาชีพ คุณธรรม จริยธรรม และเป็นผู้นำสังคมที่ดี อยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข (จิรณี ดันดิรัตน์วงศ์, 2546: 2-3) ทั้งนี้ทบวงมหาวิทยาลัยได้กำหนดวิสัยทัศน์ของบัณฑิตอุดมคติไทยเพื่อสร้างบัณฑิตให้เป็นคนดี มีงานทำ ด้วยคุณธรรมนำคุณภาพ และกำหนดเป้าหมายที่จะเร่งรัดการพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทยดังนี้

1. มีการใช้และพัฒนารูปแบบการสอนและการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม ให้มีการปฏิบัติอย่างเหมาะสมในสถาบันอุดมศึกษา

2. มีเครือข่ายการดำเนินงานในเรื่องคุณธรรม จริยธรรม ระหว่างสถาบันอุดมศึกษาใน ส่วนกลางและส่วนภูมิภาค

สถาบันอุดมศึกษาต่างๆ ได้ดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไปสู่ความสำเร็จ โดยมีแนวทางต่างๆ (จิรณี ดันดิรัตน์วงศ์, 2546: 3) ดังนี้

1. กำหนดนโยบายและมีแผนปฏิบัติการที่เป็นรูปธรรมในการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม

2. กำหนดองค์ประกอบ ตัวบ่งชี้ และเกณฑ์ในการประเมินด้านคุณธรรม จริยธรรม

3. สร้างเครือข่ายการพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทย เพื่อการเรียนรู้ร่วมกัน

4. พัฒนาสิ่งแวดล้อมที่เสริมสร้างให้เกิดคุณธรรม จริยธรรม

5. พัฒนาบุคลากรทั้งผู้สอนและผู้เรียนในด้านคุณธรรม จริยธรรม

6. ตรวจสอบ ติดตาม และส่งเสริมให้สถาบันการศึกษาดำเนินการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ของนิสิตนักศึกษา และบุคลากรเพื่อหาแนวทางในการสนับสนุน

ปัญหาในการดำเนินการสอนเพื่อให้เกิดคุณธรรมในตัวนิสิตนักศึกษา ล้วนแล้วแต่เป็นประเด็นปัญหาของผู้บริหารการศึกษามาโดยตลอด สังคมในปัจจุบันได้ก้าวกระโดดไปไกลในการรับรู้สภาพสังคมที่เป็นโลกาภิวัตน์ นักการศึกษาได้เฝ้ามองสังเกตพฤติกรรมของนิสิตนักศึกษาที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม แตกต่างไปจากวัฒนธรรมของความเป็นไทย และเปลี่ยนแปลงไปในรูปแบบที่คาดคิดไม่ถึงในหลายประเด็น ดังเช่น ความคิดเห็นของสุมน อมรวิวัฒน์ (2548) ที่กล่าวถึงพฤติกรรมตอนหนึ่งของคนวัยหนุ่มสาวว่า

“... คนหนุ่มสาวและวัยรุ่นมิได้เป็นพวกไฝดำ เลื่อนลอย เหลวไหล อย่างที่พวกผู้ใหญ่ก่อนว่าอยู่ทุกเมื่อเชื่อวัน เขามี ความตั้งใจอยู่ในใจอย่างมาก แบบอย่างวิถีคิดของผู้ใหญ่ และสื่อทั้งหลายต่างหากที่ชี้ทิศให้เขาเดิน ไปสู่ความฟุ้งเพื่อ เหนือเหิม แข่งขันกันไขว่คว้าหาเงินและอำนาจไม่ว่าจะด้วย วิธีการที่ดีหรือเลว นิสิตนักศึกษาหาหนทางที่จะสืบค้น เส้นทางชีวิตอันถูกต้องได้ยากเหลือเกิน จำนวนหน่วยกิต อันมากล้นไม่เหลือสำหรับการศึกษาให้รู้จักตนเองและ รู้จักรักผู้อื่น คณาจารย์แต่ละวิชาพากันบ่นว่า เวลาและหน่วยกิต ที่มีไม่พอที่ให้นิสิตรู้และเก่งได้ตั้งใจ ...”

นอกจากนี้ สุมน อมรวิวัฒน์ (2548) ยังได้กล่าวถึงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนว่ามี ส่วนเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบหลายประการที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนการสอน

“... นิสิตนักศึกษาไม่มีทางเลือก กรอบหลักสูตรได้มัดเขาไว้ อย่างเหนียวแน่น เธออยากจะไปเดินดูทุ่งนาป่าเขา อยากช่วยคน ในสลัมข้างมหาวิทยาลัย เธอไปทำกิจกรรมเสริมหลักสูตร(ซึ่งดีแล้ว) แต่กิจกรรมเหล่านั้น มหาวิทยาลัยจะแยกใบรับรองไว้ต่างหาก จะเอามาปนกับหลักสูตรปกติได้อย่างไรเล่า เรื่องของการพัฒนา จิตใจ เป็นงานเสริม ไม่ใช่งานหลักของมหาวิทยาลัย แม้แต่คณาจารย์เองก็ไม่มีเวลาที่จะพัฒนาหัวใจของตน ...”

ในปัจจุบัน มหาวิทยาลัยต่างๆ ได้พัฒนาและปรับปรุงหลักสูตรรายวิชาศึกษาทั่วไปที่ สอนและแทรกความรู้เกี่ยวกับคุณธรรม และจริยธรรมเพื่อตอบสนองการผลิตบัณฑิตอุดมคติ ไทย นอกจากนี้ยังได้แทรกการรู้สารสนเทศของสารสนเทศเบื้องต้นที่จำเป็นและเกี่ยวข้องใน การใช้ในชีวิตประจำวันของผู้เรียนในหลักสูตรการเรียนการสอนอีกด้วย

การรู้สารสนเทศ (information literacy)

นักการศึกษาทั่วโลกกำลังให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาที่ให้นิสิตนักศึกษาใน สถานศึกษาต่างๆ ได้รู้สารสนเทศด้วยตนเองให้มากขึ้น สมาคมห้องสมุดอเมริกัน (American Library Association, 2004; Association of College and Research Libraries, 2004: 2-3) ให้คำ นิยามของการรู้สารสนเทศ (information literacy) ว่าเป็นชุดของความสามารถของแต่ละบุคคล ในการเข้าถึง วิเคราะห์และใช้สารสนเทศที่ตรงกับความต้องการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

พอล เซอร์คาวสกี (Paul Zurkowski, cited in Webber, S & Johnston, B., 2000: 381-387) เป็นผู้แนะนำความสำคัญของการรู้สารสนเทศ และเสนอข้อแนะนำให้คณะรัฐบาลแห่งประเทศสหรัฐอเมริกาในการวางโครงการที่มุ่งก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในการดำเนินการเกี่ยวกับการรู้สารสนเทศในระดับประเทศ นักสารสนเทศได้ศึกษาและเห็นความสำคัญของการรู้สารสนเทศ สรุปถึงความสำคัญของการรู้สารสนเทศในแง่มุมที่น่าสนใจ (Webber, S and Johnston, B., 2000: 381-397) พอสรุปประเด็นความสำคัญของการรู้สารสนเทศได้ดังต่อไปนี้

1. เป็นการแสวงหาสารสนเทศตามความต้องการ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
2. ได้รับรู้โอกาสในการเลือกใช้แหล่งสารสนเทศและแยกแยะแหล่งสารสนเทศได้
3. ได้วิเคราะห์และเลือกใช้สารสนเทศจากเครื่องมือค้นหาสารสนเทศ เช่น จากเครื่องคอมพิวเตอร์ และจากเทคโนโลยีสารสนเทศประเภทอื่นๆ
4. มีความสะดวกต่อการใช้สื่อมวลชนที่หลากหลายที่เหมาะสมที่สุด
5. มีความระมัดระวังต่อการใช้สารสนเทศทั้งที่เชื่อถือและเชื่อถือไม่ได้
6. สามารถถ่ายทอดสารสนเทศที่รู้ให้ผู้อื่นได้ทราบได้

ในยุคสมัยที่ทุกประเทศสามารถเข้าถึงสารสนเทศได้อย่างไม่มีขีดจำกัด การรู้สารสนเทศในแต่ละประเทศจึงเป็นสิ่งจำเป็น และยิ่งทวีความสำคัญในสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีในสังคมสารสนเทศและการเพิ่มปริมาณอย่างรวดเร็วของแหล่งสารสนเทศต่างๆ ผู้ใช้สารสนเทศต่างเผชิญกับปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นและแหล่งสารสนเทศที่จะให้ความรู้ความเข้าใจที่มีเป็นจำนวนมากในชีวิตประจำวัน ในชั้นเรียน สารสนเทศที่ควรรู้สามารถแสวงหาได้จากห้องสมุด หน่วยงานต่างๆ จากสื่อมวลชน และจากอินเทอร์เน็ต ผู้ใช้สารสนเทศจึงประสบปัญหาต่อการประมวลสารสนเทศที่ได้รับ จึงควรมีการกำหนดมาตรฐานการรับรู้สารสนเทศในการส่งเสริมการรู้สารสนเทศที่ถูกต้องกับผู้ใช้สารสนเทศในสังคมสารสนเทศปัจจุบัน

การรู้สารสนเทศจะมีส่วนช่วยในการก่อให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตขึ้นมาได้ในแต่ละประเทศ บางประเทศได้ทำการศึกษาวิจัย กำหนดแนวทาง มาตรการ ตลอดจนมาตรฐานการรู้สารสนเทศไว้แล้ว เช่น กระทรวงพัฒนาการศึกษาและแรงงาน ประเทศออสเตรเลีย ได้ร่วมจัดทำโครงการวิจัย การเข้าถึงสารสนเทศออนไลน์และการบริการสารสนเทศเพื่อผู้ใช้อย่างมีประสิทธิภาพโดยการใช้ห้องสมุดดิจิทัลเพื่อวิจัยถึงทักษะและกลยุทธ์สำหรับนักศึกษาในการเรียนการสอนในระบบออนไลน์เพื่อเข้าถึงสารสนเทศในแหล่งให้บริการสารสนเทศประเภทต่างๆ ประเทศทางทวีปยุโรป ให้ความสำคัญต่อการจัดการรู้สารสนเทศโดยให้การสนับสนุนการทำโครงการวิจัย วิชาการศึกษาสารสนเทศทางไกล(distance education information courses) เพื่อศึกษาถึงความเป็นไปได้ในการรับรู้สารสนเทศผ่านการเรียนการสอนทางไกล ในประเทศญี่ปุ่น ได้เห็นความสำคัญของการรู้สารสนเทศในประเด็นของการรู้เทคโนโลยีสารสนเทศและ

เห็นความสำคัญของการส่งเสริมการรู้สารสนเทศเพื่อให้ทันกับการอยู่ร่วมในสังคมสารสนเทศ (Inoue et al, 1997) ในประเทศสิงคโปร์ได้พัฒนาโครงการสำหรับการรู้สารสนเทศแห่งชาติและประกาศใช้เป็นแนวทางการศึกษาแห่งชาติ (Singapore Ministry of Education, 1997) แต่บางประเทศยังไม่มีแผนนโยบาย มาตรการ การกำหนดมาตรฐานการรู้สารสนเทศ หรือกฎหมายที่สนับสนุนการรู้สารสนเทศของประชาชน ดังนั้นประเทศที่มีการกำหนดมาตรฐานการรู้สารสนเทศ หรือออกกฎหมายมาสนับสนุนการรู้สารสนเทศของประชาชนจึงมีความได้เปรียบต่อการพัฒนาคนภายในประเทศได้เป็นอย่างดี

แนวทางการจัดการระดับอุดมศึกษาโดยมุ่งเน้นให้นักศึกษารู้สารสนเทศอยู่ตลอดเวลามีส่วนสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศเป็นหลัก การจัดการศึกษาจึงควบคู่ไปกับการพัฒนาประเทศทางสังคมและเศรษฐกิจ จำเป็นต้องมีหน่วยงานทางราชการประสานงานซึ่งกันและกันในการดำเนินการมองภาพรวมของผลผลิตของความสำเร็จของบัณฑิตที่ผลิตขึ้นทั้งในและนอกระบบว่าสามารถเป็นพลเมืองดีตามที่ประเทศชาติคาดหวังไว้มากน้อยแค่ไหน สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้รับมอบหมายจากคณะรัฐบาลให้ดำเนินงานตามวาระแห่งชาติ 4 เรื่อง ได้แก่ การพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ การแก้ไขปัญหาความยากจนและการกระจายรายได้ การพัฒนาทุนทางสังคม และการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อมุ่งแก้ไขปัญหาเร่งด่วนที่เป็นเรื่องที่มีความสำคัญลำดับสูงของประเทศ โดยมีวัตถุประสงค์คือ การปูพื้นฐานให้คนไทยและสังคมไทยไปสู่สังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ (knowledge-based society) มีความรู้เท่าทันต่อสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงในสังคมโลก และเกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศให้ก้าวหน้าอย่างสมดุลยั่งยืน และนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน และสังคมโดยรวม (เอกนิษฐ์ ชูมนุม, 2547: 16-22) ทั้งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม และแผนพัฒนาการศึกษา เพื่อให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 จึงมีส่วนกำหนดแนวทางของการผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพภายใต้การจัดการเรียนการสอนของแต่ละสถาบันการศึกษา

นอกจากแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อให้ได้บัณฑิตที่พึงประสงค์แล้วเพื่อศึกษาถึงวิธีการกำหนดคุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์และการพัฒนาหลักสูตรทั้งสายวิชาชีพและวิชาศึกษาทั่วไปเพื่อการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นบัณฑิตในอุดมคติที่คาดหวัง ให้เป็นคนที่สมบูรณ์แล้ว การรู้สารสนเทศด้านต่างๆตลอดจนการรับรู้สารสนเทศจากกระบวนการเรียนการสอนจะต้องเกี่ยวข้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ที่จำเป็นต้องนำมาใช้กับการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียน ดังรายละเอียดของแนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีการเรีญรู้ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 2 แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนการสอน

ในการจัดการเรียนการสอนในยุคสังคมสารสนเทศปัจจุบัน ผู้สอนควรศึกษาทฤษฎีการเรียนรู้ที่หลากหลาย เพราะได้แสดงถึงแนวคิดที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนที่สามารถนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้ ดังต่อไปนี้

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาสมรรถนะของนักศึกษา

การพัฒนาสมรรถนะของนักศึกษามีความจำเป็นในการจัดการเรียนการสอน ชิคเคอริง (Chickering, 1972) อธิบายว่านักศึกษาควรได้รับการพัฒนาสมรรถภาพ (developing competence) ซึ่งประกอบไปด้วย 3 องค์ประกอบ คือ

1. มีสติปัญญา ความคิด วิเคราะห์ญาณ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน ต่อสู้ อดทนด้านวิชาการอย่างไม่เบื่อบริเวณที่อดอย มีความมานะพยายามบากบั่น อยากจะเรียนรู้ อยากจะทำงานให้เสร็จอย่างสมบูรณ์ที่สุด ลงทุนเพื่อการศึกษา กล้าแสดงความคิดเห็น สนใจในการอภิปรายโต้แย้งเสนอเหตุผลรับฟังเหตุผล กระตือรือร้นที่จะแสวงหาข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ

2. สมรรถนะทางกาย และทักษะทางกาย ทำอะไรด้วยมือเป็น ครบสมบูรณ์ด้วย ซึ่งหมายถึง การที่นิสัยสามารถจะรักษา สุขภาพร่างกายให้แข็งแรง ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ ความสามารถป้องกันโรคภัยไข้เจ็บ อันอาจส่งผลกระทบต่อไปสู่การศึกษา หรือการทำงานในอนาคต นอกจากสุขภาพทางกายแล้ว ต้องมีความคล่องตัวในการใช้มือหยิบจับทำงานต่าง ๆ ได้ด้วยมือของตนอีกด้วย

3. สมรรถนะทางสังคม มีความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นได้ เข้าสังคมเป็นสื่อสารกับผู้อื่นและร่วมทำงานกับผู้อื่นในสังคมได้

ในการพัฒนาสมรรถนะของนักศึกษา มีวิธีการดำเนินการดังต่อไปนี้

1. จัดการเรียนการสอนที่เอื้อให้ผู้เรียน มีความรู้ความเข้าใจในสาระวิชา และมโนทัศน์ต่าง ๆ ที่จำเป็นอย่างถ่องแท้

2. เปิดโอกาสให้ผู้เรียน นำเสนอสาระเนื้อหาวิชาที่ได้ศึกษาค้นคว้าแก่เพื่อนในชั้นเรียน

3. มุ่งสร้างทัศนคติที่ดีต่อการเรียน และการทำกิจกรรมกลุ่ม

4. จัดกิจกรรมที่เปิดโอกาส ให้ผู้เรียนต้องทำงานร่วมกัน และการให้คะแนนเน้นผลสัมฤทธิ์ของกลุ่ม

แนวคิดเกี่ยวกับความร่วมมือ และการมีส่วนร่วม

การร่วมมือกระตุ้นให้เกิดพลัง ในการทำงานที่มีผู้รับผิดชอบหลากหลาย มีการแบ่งภาระความรับผิดชอบกัน ในระหว่างสมาชิกกลุ่ม ทำให้ได้เนื้องานมากขึ้น และได้งานที่มีคุณภาพสูงขึ้น การทำงานกลุ่มเอื้อให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ในระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้อง คือ เพื่อนผู้เรียน และอาจารย์ผู้สอน (Deutsch, 1973 ;

Astin, 1985) อันจะนำไปสู่การเรียนรู้ด้านวิชาการ และทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีหลายประการ

การดำเนินการก่อให้เกิดความร่วมมือดำเนินการในลักษณะต่อไปนี้ คือ

1. เน้นการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียน มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้
2. เน้นการเรียนรู้โดยการกระตุ้นให้ผู้เรียนแต่ละคนมีความรับผิดชอบในภาระงาน

ที่ได้รับมอบหมาย

3. เน้นการมีปฏิสัมพันธ์ ในระหว่างผู้เรียนด้วยกัน และระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน

การจัดหลักสูตร การเรียนการสอนและทิศทางการพัฒนานักศึกษา

การจัดหลักสูตร และการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษา ต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเรียนรู้ทักษะการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง การใช้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการอยู่ร่วมกันในสังคมสนับสนุนให้มีการร่วมมือกันระหว่างผู้เรียน การเคารพในความแตกต่างในความสามารถและวิธีการเรียนรู้ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนมีพัฒนาการในทางที่ดีหลายประการ ได้แก่ การพัฒนาสมรรถภาพทางด้านสติปัญญา ด้านร่างกาย ด้านทักษะ และทางด้านสังคม ตลอดจนทางด้านสัมพันธภาพกับบุคคลอื่น การจัดการทางด้านอารมณ์ คือ การควบคุมอารมณ์ของตนเอง และเคารพอารมณ์ของผู้อื่น ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น พัฒนาความคล่องตัวไปสู่การพึ่งพาอาศัยกัน พัฒนา สัมพันธภาพกับผู้อื่นอย่างมีวุฒิภาวะ รู้จักการยอมรับคนที่มีความแตกต่างไปจากตน (Chickering & Gamson, 1991 ; Chickering, 1993) โดยมีวิธีการดำเนินการดังนี้

1. จัดวิธีการเรียนการสอน ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนค้นคว้าด้วยตนเอง
2. เน้นการใช้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
3. จัดกิจกรรมที่เปิดโอกาส ให้ผู้เรียนทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิด
4. มุ่งเน้นให้มีการเคารพ ในความแตกต่างด้านความสามารถ วิธีการเรียนรู้ และความ

ความคิดเห็นที่หลากหลาย

5. มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน
6. เน้นการมีสัมพันธภาพที่ดีต่อผู้อื่น

การจัดการเรียนการสอนแบบร่วมมือ

การเรียนการสอนแบบร่วมมือเป็นเครื่องมือในการส่งถ่ายความรู้จากผู้สอนไปสู่ผู้เรียน โดยใช้กระบวนการกลุ่ม โดยการแบ่งผู้เรียนออกเป็นกลุ่มเล็ก มีการแลกเปลี่ยนแบ่งปันความคิดเห็น และเอกสารแก่กัน มีการตั้งเป้าหมายร่วมกัน และมีการแบ่งภาระงานกัน โดยที่ทุกคนมีความรับผิดชอบวางใจได้เน้นการให้ผู้เรียน และผู้สอนมีปฏิสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด

ตัวอย่างการเรียนการสอนแบบร่วมมือโดยใช้วิธีการแบ่งกลุ่มสัมฤทธิ์ (STAD Method) เป็นองค์ประกอบ 5 ส่วน คือ การนำเสนอเนื้อหาวิชาโดยผู้สอน การแบ่งผู้เรียนออกเป็นกลุ่มย่อย 4-5 คน เพื่อทำงานที่ได้รับมอบหมายร่วมกัน การทดสอบรายบุคคล การให้คะแนนจากความรู้อาสาสมัครของแต่ละบุคคล เพื่อให้เกิดความยุติธรรม และการประกาศเกียรติคุณสำหรับกลุ่มที่ผลงานดี จุดเด่นของการเรียนการสอนนี้ คือ การแบ่งผู้เรียนออกเป็นกลุ่มย่อยซึ่งประกอบไปด้วยสมาชิกที่มีความหลากหลาย เพื่อผู้เรียนจะได้ช่วยเหลือแบ่งปันซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน (Johnson & Johnson, 1987; Slavin, 1990, 1995; Tenenbergs, 1995; Smith, 1996; Tom, 1997)

วิธีดำเนินการก่อให้เกิดการเรียนการสอนแบบร่วมมือสามารถดำเนินการได้ดังต่อไปนี้

1. เน้นการเรียน โดยแบ่งผู้เรียนออกเป็นกลุ่มเล็ก เพื่อให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด
2. เน้นการเรียนรู้ที่มีการร่วมมือ การแบ่งปัน การช่วยเหลือสนับสนุนซึ่งกันและกัน การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ความรู้ ประสบการณ์
3. เน้นปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมการทำงานร่วมกัน
4. เน้นการเรียนรู้ โดยการแบ่งผู้เรียนออกเป็นกลุ่มย่อย เพื่อทำงานที่ได้รับมอบหมายร่วมกัน
5. เน้นความรับผิดชอบส่วนบุคคล
6. เน้นกระบวนการกลุ่ม

เป้าหมายของการเรียนรู้ของบลูม

เป้าหมายของการเรียนรู้หมายถึงการกำหนดจุดมุ่งหมายปลายทางของผู้เรียนว่าจะต้องบรรลุถึงจุดหมายปลายทางอะไรบ้างภายหลังการเรียนรู้ ในการบริหารการศึกษามักกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ของบลูม (Bloom's taxonomy) ซึ่งแบ่งเป้าหมายในการเรียนรู้ออกเป็น 3 ด้าน (Bloom, 1984; Clark, 2001; Learning Domains or Bloom's Taxonomy, 2006) คือ

1. ด้านพุทธิพิสัย (cognitive domain) หมายถึง พฤติกรรมที่เกี่ยวกับทักษะทางปัญญา จำแนกทักษะทางปัญญาออกเป็น 6 ระดับ คือ ทักษะด้านความรู้ความจำ (knowledge) ความเข้าใจ (comprehension) การนำไปใช้ (application) การวิเคราะห์ (analysis) การสังเคราะห์ (synthesis) และ การประเมินค่า (evaluation)
2. ด้านจิตพิสัย (affective domain) หมายถึง พฤติกรรมเกี่ยวกับการแสดงออกของสภาพจิตใจด้านอารมณ์และความรู้สึก ซึ่งเกี่ยวข้องกับการมีค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม ความสนใจ และความซาบซึ้ง เป้าหมายด้านจิตพิสัยแบ่งออกเป็น 5 ระดับ คือ การรับรู้ (receiving or

attention) การตอบสนอง (responding) การสร้างคุณค่า (valuing) การจัดระบบคุณค่า (organization) และการสร้างลักษณะนิสัย (characterization by a value)

3. ด้านทักษะพิสัย (psychomotor domain) หมายถึงทักษะทางกาย ซึ่งเป็นพฤติกรรมเกี่ยวกับความสามารถในการบังคับระบบกล้ามเนื้อ ระบบประสาทและสมองให้สัมพันธ์กัน จนกระทั่งเกิดเป็นการเคลื่อนไหวส่วนต่างๆของร่างกายในการปฏิบัติงานต่างๆ มีการจำแนกพฤติกรรมด้านทักษะพิสัยออกเป็น 7 ระดับ คือ ด้านการรับรู้ (perception) การเตรียม (set) การตอบสนองตามการชี้แนะ (guided response) การสร้างกลไก (mechanism) การตอบสนองที่ซับซ้อน (complex overt response) การดัดแปลงให้เหมาะสม (adaptation) และการริเริ่มใหม่ (organization)

เป้าหมายการเรียนรู้ของบลูมทั้ง 3 ด้าน ดำเนินการดังนี้

1. เน้นการเรียนรู้ โดยผู้สอนดำเนินการจัดทำแผนการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับพฤติกรรมการเรียนรู้ในแต่ละทักษะ
2. เน้นการเรียนรู้ที่มีการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ตลอดเวลา
3. เน้นการสังเกต เช่น พิจารณาพฤติกรรมการแสดงออก เช่น พฤติกรรมคุณธรรม การยอมรับทางสังคม ลักษณะนิสัย การฝึกปฏิบัติ ทักษะต่าง ๆ ในชั้นเรียน

แนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีการเรียนรู้ มีวิธีดำเนินการ โดยการศึกษาวิเคราะห์เอกสาร เพื่อสรุปให้ได้บริบทเกี่ยวกับแนวโน้มของการใช้ทฤษฎีการเรียนรู้ที่หลากหลายที่สามารถนำมาสังเคราะห์เชื่อมโยงกับการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการให้เหมาะสมกับวิชาศึกษาทั่วไปในมหาวิทยาลัยราชภัฏ มีความสัมพันธ์กับการจัดรูปแบบการเรียนการสอนแบบต่างๆ ทิศนา แคมมณี (2545: 220, 222-270) ได้สรุปการจัดหมวดหมู่ของรูปแบบการเรียนการสอน หรือ ระบบวิธีสอน ซึ่งเป็นสภาพหรือลักษณะของการจัดการเรียนการสอนที่จัดขึ้นอย่างเป็นระบบระเบียบตามหลักปรัชญา ทฤษฎี หลักการ แนวคิด หรือความเชื่อต่างๆ โดยมีการจัดกระบวนการหรือขั้นตอนในการเรียนการสอนโดยอาศัยวิธีสอนและเทคนิคการสอนต่างๆ เข้าไปช่วยทำให้สภาพการเรียนการสอนนั้นเป็นไปตามหลักการที่ยึดถือ โดยอธิบายถึงการจัดหมวดหมู่ของรูปแบบตามลักษณะของวัตถุประสงค์เฉพาะหรือเจตนารมณ์ของรูปแบบออกเป็น 5 หมวด คือ

1. รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาด้านพุทธิพิสัย (cognitive domain)

รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาด้านพุทธิพิสัย เป็นรูปแบบการเรียนการสอนที่มุ่งช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาสาระต่างๆ ซึ่งเนื้อหาสาระนั้นอาจอยู่ในรูปของข้อมูล ข้อเท็จจริง มโนทัศน์ หรือ ความคิดรวบยอด รูปแบบการเรียนการสอนประเภทนี้มักนิยมใช้รูปแบบการเรียนการสอนมโนทัศน์ (Concept Attainment Model) ซึ่งพัฒนารูปแบบโดย

จอยส์และวิต รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดของกานเย (Gagne's Instructional Model) เป็นต้น

2. รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาด้านจิตพิสัย (affective domain)

รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาด้านจิตพิสัย เป็นรูปแบบที่มุ่งช่วยพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความรู้สึก เจตคติ ค่านิยม คุณธรรม และ จริยธรรมที่พึงประสงค์ ซึ่งเป็นเรื่องที่ยากแก่การพัฒนาหรือปลูกฝัง การจัดการเรียนการสอนตามรูปแบบที่เพียงช่วยให้เกิดความรู้ความเข้าใจ มักไม่เพียงพอต่อการช่วยให้ผู้เรียนเกิดเจตคติที่ดีได้ จำเป็นต้องอาศัยหลักการและวิธีการอื่นๆ เพิ่มเติม รูปแบบประเภtnี้นักนิยมใช้รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการพัฒนาด้านจิตพิสัยของบลูม (Instructional Model Based on Bloom's Affective Domain)

3. รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาด้านทักษะพิสัย (psycho-motor domain)

รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาด้านทักษะพิสัย เป็นรูปแบบที่มุ่งช่วยพัฒนาความสามารถของผู้เรียนในด้านการปฏิบัติ การกระทำ หรือการแสดงออกต่างๆ ซึ่งจำเป็นต้องใช้หลักการ วิธีการ ที่แตกต่างไปจากการพัฒนาทางด้านจิตพิสัย หรือพุทธิพิสัยรูปแบบที่นิยมใช้ในการสอนได้แก่ รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการพัฒนาทักษะปฏิบัติของซิมป์สัน (Instructional Model Based on Simpson's Processes for Psycho-Moter Skill Development)

4. รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาทักษะกระบวนการ (process skills)

รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาทักษะกระบวนการ เป็นรูปแบบที่เน้นทักษะกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับวิธีดำเนินการต่างๆ ซึ่งอาจเป็นกระบวนการทางสติปัญญา เช่น กระบวนการสืบสอบแสวงหาความรู้ หรือกระบวนการคิดต่างๆ เช่น การคิดวิเคราะห์ การอุปนัย การนิรนัย การใช้เหตุผล การสืบสอบ การคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ เป็นต้น หรือ อาจเป็นกระบวนการทางสังคม เช่น กระบวนการทำงานร่วมกัน เป็นต้น

5. รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการบูรณาการ (integration)

รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการบูรณาการ เป็นรูปแบบที่พยายามพัฒนาการเรียนรู้อันต่าง ๆ ของผู้เรียนไปพร้อมๆ กัน โดยใช้การบูรณาการทั้งทางด้านเนื้อหาสาระและวิธีการ รูปแบบในลักษณะนี้กำลังได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก เพราะมีความสอดคล้องกับหลักทฤษฎีทางการศึกษาที่มุ่งเน้นการพัฒนารอบด้าน หรือการพัฒนาเป็นองค์รวม

การจัดกระบวนการเรียนการสอนตามแนวคิดที่กล่าวมา มีความสัมพันธ์กับวิธีการจัดหลักสูตรและการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัย ที่ก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอน

ตอนที่ 3 การจัดหลักสูตรและการเรียนการสอน

หลักสูตรในระดับอุดมศึกษา

การจัดการเรียนการสอนในสถาบันระดับอุดมศึกษาล้วนแล้วแต่มีปรัชญาการศึกษาเป็นของตนเอง แต่ละแห่งมีความแตกต่างกันในโครงสร้างและแนวความคิดในเรื่องการจัดเนื้อหาวิชาและประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียนเพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามภารกิจที่กำหนดไว้ในการจัดการอุดมศึกษาของแต่ละสถาบันการศึกษา หลักสูตรจึงเป็นสิ่งกำหนดในเรื่องของเนื้อหาวิชาและประสบการณ์ที่จะเกิดขึ้นในตัวผู้เรียน

การจัดการอุดมศึกษา ต้องเป็นไปเพื่อสร้างปัญญา ความเชี่ยวชาญในวิชาชีพ คุณธรรม และความสมบูรณ์ให้กับนิสิตนักศึกษาและบัณฑิตของตน ตลอดจนเพื่อพัฒนาและสร้างองค์ความรู้ใหม่ การบริการวิชาการให้แก่ชุมชนและสังคม การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสิ่งแวดล้อม การธำรงรักษาสืบสานศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย รวมทั้งการเรียนรู้ขั้นสูงและการศึกษาตลอดชีวิตและช่วยเหลือร่วมมือกับการศึกษาทุกระดับ

หลักการที่สำคัญเพื่อให้การดำเนินงานของสถาบันอุดมศึกษาดำเนินไปอย่างเต็มศักยภาพ ควรยึดหลักการดังนี้ (พรชูติ อาชวอำรุง, 2546: 40) คือ

1. สถาบันอุดมศึกษาทุกแห่ง ควรยึดหลักการกระจายอำนาจในการบริหาร และจัดการอุดมศึกษา ความมีอิสระในการปกครองตนเอง ความมีอิสระ และความคล่องตัวในการดำเนินงาน และความมีเสรีภาพทางวิชาการ และมีระบบที่ตรวจสอบและวัดได้
2. สถาบันอุดมศึกษาทุกแห่ง พึงมีหน้าที่และรับผิดชอบต่อผู้เรียนสาธารณชน และสังคมของประเทศ
3. สถาบันอุดมศึกษา พึงได้รับการจัดสรรงบประมาณแบบหมวดเงินอุดหนุนทั่วไป เพื่อความคล่องตัวในการบริหารงาน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สถาบันระดับอุดมศึกษามีภารกิจของสถาบันที่พึงปฏิบัติให้บรรลุจุดหมายของการจัดการศึกษาระดับสูง ที่มุ่งพัฒนาศักยภาพของคนไทยให้เป็นผู้ใหญ่ พร้อมทั้งจะรับผิดชอบต่อการดำเนินชีวิตในสังคมสมัยใหม่อย่างมีคุณภาพ และก่อให้เกิดการเรียนรู้ในชุมชน มีบทบาทในการแก้ปัญหาของสังคม ประเทศ ภูมิภาค และ โลก ตลอดจนช่วยพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ปัญญา และจริยธรรมของบุคคลและสังคมเพื่อนำไปสู่สันติสุข เสรีภาพ การยอมรับนับถือสิทธิมนุษยชน และประชาธิปไตย

เพื่อให้สถาบันอุดมศึกษาทั้งในระบบ นอกกระบบ และตามอรรถศาสตร์ ดำเนินการจัดการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ สถาบันอุดมศึกษาทุกระบบจึงมีหน้าที่จัดดำเนินการให้ครอบคลุมภารกิจทั้ง 6 ด้าน ดังต่อไปนี้ (พรชูติ อาชวอำรุง, 2546: 40 -44) คือ

1. การวิจัยเพื่อพัฒนาและสร้างองค์ความรู้
2. จัดการเรียนการสอนและฝึกอบรม เพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์
3. รับผิดชอบดูแล แก้ปัญหา ร่วมมือ และส่งเสริมให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชน และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
4. ชำรงรักษา สืบสาน รังสรรค์ เผยแพร่วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย
5. สนับสนุนการเรียนรู้ขั้นสูง และการศึกษาดลอดชีวิต
6. การให้ความช่วยเหลือและร่วมมือกันจัดการศึกษาทุกระดับ

หลักสูตรในระดับอุดมศึกษาจึงควรมีแนวทางในการดำเนินงานภารกิจให้ครอบคลุมภารกิจทั้ง 6 ด้านดังกล่าวและควรมีการติดตามการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนรู้ (สถาบันราชภัฏกาญจนบุรี, 2545: 5) เพื่อให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงไปของสังคมและผู้เรียน เช่น

1. สร้างหลักสูตรใหม่ที่มองลักษณะบัณฑิตและความคาดหวังในบัณฑิตที่เป็นองค์รวม ไม่แยกการเรียนรู้เป็นรายวิชา แต่ควรพัฒนาเป็นชุดวิชาที่เชื่อมโยงแนวความคิดและหลักวิชาต่างๆ เพื่อการเรียนรู้ความจริงและการสร้างสรรค์ปัญญา และคุณความดีหรือจิตวิญญาณ
2. สร้างหลักสูตรใหม่ในระดับปริญญาตรีที่มีความสมบูรณ์และบูรณาการความรู้หรือภูมิปัญญา วิธีการดำเนินชีวิตและความสามารถในวิชาชีพ ที่มุ่งการฝึกคนและการปฏิบัติคนที่สามารถออกไปทำงานได้จริง ตรงกับสภาพจริงของการทำงาน
3. ลักษณะหลักสูตรที่สะท้อนความเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น ควรมีชุดวิชาการแก้ปัญหาของสังคม ชุดวิชาท้องถิ่นและการพัฒนาท้องถิ่น เป็นต้น
4. กระบวนการเรียนรู้ต้องปรับเปลี่ยนจากการถ่ายทอดความรู้เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนด้วยกัน ระหว่างผู้เรียนกับคณาจารย์ และระหว่างผู้เรียนกับผู้คนในสังคม
5. กระบวนการเรียนรู้ที่เน้นการฝึกปฏิบัติ การทำได้ คิดได้ ตรงกับมาตรฐานการเรียนรู้
6. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนรู้ การออกแบบหลักสูตรที่คำนึงถึงความต้องการของท้องถิ่น การเรียนรู้จากชาวบ้าน
7. คณาจารย์ต้องกระตุ้นหรือสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้เรียนเกิดความต้องการในการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนเกิดพลังถึงขั้นร้อนวิชาที่จะออกไปวางแผนและแก้ปัญหาต่างๆ ได้

องค์ประกอบของหลักสูตรระดับอุดมศึกษา

การจัดระบบการพัฒนาหลักสูตรเป็นการกำหนดขั้นตอนและองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรสำหรับระดับการศึกษาต่างๆ เช่น ปฐมวัยศึกษา ประถมศึกษา มัธยมศึกษา อุดมศึกษา หรือ กลุ่มการศึกษาเฉพาะเรื่อง เช่น อาชีวศึกษา ครุศึกษา เกษตรศึกษา

เป็นต้น การจัดระบบการพัฒนาหลักสูตร กระทำได้หลายแนว แต่ต้องให้ครอบคลุมขั้นตอนหลัก 5 ชั้น (ชัยยงค์ พรหมวงศ์, 2544: 8) ได้แก่

1. การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและความต้องการด้านการพัฒนาบุคลากร
2. การกำหนดรูปแบบหลักสูตร
3. การกำหนดรายละเอียดของหลักสูตร
4. การกำหนดวิธีการนำหลักสูตรไปใช้
5. การประเมินติดตามและปรับปรุงหลักสูตร

องค์ประกอบของหลักสูตร มี 4 ส่วน คือ

1. การศึกษาทั่วไป (general education)
2. การศึกษาวิชาเฉพาะ (specialize education)
3. การศึกษาเสริม (enrichment education)
4. การศึกษาเพิ่มเติม (exploratory education)

การจัดสัดส่วนของหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบทั้ง 4 ส่วน เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกันเป็นเวลานาน เป็นที่ยอมรับกันว่าผู้พัฒนาหลักสูตรเป็นผู้เชี่ยวชาญที่มาจากสาขาวิชาต่างๆ ดังนั้น การเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษา จึงมุ่งในการผลิตบัณฑิตให้เป็นผู้ที่มีความสามารถบางวิชาชีพมากขึ้นตามแนวคิดของผู้เชี่ยวชาญที่ทำการสอนอยู่ในแต่ละสถาบัน แต่ในขณะเดียวกัน นักการศึกษาหลายคนก็พยายามเน้นให้เห็นความสำคัญของวิชาศึกษาทั่วไป (ปทีป เมธาคุณวุฒิ, 2545: 2-3) หลักสูตรจึงเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญต่อการปฏิบัติหน้าที่ภารกิจของสถาบันระดับอุดมศึกษา มีส่วนสำคัญต่อการจัดเนื้อหาวิชาและประสบการณ์ดังกล่าวให้แก่ผู้เรียน เพราะหลักสูตร คือ แผนของการเรียนการสอนที่ประกอบด้วยจุดมุ่งหมายของการศึกษา วิธีการเพื่อบรรลุจุดมุ่งหมาย ซึ่งหมายถึง การพิจารณา คัดเลือก จัดรวบรวม และเรียบเรียงเนื้อหาวิชาและประสบการณ์ ตลอดจนการประเมินผล เพื่อให้ผู้เรียนเป็นบุคคลที่มีสติปัญญา และคุณธรรม สามารถสร้างเสริมองค์ความรู้ คิดวิเคราะห์ได้ และนำความรู้มาแก้ปัญหาและสร้างสรรค์ในส่วนวิชาการ วิชาชีพ และการดำรงชีวิต

มีนักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงองค์ประกอบของหลักสูตรไว้ดังนี้

ไทเลอร์ (Tyler, 1949:1) ได้กำหนดองค์ประกอบของหลักสูตร ได้แก่ จุดมุ่งหมาย เนื้อหาวิชา กิจกรรมและประสบการณ์การเรียน และการประเมินผล

ทาบ (Taba, 1962 : 425 อ้างถึงใน ชมพูนุท กุญชร ณ อยุธยา, 2540: 15) กล่าวว่า หลักสูตรโดยทั่วไปมีองค์ประกอบสำคัญ 4 ส่วน ได้แก่ จุดประสงค์ เนื้อหาวิชา การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และการประเมินผล แต่ละส่วนมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน

สังข์ อุทรานันท์ (2528: 189) ชาตรี มณีโกศล (2539: 71-72) และพรชัย หนูแก้ว (2541: 48) ได้กล่าวถึงส่วนประกอบของหลักสูตรไว้ดังนี้ คือ

1. เหตุผลและความจำเป็นของหลักสูตร
2. หลักการของหลักสูตร
3. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร
4. เนื้อหาสาระ
5. กิจกรรมและประสบการณ์การเรียนรู้การสอน
6. สื่อการเรียนการสอน
7. การวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอน

ในการกำหนดหลักสูตรของโปรแกรมการศึกษาใดๆ ครอส (Cross, 1975 อ้างถึงใน ปทีป เมธาคุณวุฒิ, 2544: 10) ได้กำหนดหลักสูตรเพื่อให้บัณฑิตที่จบออกไปมีความเป็นเลิศในด้านใดด้านหนึ่งของ 3 ด้าน คือ ความเป็นเลิศทางความคิดวิชาการ ความเป็นเลิศในการที่จะมีมนุษยสัมพันธ์กับผู้อื่น และความเป็นเลิศทางด้านทักษะการปฏิบัติการ ถ้ามีการกำหนดได้ว่าบัณฑิตในโปรแกรมนั้นๆควรมีความเป็นเลิศในด้านใด อีก 2 ด้านที่เหลือจะเป็นส่วนเสริมบัณฑิต ทำให้บัณฑิตมีความสามารถทั้งสามด้าน คือ เก่งคิด เก่งคน และ เก่งงาน

ลักษณะบัณฑิตที่พึงปรารถนายังมีปัจจัยอื่นๆในการพิจารณาประกอบด้วย เช่นการพิจารณาถึงสิ่งกำหนดหลักสูตร คือ การเตรียมการศึกษาข้อมูลพื้นฐานทางด้านต่าง ๆ ที่จำเป็นสำหรับนำมาใช้เป็นฐานข้อมูลในการพัฒนาหลักสูตร ได้แก่ เป้าหมายทางการศึกษา เป้าหมายและอุดมการณ์ของประเทศ สภาพการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม วิชาการ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี จิตวิทยา และคุณธรรมจริยธรรม รายละเอียดของสิ่งที่กำหนดหลักสูตรเหล่านี้มีดังต่อไปนี้ (วิชัย วงษ์ใหญ่, 2543) คือ

1. สิ่งกำหนดหลักสูตรทางด้านเป้าหมายประเทศ
2. สิ่งกำหนดหลักสูตรทางด้านเศรษฐกิจและสังคม
3. สิ่งกำหนดหลักสูตรทางด้านวิชาการ
4. สิ่งกำหนดหลักสูตรทางด้านเทคโนโลยี
5. สิ่งกำหนดหลักสูตรทางด้านจิตวิทยา
6. สิ่งกำหนดหลักสูตรด้านคุณธรรมจริยธรรม
7. สิ่งกำหนดหลักสูตรด้านจุดมุ่งหมายของการศึกษา

ในการวางแผนเพื่อพัฒนาหลักสูตร เบอร์กวิสต์ (Bergquist, 1981) ได้กำหนดแนวทางรายละเอียดแต่ละด้านที่เกี่ยวข้องที่ต้องดำเนินการ 6 ด้าน คือ ด้านเวลา สถานที่ ทรัพยากร องค์กร กระบวนการ และ ผลผลิต

จากการศึกษาเกี่ยวกับองค์ประกอบของหลักสูตรตามแนวคิดของนักการศึกษาที่กล่าวมา สามารถสรุปเป็นองค์ประกอบของหลักสูตรสำหรับใช้ในการวิจัยครั้งนี้ดังนี้คือ สภาพปัญหาและความต้องการ หลักการของหลักสูตร จุดมุ่งหมายของหลักสูตร เนื้อหาของหลักสูตร การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน การวัดผล และประเมินผลหลักสูตร

หลักสูตรสถาบันราชภัฏ พุทธศักราช 2543

หลักสูตรสถาบันราชภัฏ ยึดหลักมาตรฐานวิชาการและวิชาชีพ ระดับอุดมศึกษา มุ่งผลิตกำลังคนที่สนองความต้องการของท้องถิ่น และสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ทั้งที่เป็นนักวิชาการทั้งวิชาชีพ และวิชาชีพชั้นสูง มีความยืดหยุ่น สามารถปรับตามสภาพการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม และความก้าวหน้าของวิทยาการ เปิดโอกาสให้มีการเลือกเรียนได้อย่างกว้างขวาง ทั้งหลักสูตรระดับอนุปริญญา ระดับปริญญาตรี และระดับปริญญาตรี(หลังอนุปริญญา) ในการจัดกิจกรรมและประสบการณ์การเรียนรู้ โดยมุ่งเน้นการปฏิบัติควบคู่ทฤษฎี และยึดหลักความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษาและชุมชน นำไปสู่การพัฒนา (มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม, 2548: 138-140; มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี, 2548: 24-34) ก่อให้เกิดความก้าวหน้าทางวิชาการและการพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถภาพในวิชาชีพ ทั้งในด้านเทคนิควิธีและการจัดการงานอาชีพ และด้านคุณธรรม

จุดมุ่งหมายของหลักสูตรสถาบันราชภัฏมุ่งให้ผู้สำเร็จการศึกษามีคุณสมบัติ ดังนี้

1. มีความรู้ ทักษะ และเทคนิคเฉพาะทาง สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพได้เป็นอย่างดี
2. มีทักษะในด้านการจัดการงานอาชีพ สามารถดำเนินงานอาชีพของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ
3. มีความคิดสร้างสรรค์ มีนิสัยใฝ่รู้ มีทักษะและวิจารณญาณในการแก้ปัญหา สามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมในการทำงาน
4. มีเจตคติที่ดี มีจรรยาบรรณและมุ่งมั่นที่จะพัฒนาให้เกิดความก้าวหน้าในอาชีพ
5. มีโลกทัศน์ที่กว้าง ขอมรับความเปลี่ยนแปลงของสังคม
6. เป็นพลเมืองดี มีความตระหนักต่อการพัฒนาตนเอง และเป็นผู้ นำในการพัฒนาสังคม
7. มีความเป็นประชาธิปไตย กระตือรือร้นที่จะมีส่วนร่วมในการปกครองแบบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และยึดมั่นในสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

ในการจัดการศึกษาในสถาบันราชภัฏ มีการให้การศึกษาในหลักสูตรหลักๆ 4 สาขาวิชา คือ หลักสูตรสาขาวิชาการศึกษา สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ สาขาวิชาศิลปศาสตร์ และ สาขาวิชาการบริหารธุรกิจ มีจุดมุ่งหมายให้ผู้สำเร็จการศึกษาในสาขาวิชาต่างๆ ให้สามารถประกอบอาชีพ

ตามความต้องการของสังคมและท้องถิ่นตามศาสตร์ที่ได้ศึกษาและสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรหลักของสถาบันราชภัฏ

โครงสร้างหลักสูตร สถาบันราชภัฏ

หลักสูตรสถาบันราชภัฏ ประกอบด้วยหมวดวิชาและกลุ่มวิชา ดังนี้

1. หมวดวิชาศึกษาทั่วไป (general education) หมายถึง วิชาการศึกษาที่นักศึกษาทุกคนต้องเรียนเพื่อให้มีความรู้อย่างกว้างขวาง และรู้รอบในสิ่งที่จำเป็นเพื่อพัฒนาและเสริมสร้างคุณลักษณะความเป็นมนุษย์และเป็นพลเมืองดีให้แก่บัณฑิต ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่พึงต้องมีในยุคนี้และอนาคตในการที่จะปรับตัวให้เข้ากับสภาพการเปลี่ยนแปลงและการแข่งขันอย่างรุนแรงในสังคมและให้ดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข หมวดวิชาศึกษาทั่วไปแบ่งเป็น 4 กลุ่มวิชา คือ

- 1.1 กลุ่มวิชาภาษาและการสื่อสาร
- 1.2 กลุ่มวิชามนุษยศาสตร์
- 1.3 กลุ่มวิชาสังคมศาสตร์
- 1.4 กลุ่มวิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี

2. หมวดวิชาเฉพาะด้าน (specialized education) หมายถึง วิชาเฉพาะทางใดทางหนึ่ง ที่นักศึกษาแต่ละคนจะเลือกเรียน เพื่อให้มีความรู้ ความสามารถ มีทักษะ รู้เทคนิควิธี และเข้าใจกระบวนการงานอาชีพ ตลอดจนมีเจตคติที่ดีต่องานอาชีพ หมวดวิชาเฉพาะด้าน แบ่งเป็น 3 กลุ่มวิชา คือ

- 2.1 กลุ่มวิชาเนื้อหา หรือ กลุ่มวิชาเอก-โท
- 2.2 กลุ่มวิชาวิทยาการจัดการ
- 2.3 กลุ่มวิชาปฏิบัติการและฝึกประสบการณ์วิชาชีพ

3. หมวดวิชาเลือกเสรี (free elective) หมายถึง วิชาที่ให้นักศึกษาเลือกเรียนได้ตามความถนัดและมีความสนใจ เพื่อให้มีโลกทัศน์ที่กว้างขึ้น

จำนวนหน่วยกิตรวมในระดับปริญญาตรี 4 ปี มีจำนวน 33 หน่วยกิต และเป็นวิชาบังคับที่นักศึกษาทุกคนต้องเรียน

การจัดการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษา

การจัดการเรียนการสอน หรือการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดองค์ความรู้ในสารสนเทศเรื่องต่าง ๆ นั้น พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 24 ได้ระบุว่า ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการดังต่อไปนี้

1. จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

2. ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา

3. จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง

4. จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆอย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรมค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา

5. ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่างๆ

6. จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครองและบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544: 106-109) ได้กำหนดแนวทางในการปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อสร้างและพัฒนากำลังคนที่มีความสามารถและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ระบุไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 โดยกำหนดแนวทางการบริหารวิชาการและการจัดการเรียนการสอนว่า รูปแบบการจัดหลักสูตรการเรียนการสอน ต้องมีความหลากหลายตามความต้องการของผู้เรียน โดยไม่จำกัดวัน เวลา สถานที่ เอื้อต่อการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต การจัดการเรียนการสอน และการจัดกิจกรรมเสริม ต้องยึดผู้เรียนเป็นหลัก โดยต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม และกระบวนการเรียนรู้ โดยคณาจารย์ หรือผู้สอนทำหน้าที่ส่งเสริม สนับสนุนการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาเต็มตามศักยภาพ ปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอน หลักสูตรให้ก้าวทันความเปลี่ยนแปลง เพื่อสร้างบัณฑิตที่พึงประสงค์ นำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมและการบริหารจัดการ

ข้อเสนอแนะแนวทางของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติมุ่งเน้นสู่การปรับเปลี่ยนกระบวนการเรียนการสอนและการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบต่างๆ เพื่อก่อให้เกิดการจัดการเรียนการสอนที่หลากหลายที่เอื้อต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต เน้นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นหลักของการเรียนรู้ด้วยตนเอง

โดยสรุปของความสำคัญของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติที่เน้นการจัดการกระบวนการเรียนรู้และมาตราที่เกี่ยวข้อง (2542: 14 -18) ได้เนื้อหาโดยย่อว่า การจัดการศึกษาและฝึกอบรมต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ การจัดการ

ศึกษาต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ กระบวนการเรียนรู้ และ บูรณาการในเรื่องต่างๆ มีการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยให้ดำเนินการจัดเนื้อหาสาระให้สอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียน เน้นการฝึกทักษะ กระบวนการคิด ให้เรียนรู้จากประสบการณ์ได้จริง รวบรวมความรู้จากผู้รู้ ปรชาญชาวบ้านและเครือข่ายข้อมูลข่าวสาร

ในการดำเนินการจัดการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัย มีองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับระบบการเรียนการสอน พอสรุปเป็นองค์ประกอบได้ 7 องค์ประกอบ (ปทีป เมธาคุณวุฒิ, 2544: 9) ดังนี้ คือ

1. ความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาวิชา
2. การเตรียมการสอน
3. ความแตกต่างและความพร้อมของผู้เรียน
4. การจัดการเพื่อสนับสนุนการเรียนการสอนแบบต่างๆ
5. การสร้างความสัมพันธ์ที่ดี
6. การสร้างแรงจูงใจและความคาดหวัง
7. การประเมินความสามารถที่แท้จริงของผู้เรียน

องค์ประกอบในการดำเนินการจัดการเรียนการสอน จะเป็นตัวกำหนดคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ซึ่งเป็นเป้าหมายหลักของผลลัพธ์ทางการจัดการศึกษา ดังนี้ คือ

1. เป็นผู้มีความรอบรู้วิชาการทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ มีความสามารถในการคิด และวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ

2. เป็นผู้ที่มีคุณธรรม จริยธรรม สามารถครองตัวอยู่ในสังคมได้อย่างเต็มภาคภูมิ
3. เป็นผู้ที่มีความรู้ในศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตในสังคมปัจจุบัน ได้แก่

3.1 มีความรู้พื้นฐานด้านคอมพิวเตอร์เพียงพอที่จะใช้งานได้

3.2 มีความสามารถในการเล่นดนตรีได้อย่างน้อย 1 ชนิด หรือมีความสามารถ

ในเชิงศิลปะและวรรณกรรม

3.3 มีความสามารถในการกีฬาอย่างน้อย 1 ชนิดกีฬา

3.4 มีความสามารถทางภาษาต่างประเทศอย่างน้อย 1 ภาษา

4. เป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม และดำรงชีวิตด้วยความเหมาะสม

คุณลักษณะของบัณฑิตดังกล่าว จะเป็นข้อมูลส่วนหนึ่งในสิ่งที่กำหนดหลักสูตรและการเรียนการสอนในสังคม ประเทศสหรัฐอเมริกาได้สรุปเงื่อนไขที่สังคมต้องการในการเตรียมคนในประเทศสหรัฐอเมริกาเข้าสู่ตลาดแรงงานและการศึกษาต่อในระดับสูงประกอบด้วยสมรรถนะ(competencies) 5 ด้าน และทักษะพื้นฐาน 3 ด้าน (พลสันท์ โพธิ์ศรีทอง, 2542) ด้านที่จะต้องเกิดกับผู้เรียนหลังจากสำเร็จการศึกษาจากสถาบันการศึกษา คือ

1. สมรรถนะด้านการจัดการทรัพยากร ได้แก่

1.1 เวลา คือ การเลือกกิจกรรมที่เหมาะสมสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายแล้ว จัดลำดับความสำคัญ เพื่อให้กำหนดเวลาได้ถูกต้องเหมาะสม แล้วจัดเป็นตารางปฏิบัติการได้อย่างคุ้มค่า

1.2 เงิน คือ การใช้หรือเตรียมงบประมาณได้ถูกต้องตามที่ได้กำหนดคาดหมาย รวมถึงการเก็บหลักฐานการใช้จ่าย และใช้เงินคุ้มค่า มีประสิทธิภาพ

1.3 วัสดุครุภัณฑ์และสิ่งอำนวยความสะดวกในการจัดการ คือ ความสามารถในการจัดหา เก็บรักษา การจัดสรร และการใช้อย่างคุ้มค่า มีประสิทธิภาพ

1.4 ทรัพยากรมนุษย์ คือ ความสามารถในการประเมินทักษะการปฏิบัติงาน และการให้ข้อมูลย้อนกลับได้

2. สมรรถนะด้านเข้าใจผู้อื่นและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ ได้แก่

2.1 การมีส่วนร่วมในฐานะสมาชิกของกลุ่ม โดยการให้ความร่วมมือร่วมใจอย่างเต็มความสามารถ

2.2 สอนหรือเผยแพร่ทักษะใหม่ ๆ ให้กับบุคคล

2.3 บริการให้ลูกค้าหรือผู้รับบริการพอใจ

2.4 แสดงให้เห็นถึงความเป็นผู้นำ ด้วยการแสดงความคิดเห็นที่ถูกต้องชัดเจนเหมาะสม สามารถโน้มน้าวและชักจูงผู้อื่นได้

2.5 ริเริ่มสิ่งใหม่ ๆ คือ การทำงานด้วยวิธีการคิดแบบใหม่ ๆ กำหนดและออกแบบหรือวางระบบใหม่ ๆ มีแนวทางแก้ปัญหาและพัฒนาใหม่ ๆ ที่หลากหลาย

2.6 ทำงานร่วมกับบุคคลที่มีความหลากหลายได้ดี

3. สมรรถนะด้านการจัดการข้อมูลข่าวสาร ได้แก่

3.1 การจัดหาและประเมินข้อมูลข่าวสาร

3.2 การจัดการและการเก็บรักษาข้อมูลข่าวสาร

3.3 การนำข้อมูลข่าวสารมาแปรความและสื่อสาร

3.4 การใช้คอมพิวเตอร์เพื่อประมวลข้อมูลข่าวสาร

4. สมรรถนะด้านความเข้าใจในระบบ ได้แก่

4.1 การเข้าใจระบบ คือ รู้ว่าระบบของสังคม ระบบขององค์กร และระบบของเทคโนโลยีว่าเป็นอย่างไร จะทำงานและปฏิบัติให้เกิดประสิทธิภาพกับระบบต่าง ๆ เหล่านั้นได้อย่างไร

4.2 การจัดการและการแก้ไขในผลที่เกิดขึ้น

4.3 การปรับปรุงหรือการออกแบบระบบ

5. สมรรถนะด้านการทำงานกับเทคโนโลยีที่หลากหลาย ได้แก่

5.1 การเลือกสรรเทคโนโลยี เช่น การเลือกกระบวนการเครื่องมือหรืออุปกรณ์ รวมทั้งคอมพิวเตอร์และสิ่งที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยี

5.2 การประยุกต์เทคโนโลยีเพื่อการทำงาน

5.3 การดูแลรักษาและการแก้ไขอุปกรณ์ ได้แก่ การป้องกัน การแก้ปัญหา เกี่ยวกับอุปกรณ์ทั้งที่เป็นคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีต่าง ๆ

ทักษะพื้นฐานและคุณลักษณะเฉพาะในการเรียนการสอน

ทักษะและคุณลักษณะเฉพาะที่เป็นหัวใจของการประกอบอาชีพ ซึ่งทางสถานศึกษาจำเป็นต้องสร้างให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนทุกคนมี 3 ทักษะด้วยกัน คือ

1. **ทักษะพื้นฐาน (basic skills)** ซึ่งได้แก่ การอ่าน การเขียน ความสามารถทางเลขคณิต และการทำโจทย์คณิตศาสตร์ การฟัง และการพูด

2. ทักษะในการคิด (thinking skills) ได้แก่

2.1 การคิดอย่างสร้างสรรค์ คือ การให้แนวคิดใหม่ ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อความก้าวหน้าในเรื่อง ต่าง ๆ

2.2 การตัดสินใจอย่างมีเหตุผล

2.3 การแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ

2.4 การเห็นสิ่งต่าง ๆ อย่างแจ่มแจ้ง

2.5 การรู้วิธีที่จะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ

2.6 การรู้จักเหตุผล

3. **คุณลักษณะเฉพาะตัว (personal qualities)** ได้แก่ คุณลักษณะเฉพาะตัวที่แสดงให้เห็นถึงสิ่งต่อไปนี้ คือ

3.1 ความรับผิดชอบ

3.2 ความนับถือในตนเอง

3.3 ความเป็นกัลยาณมิตร

3.4 ความสามารถในการควบคุมหรือจัดการตนเอง

3.5 ความซื่อสัตย์สุจริต

ในการกำหนดเป้าหมายของผลผลิตจากกระบวนการเรียนการสอน ทบวงมหาวิทยาลัย (2540) ได้กำหนดคุณลักษณะบัณฑิตอันพึงประสงค์เป็นเป้าหมายในการพัฒนานิสิตนักศึกษา ดังนี้

1. เป็นผู้มีความรอบรู้วิชาการทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ มีความสามารถในการคิด และวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ

2. เป็นผู้ที่มีคุณธรรม จริยธรรม สามารถครองตัวอยู่ในสังคมได้อย่างเต็มภาคภูมิ

3. เป็นผู้มีความรู้ในศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตในสังคมปัจจุบัน ได้แก่

3.1 มีความรู้พื้นฐานด้านคอมพิวเตอร์เพียงพอที่จะใช้งานได้

3.2 มีความสามารถในการเล่นดนตรีได้อย่างน้อย 1 ชนิด หรือมีความสามารถ

ในเชิงศิลปะและวรรณกรรม

3.3 มีความสามารถในการกีฬาอย่างน้อย 1 ชนิดกีฬา

3.4 มีความสามารถทางภาษาต่างประเทศอย่างน้อย 1 ภาษา

4. เป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อสังคม และดำรงชีวิตด้วยความเหมาะสม

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อสนับสนุนการจัดกระบวนการเรียนรู้ มีวิธีดำเนินการ โดยการศึกษาวิเคราะห์เอกสาร และการสังเคราะห์เอกสารเพื่อสรุปถึงการเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญในสังคมสารสนเทศปัจจุบัน ทั้งจากการเรียนการสอนในชั้นเรียน ตลอดจนการเรียนรู้ในระบบอินเทอร์เน็ต การบูรณาการความรู้จากการจัดกระบวนการเรียนรู้ในรายวิชาศึกษาทั่วไปในมหาวิทยาลัยราชภัฏทั้ง 13 รายวิชาด้วยวิธีการเรียนรู้ในรูปแบบต่างๆ ทั้งจากการวางแผนการสอน การจัดกิจกรรมประกอบการเรียนการสอน ดำเนินการโดยการพิจารณารูปแบบในการบูรณาการความรู้และกระบวนการเรียนรู้ ก่อให้เกิดการจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่ มีการเชื่อมโยงผสมผสานระหว่างการเรียนการสอนในรายวิชาศึกษาทั่วไปทั้ง 13 รายวิชาที่ดำเนินการ โดยมหาวิทยาลัยราชภัฏกับการเรียนการสอนในสถาบันระดับอุดมศึกษาอื่นๆ สถาบันครอบครัว และสถาบันสังคมต่างๆ ช่วยให้เกิดการพัฒนาตัวผู้เรียนได้ตามศักยภาพ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาวิชาศึกษาทั่วไปมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตอนที่ 4 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาวิชาศึกษาทั่วไป

ความเป็นมาและพัฒนาการของวิชาศึกษาทั่วไปในประเทศสหรัฐอเมริกา

วิชาศึกษาทั่วไปมีแนวความคิดว่าเป็นวิชาที่มีความสำคัญต่อรากฐานการเรียนรู้ในมหาวิทยาลัย เกิดขึ้นจากผลการวิจัยในมหาวิทยาลัยต่างๆ ในช่วงปี ค.ศ. 1880 – 1920 ว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษา เป็นหลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไปที่แยกออกมาต่างหากที่นักศึกษาควรได้เรียนรู้นอกเหนือไปจากวิชาชีพ หรือ วิชาเอกที่กำลังเรียนอยู่เพื่อให้เกิดความรู้ทางด้านกระบวนการคิดในสาระวิชาต่างๆ และการเกิดพฤติกรรมทางด้านคุณธรรม และจริยธรรม (Committee on General Education, 2005) ซึ่งหลักสูตรเดิมที่เรารู้กันมาก่อนไม่ได้ตอบสนองความรู้และคุณธรรมดังกล่าว

การจัดหลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไปแบบเดิมในประเทศสหรัฐอเมริกา ได้แนวความคิดมาจากการจัดการศึกษาในทวีปยุโรปโดยได้รับอิทธิพลมาจากสมัยกรีกและโรมัน โดยจัดให้มีการศึกษาในวิชาศิลปศาสตร์ เรียกชื่อว่าศิลปศาสตร์เจ็ดประการ (Seven Liberal Arts) เพื่อเป็น

การศึกษาสำหรับชั้นปัญญาชน เน้นในการพัฒนาจิตใจและสติปัญญา ประกอบไปด้วยกลุ่มวิชา 2 กลุ่มใหญ่ (Kimball, 2005: 3-20) คือ

1. กลุ่มทักษะการคิดและภาษา (trivium) มี 3 รายวิชา คือ ไวยากรณ์ (grammar) ตรรกวิทยา (logic) และ สุนทรียศาสตร์ทางภาษาและถ้อยคำ (rhetoric)

2. กลุ่มทักษะคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ (quadrivium) ประกอบด้วย 4 วิชา คือ เรขาคณิต (geometry) ดาราศาสตร์ (astronomy) เลขคณิต (arithmetic) และ ดนตรี (music)

กลุ่มวิชาทั้ง 2 กลุ่มในวิชาศิลปศาสตร์ได้พัฒนาเป็นรายวิชาต่างๆเพิ่มเติมขึ้นจนกลายเป็นรายวิชาศึกษาทั่วไปในมหาวิทยาลัยต่างๆในประเทศสหรัฐอเมริกาต่อมา เป็นสาระเนื้อหาที่ต้องการให้เกิดการเรียนรู้ในรายวิชาเฉพาะและวิชาเลือกที่ตอบสนองความต้องการของสังคม แต่ก็ยังมีประเด็นของแนวทางการจัดการศึกษาวิชาศึกษาทั่วไปว่าจะไปซ้ำซ้อนกับวัฒนธรรมทางศิลปศาสตร์ หรือเพื่อเป็นความรู้เบื้องต้นของความรู้พื้นฐานทั่วไป ชื่อวิชาศึกษาทั่วไปก่อให้เกิดความเข้าใจว่าเป็นการให้ความรู้ที่เป็นสากลและเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมของมนุษย์ เกี่ยวกับประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสังคมเพราะมีการสร้างเนื้อหาวิชาให้มีการเรียนรู้เกี่ยวกับการส่งเสริมและพัฒนาจริยธรรมให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน (Levine, 1978: 3-4)

มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด มหาวิทยาลัยโคลัมเบีย มหาวิทยาลัยคาร์เนกี มหาวิทยาลัย แสตนฟอร์ด และ มหาวิทยาลัยมิสซูรี เป็นมหาวิทยาลัยในยุคแรกที่เปิดสอนวิชาศึกษาทั่วไปที่เน้นในเรื่องสังคมร่วมสมัยซึ่งให้สาระต่างๆ ไปและเสริมให้นักศึกษาได้รับความรู้ นอกเหนือไปจากวิชาเอกที่นักศึกษาได้เรียน ชื่อของวิชาที่ให้เรียน ได้แก่ วิชา อารยธรรมร่วมสมัย (Contemporary Civilization) ปัญหาของชนชาวอเมริกัน (Problems of American Citizenship) ปัญหาของทุกวันนี้ (Today's Problems) เป็นต้น และตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา มหาวิทยาลัยในประเทศสหรัฐอเมริกามีการปรับปรุงหลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไปและเนื้อหาสาระให้มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น เรียกวิชาเหล่านี้ว่า วิชาเฉพาะทั่วไป (special education) และเปลี่ยนมาใช้ชื่อเป็นวิชาศึกษาทั่วไป (general education) ในศตวรรษที่ 20 นี้เอง เพื่อระบุว่าเป็นวิชาที่เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษานอกเหนือไปจากการศึกษาในรายวิชาเอกหรือ วิชาชีพ

มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ดได้จัดพิมพ์รายงานเรื่อง วิชาศึกษาทั่วไปในสังคมเปิด (General education in a free society) เพื่อเรียกร้องให้มหาวิทยาลัยได้เห็นความสำคัญในการจัดการศึกษา วิชาศึกษาทั่วไปเมื่อปี ค.ศ. 1945 โดยระบุว่าวิชาศึกษาทั่วไปเป็นวิชาสำหรับสังคมที่มีความเป็นอิสระที่นักศึกษาทุกคนร่วมกันมีส่วนร่วม แบ่งปัน และมีจุดมุ่งหมายในการเรียนรู้ร่วมกัน และได้เสนอแนะกลุ่มวิชาบังคับและวิชาเลือกสำหรับวิชาศึกษาทั่วไป จากผลการวิจัยนี้ทำให้มหาวิทยาลัยในประเทศสหรัฐอเมริกายอมรับผลการวิจัยไปใช้และพัฒนาาจนกระทั่งทุกวันนี้ ในการบูรณาการแนวความคิดในเรื่องวิชาศึกษาทั่วไป

ความเป็นมาและพัฒนาการของวิชาศึกษาทั่วไปในประเทศไทย

รูปแบบและวิธีการของหลักสูตรในระดับอุดมศึกษาที่จัดวิชาศึกษาทั่วไปเป็นองค์ประกอบหนึ่งในโครงสร้างของหลักสูตรอุดมศึกษานั้น เป็นรูปแบบของการอุดมศึกษาในประเทศไทยที่เข้ามามีอิทธิพลต่อการอุดมศึกษาของไทย ตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา โดยเริ่มจัดในสาขาวิชาทางครุศาสตร์หรือการฝึกหัดครูก่อน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้นักศึกษาด้านครุศาสตร์มีความรู้กว้างซึ่งจำเป็นแก่การประกอบอาชีพครู หลังจากนั้นมา แนวความคิดและวิธีการก็ได้รับความสนใจและนำไปใช้ต่อไป โดยจะแบ่งให้เห็นถึงพัฒนาการซึ่งจะขอสรุปเป็นยุค ดังต่อไปนี้ (นวลปรางค์ คุมกันต์, 2539; ไพฑูรย์ สีนลารัตน์ และทองอินทร์ วงศ์โสธร, 2536; นันทา วิทวุฒิสักดิ์, 2542) คือ

ยุคเริ่มต้นให้ผู้เรียนมีความรู้กว้าง (พ.ศ. 2500-2510)

การจัดการเกี่ยวกับหลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไป เดิมเรียกว่าหลักสูตรวิชาการศึกษาทั่วไป เริ่มต้นที่คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปี พ.ศ. 2500 เนื่องจากคณะครุศาสตร์ เป็นคณะที่รับผิดชอบในการผลิตครูที่สำคัญของประเทศจึงได้ดำเนินการจัดหลักสูตรวิชาการศึกษาทั่วไปให้มีความรู้กว้างใน 3 ลักษณะ คือ ความรู้กว้างในวิชาการต่างๆ ที่นอกเหนือไปจากวิชาชีพครู ความรู้กว้างในเรื่องของการใช้ชีวิตประจำวัน และ ความรู้กว้างในเรื่องราวของสังคมไทย บัณฑิตที่จบวิชาชีพครูจึงมีความรู้กว้างพอที่จะสอนให้ผู้เรียนได้รับความรู้อย่างกว้างขวางได้

ในปี พ.ศ. 2505 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้จัดหลักสูตรวิชาพื้นฐานทั่วไป โดยจัดทั่วทั้งมหาวิทยาลัย เพื่อให้ นักศึกษามีความรู้ที่กว้างทั้งในด้านวิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ เข้าใจสภาพแวดล้อมของสังคม และจิตใจมนุษย์ เป็นการตอบสนองความต้องการของสังคมที่ต้องการให้นักศึกษาได้เรียนรู้สาระในเนื้อหาวิชาต่างๆ นอกเหนือไปจากวิชาชีพที่เปิดสอนอยู่ในมหาวิทยาลัย และเป็นแนวทางสำหรับมหาวิทยาลัยอื่นๆ ในการเปิดสอนวิชาพื้นฐานทั่วไป

ยุคมุ่งเน้นคุณภาพบัณฑิตและเข้าใจสังคม (พ.ศ. 2510-2520)

ในปี พ.ศ. 2513 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเริ่มมองเห็นถึงความสำคัญที่เกี่ยวกับการผลิตบัณฑิต โดยมุ่งให้บัณฑิตมีความรู้ในวิชาชีพ ภูมิปัญญา มีจิตใจที่มีมโนธรรม ส่วนมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้มีการปรับปรุงหลักสูตรวิชาพื้นฐานทั่วไปครั้งใหญ่ เน้นในเชิงสหวิทยาการอย่างเต็มที่ในปี พ.ศ. 2514 ต่อมา คณาจารย์และผู้บริหารมหาวิทยาลัยอื่นๆ ก็ให้ความสนใจ จนได้มีการร่วมมือกันพิจารณาและมีมติผ่านทบวงมหาวิทยาลัยประกาศออกมาเป็น

เกณฑ์ของทบวงมหาวิทยาลัยบังคับใช้กับหลักสูตรของทุกมหาวิทยาลัยในประเทศไทยในปี พ.ศ. 2517 ที่ให้ทุกหลักสูตรต้องมีวิชาความรู้พื้นฐานทั่วไปอย่างน้อย 30 หน่วยกิตเป็นองค์คุณลักษณะของบัณฑิตที่สมบูรณ์ตามแนวทางวิชาพื้นฐานทั่วไป มีจุดมุ่งหมายในการสร้างคุณภาพของบัณฑิต ประกอบไปด้วย

1. ความเป็นผู้มีปัญญา รู้จักคิด วิเคราะห์ปัญหา ริเริ่มก้าวหน้า และเห็นการณ์ไกล
2. รู้สภาพแวดล้อมของตนเอง ทั้งในส่วนตัวบุคคลและสังคม สามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมได้
3. รู้จักเห็นคุณค่าของศิลปวัฒนธรรม
4. มีคุณธรรม จริยธรรม

ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2515-2516 เกิดเหตุการณ์ทางการเมืองในหมู่นิสิตนักศึกษา นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงรัฐบาล มีผลให้มหาวิทยาลัยหันมาสนใจสังคม ให้ความสำคัญในการให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาของสังคมไทย จุดสำคัญในการจัดหลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไปของยุคนี้ คือ มุ่งผลิตบัณฑิตเพื่อไปเปลี่ยนแปลงสังคม หลักสูตรและเนื้อหาวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป หมวดวิชาเพาะ และ หมวดวิชาเลือกเสรี จึงมีลักษณะเป็นการผสมผสานศาสตร์สาขาต่างประเทศ ในแง่ของความคิดและการประยุกต์ใช้ เพื่อให้ผู้เรียนมองเห็นความสัมพันธ์ของวิทยาการและสภาพแวดล้อมทั้งหลาย เป็นพื้นฐานที่จะประมวลมาสร้างคุณลักษณะส่วนตัวที่เหมาะสมแก่ความต้องการของสังคม และสามารถนำวิชาชีพไปใช้ให้เกิดสัมฤทธิ์ผลยิ่งขึ้น

ยุคปรับปรุงพัฒนาตามสภาพสังคมสารสนเทศ (พ.ศ. 2520 – 2547)

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2520 เป็นต้นมา ความเปลี่ยนแปลงของสังคม สิ่งแวดล้อม มีผลให้มหาวิทยาลัยมีการปรับตัวในการปรับปรุงหลักสูตร โดยเฉพาะหลักสูตรวิชาพื้นฐานทั่วไปอย่างกว้างขวาง เน้นให้มีการรู้จักตนเอง รู้จักสังคม รู้จักแก้ปัญหา โดยใช้ความรู้เพื่อตนเองและสังคมเป็นหลัก แต่จุดมุ่งหมายและหลักสูตรดังกล่าวนี้แม้จะน่าสนใจ มีคุณค่า แต่ไม่ได้มีการปฏิบัติใช้อย่างจริงจัง

โดยทั่วไปจุดมุ่งหมายของวิชาพื้นฐานทั่วไปในระยะนี้นั้นไม่ได้แตกต่างไปจากแนวคิดในช่วงปี พ.ศ. 2513-2515 มากนัก ลักษณะเด่นที่เน้นความรู้และความคิดกว้าง เข้าใจตนเอง สังคม และความสัมพันธ์ของวิทยาการต่างๆ เพื่อเสริมสร้างความเป็นคนที่สมบูรณ์ มีความคิดวิจารณ์ญาณ และคุณธรรมเพื่อการศึกษาและการทำงานต่อไป

ยุคเร่งรัดพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทย (พ.ศ. 2547 - ปัจจุบัน)

หลังจากปี พ.ศ. 2526 เป็นต้นมา การปรับปรุงหลักสูตรในวิชาพื้นฐานทั่วไปมีการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงไปตามลำดับของความต้องการในสังคมสารสนเทศ แต่โดยสรุปยังคงปรับปรุงอยู่ในรูปแบบเดิมไม่แตกต่างไปมากนัก จนกระทั่งใน ปี พ.ศ. 2538 กระแสโลกาภิวัตน์

โดยเฉพาะทางด้านเศรษฐกิจเป็นแรงผลักดันให้ประเทศไทยต้องเคลื่อนไหวและปรับตัวอยู่ตลอดเวลา การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จึงเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งที่จะต้องเร่งการดำเนินงานเพื่อพัฒนาประชากรของประเทศไทยให้เป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพ สำนักมาตรฐานและประเมินผลอุดมศึกษา ภายใต้การดำเนินงานของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ(2549) ได้ดำเนินการจัดทำประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับปริญญาตรี พ.ศ. 2548 บังคับใช้กับมหาวิทยาลัยในประเทศไทยทุกแห่ง ทำให้มหาวิทยาลัยทุกแห่งต้องดำเนินการปรับปรุงการเรียนการสอนให้เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้ รวมทั้งแนวทางในการพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไปด้วย

วิชาศึกษาทั่วไปจึงเป็นกระบวนวิชาที่สร้างคนให้เป็นคนดี มีวิถีชีวิตที่มีความเก่ง ความสามารถ มีความปิติสุข และเป็นผู้ที่มีค่าต่อสังคมที่จะต้องปฏิรูปวิชาศึกษาทั่วไปให้มีบทบาทที่ตื่นขึ้นมาทำหน้าที่ ทำประโยชน์ได้เต็มศักยภาพ และขยายผลการเรียนในรายวิชาศึกษาทั่วไปด้วยการเชื่อมโยงเครือข่ายบัณฑิตในอุดมคติไทย เพื่อให้บัณฑิตที่จบมาจากมหาวิทยาลัยทุกแห่งในประเทศไทยเป็นคนดี เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพต่อการรับใช้สังคมไทยต่อไป

การดำเนินการกำหนดแนวทางในการจัดการวิชาศึกษาทั่วไปจึงเป็นสิ่งที่จะต้องดำเนินการสำหรับผู้บริหารของมหาวิทยาลัยที่จะต้องพิจารณาถึงองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง ตั้งแต่สาระวิชาที่ตอบสนองภารกิจ และหน้าที่ของมหาวิทยาลัย โครงสร้างของการบริหารหลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไป การดำเนินการในเรื่องของกระบวนการจัดการเรียนการสอน

การกำหนดแนวการจัดการศึกษาตามหมวด 4 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เป็นการกำหนดเป้าหมายที่ให้ผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาได้มีแนวทางในการจัดให้เกิดองค์ความรู้ให้เกิดขึ้นดังกล่าว และสอดคล้องกับแนวคิดที่เกี่ยวกับการบริหารหลักสูตรในระดับอุดมศึกษาที่เกี่ยวข้องกับมาตรฐานการบริหารหลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไป สรุปได้เป็น 3 รูปแบบใหญ่ๆ (Paitoon Sinlarat, 1976: 51-52) คือ การบริหารหลักสูตรโดยภาควิชา ทั้งนี้ภาควิชามีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาเฉพาะสาขา เมื่อรับผิดชอบวิชาศึกษาทั่วไปจึงมักจัดรายวิชาในลักษณะวิชาเบื้องต้นของวิชาเอกและจัดการเรียนการสอนแบบกระจาย กล่าวคือ คณะวิชาต่างๆจะให้แต่ละภาควิชากำหนดรายวิชาศึกษาทั่วไปขึ้นมาตามลักษณะของวิชาในแต่ละภาควิชาแล้วให้นักศึกษาเลือกเรียน ดำเนินงานการบริหารโดยคณะกรรมการวิชาพื้นฐานทั่วไป การบริหารรูปแบบนี้ มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด จัดขึ้นเป็นแห่งแรกโดยเชื่อว่าจะบรรลุจุดหมายของวิชาพื้นฐานทั่วไปได้ และมีการบริหารการจัดการศึกษาอีกรูปแบบหนึ่งคือ การบริหารโดยหน่วยงานอิสระ การบริหารรูปแบบนี้เป็นการบริหารที่ทำให้บรรลุจุดหมายของวิชาพื้นฐานทั่วไปอย่างแท้จริง

มาตรฐานวิชาศึกษาทั่วไป

มาตรฐานวิชาศึกษาทั่วไปในต่างประเทศ

สมาคมวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยสหรัฐอเมริกา (Association of American Colleges and Universities – AAC&U) ได้วางมาตรการเกี่ยวกับวิชาศึกษาทั่วไปมาตั้งแต่ ค.ศ. 1980 ว่าเป็นวิชาที่นักศึกษาทุกคนต้องเกี่ยวข้องเพื่อเสริมศักยภาพในการเรียนรู้และมุ่งเน้นในเชิงปฏิบัติให้มากขึ้น (Association of American Colleges and Universities, 2002) วิทยาลัยและมหาวิทยาลัยต่างๆในประเทศสหรัฐอเมริกาได้เน้นความสำคัญของการจัดกลุ่มวิชาพื้นฐานศึกษาทั่วไปเพื่อให้นักศึกษาของตนได้มีคุณภาพตามกระบวนการของหลักสูตรการศึกษา

มหาวิทยาลัยในประเทศสหรัฐอเมริกาจะดำเนินการจัดการหลักสูตรพื้นฐานวิชาศึกษาทั่วไปเป็นของตนเองตามนโยบายของการจัดการศึกษาในแต่ละมลรัฐที่กำหนดไว้ ดังตัวอย่างที่มหาวิทยาลัยวอชิงตันสเตต (Washington State University) ได้กำหนดจุดประสงค์ของการศึกษาวิชาศึกษาทั่วไป (Washington State University, 2002) ดังนี้

1. เพื่อเสริมสร้างศักยภาพให้เกิดขึ้นแก่นักศึกษาแต่ละคน โดยมุ่งส่งเสริมความรู้ การตระหนักถึงเรื่องวัฒนธรรม และความรู้ที่กว้างไกล
2. เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีในสังคม โดยมุ่งให้เป็นสมาชิกที่ดีในชุมชน อยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างเป็นสุข
3. เพื่อเป็นพื้นฐานของการศึกษาวิชาเฉพาะด้าน โดยมุ่งเตรียมตัวนักศึกษาให้เข้าใจในเนื้อหาของวิชาเฉพาะให้ลึกซึ้งตามหลักสูตรที่กำหนดไว้
4. เพื่อให้มีความรู้ความสามารถในหลักทฤษฎีและการหล่อหลอมมวลความรู้
ทั้งนี้ ทางมหาวิทยาลัยได้คาดหวังว่าบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาควรมีคุณสมบัติดังนี้
 1. คิดเป็น (reason critically)
 2. เรียนรู้ด้วยตนเองได้ (conduct self-directed or independent learning projects)
 3. เข้าใจและเข้าใจจริยธรรม (understand the roles of normative views and values, including ethics and aesthetics)
 4. มีทักษะในการสื่อสารด้วยภาษาอย่างมีประสิทธิภาพ (communicate conclusions, interpretations and implications clearly, concisely and effectively, both orally and in writing)
 5. รู้และสามารถประยุกต์วิทยาการต่างๆได้เป็นอย่างดี (acquire and assimilate knowledge in a variety of modes and contexts and recognize diverse disciplinary viewpoints and methods)
 6. เข้าใจรากเหง้าของสังคมและวัฒนธรรม (understand the historical development of human knowledge and cultures, including both Western and non-Western civilizations)

มาตรฐานวิชาศึกษาทั่วไปในประเทศไทย

สำหรับประเทศไทย สำนักมาตรฐานและประเมินผลอุดมศึกษา ซึ่งเป็นหน่วยงานที่สำคัญหน่วยงานหนึ่งของ สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2548) ได้กำหนด เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับอุดมศึกษา และ แนวทางการบริหารเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2548 เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรให้สถาบันอุดมศึกษา ตลอดจนสถาบันและหน่วยงานที่จัดการเรียนการสอนในระดับปริญญา นำไปใช้ในการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับอุดมศึกษาในระดับต่างๆอย่างมีคุณภาพและมาตรฐาน

ในการกำหนดเกณฑ์มาตรฐานดังกล่าว สำนักมาตรฐานและประเมินผลอุดมศึกษา ได้กำหนดแนวทางปฏิบัติในด้านการกำหนดปรัชญาและวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ระบบการจัดการศึกษา การคิดหน่วยกิต จำนวนหน่วยกิตรวมและระยะเวลาการศึกษา โครงสร้างหลักสูตร จำนวนและคุณวุฒิของอาจารย์ คุณสมบัติของผู้เข้าศึกษา การลงทะเบียนเรียน เกณฑ์การวัดผล และการสำเร็จการศึกษา ชื่อปริญญา การประกันคุณภาพของหลักสูตร และการพัฒนาหลักสูตร

ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับ โครงสร้างหลักสูตร เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตร ได้กำหนดว่า โครงสร้างหลักสูตร ประกอบด้วยหมวดวิชาศึกษาทั่วไป หมวดวิชาเฉพาะ และ หมวดวิชาเลือกเสรี โดยมีคำอธิบายเกี่ยวกับหมวดวิชาศึกษาทั่วไป ดังนี้

หมวดวิชาศึกษาทั่วไป หมายถึง วิชาที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความรอบรู้อย่างกว้างขวาง มีโลกทัศน์ที่กว้างไกล มีความเข้าใจธรรมชาติ ตนเอง ผู้อื่น และ สังคม เป็นผู้ใฝ่รู้ สามารถคิดอย่างมีเหตุผล สามารถใช้ภาษาในการติดต่อสื่อสารความหมายได้ดี มีคุณธรรม ตระหนักในคุณค่าของศิลปะและวัฒนธรรมทั้งของไทยและของประชาคมนานาชาติ สามารถนำความรู้ไปใช้ในการดำเนินชีวิตและดำรงตนอยู่ในสังคมได้เป็นอย่างดี

สถาบันอุดมศึกษาอาจจัดวิชาศึกษาทั่วไปในลักษณะจำแนกเป็นรายวิชา หรือ ลักษณะบูรณาการใดๆก็ได้ โดยผสมผสานเนื้อหาวิชาที่ครอบคลุมสาระของกลุ่มวิชาสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ ภาษา และกลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์กับคณิตศาสตร์ในสัดส่วนที่เหมาะสม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของวิชาศึกษาทั่วไป โดยให้มีจำนวนหน่วยกิตรวมไม่น้อยกว่า 30 หน่วยกิต

การจัดการเรียนการสอนวิชาศึกษาทั่วไป บางแห่งกำลังเปลี่ยนแปลงกระบวนการจัดการเรียนการสอนรายวิชาศึกษาทั่วไปแตกต่างไปจากเดิม เช่น สถาบันอุดมศึกษา สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย (สมาคมสถาบันอุดมศึกษา, 2540) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของวิชาศึกษาทั่วไปเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะ ดังนี้

1. มีความรู้กว้างในสาขาวิชาต่างๆ มองเห็นความสัมพันธ์และความเกี่ยวเนื่องประสานกันของสาขาวิชาต่างๆ

2. มีความรู้และความสามารถในการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร โดยใช้ภาษาไทยได้เป็นอย่างดี และใช้ภาษาต่างประเทศเพื่อการสื่อสาร

3. ให้มีปัญญาจักคิด วิเคราะห์ วิวิจารณ์ มีความคิดริเริ่ม รักความก้าวหน้า มองเห็นการณ์ไกลอย่างมีโลกทัศน์ และเป็นตัวของตัวเอง

4. รู้จักตนเอง เข้าใจสังคม มองเห็นปัญหาในสังคมพร้อมที่จะรับผิดชอบ และแก้ไขปัญหาของตนเองและผู้อื่นได้เหมาะสม และสามารถดำรงตนให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

5. เห็นคุณค่าและมีสุนทรีย์ในศิลปะ วัฒนธรรม และประเพณีไทย

6. มีความเป็นไทย มีคุณธรรมและจริยธรรมสูง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2539) ได้กำหนดจุดมุ่งหมายของวิชาศึกษาทั่วไปเพื่อพัฒนาบัณฑิตให้มีคุณลักษณะ ดังนี้

1. มีความรู้กว้างในวิชาพื้นฐานหลายสาขาวิชา และสามารถนำความรู้มาประมวลเป็นประโยชน์แก่ตนเองและส่วนรวม

2. มีบุคลิกภาพดี มีคุณธรรมและจิตใจดี ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน และมีความรับผิดชอบต่อสังคม

3. รู้ลักษณะของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เข้าใจปัญหาสังคมและการเมืองที่สำคัญ เพื่อที่จะมีส่วนร่วมช่วยในการตัดสินใจและเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม

4. มองเห็นความสัมพันธ์ของปัญหาต่างๆ สามารถปรับตัวและแก้ปัญหาได้ด้วยวิธีทางปัญญา

5. รู้จักคิดวิเคราะห์และเห็นคุณค่าของวัฒนธรรม

ในแต่ละวิชาจะขึ้นนโยบายที่แต่ละมหาวิทยาลัยได้กำหนดไว้ และสร้างเกณฑ์ของผลสัมฤทธิ์ที่คาดหวังในตัวบัณฑิต ดังตัวอย่างจุดประสงค์ของหลักสูตรคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545) ดังต่อไปนี้

หลักสูตรมุ่งความเป็นเลิศในการผลิตบัณฑิตที่มีความสามารถในการสร้างสรรค์การเรียนรู้แนวใหม่ของปัจเจกบุคคล ให้มีความเรื่องปัญญาและคุณธรรม และมีความสามารถในการสร้างสรรค์สังคมแห่งการเรียนรู้และการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะ ดังต่อไปนี้

1. มีความรอบรู้ในสรรพวิทยาการในฐานะที่เป็นพลเมืองและพลโลก ได้แก่

1.1 มีความสามารถในการใช้ภาษาและสัญลักษณ์ที่เป็นสื่อแสดงความรู้และความคิดอย่างน้อย 2 ภาษา โดยเฉพาะภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

1.2 มีความรู้รอบและใฝ่รู้ในศาสตร์ที่เกี่ยวกับระบบสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและสิ่งแวดล้อม สามารถเชื่อมโยงระบบเหล่านี้กับมาตรฐานความเป็นสากลในลักษณะสหวิทยาการ เป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ และการเมือง

1.3 มีบุคลิกดี มีคุณธรรม มีสุนทรีย์ภาพ มีความสามารถในการคิดสร้างสรรค์และมีความเป็นผู้นำ

1.4 มีความรู้ความเข้าใจในสังคม วัฒนธรรมที่หลากหลาย สามารถดำรงชีวิตและปรับตัวทำงานร่วมกับผู้อื่นเป็นหมู่คณะ ตามวิถีประชาธิปไตย มีความศรัทธาในวิธีการแห่งปัญญา ศรัทธาในความเป็นปัจเจกบุคคลของผู้อื่น รู้จักการแบ่งปัน การมีส่วนร่วม การร่วมมือ และการประสานประโยชน์

1.5 มีความรู้ ความสามารถในการใช้และพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศอย่างเหมาะสม

2. มีความเป็นครูและมีความสามารถในการสร้างสรรค์การเรียนรู้แนวใหม่ ได้แก่

2.1 มีความรักที่จะเป็นครู เปี่ยมด้วยคุณธรรมและยึดมั่นในจรรยาบรรณวิชาชีพครู

2.2 มีความสามารถในการสอนและการสร้างสรรค์การเรียนรู้อย่างเต็มศักยภาพ โดยเน้นความหลากหลายเพื่อตอบสนองผู้เรียนเป็นหลัก

2.3 มีความมุ่งมั่นในการพัฒนาการสอนโดยใช้นวัตกรรม มีทักษะการคิด และการออกแบบการเรียนการสอนแนวใหม่

2.4 มีความสามารถในการบริหารการจัดการ การพัฒนาระบบการศึกษา และเป็นนักบริหารการศึกษาแนวใหม่

2.5 ความเป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงการศึกษาให้เป็นการศึกษาแนวใหม่ที่มีประสิทธิภาพ

2.6 มีความสามารถในการวิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างสรรค์การศึกษาให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

3. มีความรู้ลึกซึ้งในศาสตร์ที่จะสอนและศาสตร์ที่จะสร้างสรรค์การเรียนรู้ ได้แก่

3.1 มีความรู้ ความเข้าใจในมโนทัศน์และเนื้อหาสาระของศาสตร์ในระดับที่จะสอน สามารถวิเคราะห์ สังเคราะห์ ประเมิน และนำความรู้ไปประยุกต์ใช้อย่างสร้างสรรค์

3.2 มีความตระหนักในคุณค่าของศาสตร์ที่จะสอน สามารถพัฒนาความคิดด้านคุณค่าให้เป็นระบบ และนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต

สภาพหลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไปในมหาวิทยาลัยต่างๆในประเทศไทย มีลักษณะโครงสร้างที่คล้ายคลึงกันคือเป็นลักษณะของหลักสูตรที่บังคับให้นักศึกษาต้องเรียนแต่ภายใต้เงื่อนไขของโปรแกรมวิชา หรือภาควิชาในการกำหนดข้อตกลงให้นักศึกษาได้เรียน เช่น มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช หลักสูตรปริญญาตรี แขนงวิชาสารสนเทศศาสตร์ วิชาเอกสารสนเทศทั่วไป กำหนดบังคับ ให้เรียน 4 ชุดวิชา คือ มนุษย์กับอารยธรรม มนุษย์กับสังคม วิทยาศาสตร์กับสังคม และ ไทยศึกษา และกำหนดให้เลือกเรียนอีก 1 ชุดวิชา จากวิชาภาษาอังกฤษ พื้นฐาน หรือ การใช้ภาษาไทย หรือ การใช้ภาษาอังกฤษ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2545) เฉลี่ยจำนวนหน่วยกิตที่ต้องเรียนในกลุ่มวิชาพื้นฐาน การศึกษาทั่วไปประมาณ 33 - 42 หน่วยกิต ดังตัวอย่างที่คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้กำหนดจำนวนหน่วยกิตในวิชาศึกษาทั่วไป ดังนี้

หมวดวิชาศึกษาทั่วไป 39 หน่วยกิต

ก. ตามข้อกำหนดของมหาวิทยาลัย 18 หน่วยกิต

1.1 กลุ่มวิชาสังคมศาสตร์

(เลือกเรียนรายวิชาทางรัฐศาสตร์/เศรษฐศาสตร์) 3 หน่วยกิต

1.2 กลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์

(เลือกเรียนรายวิชาทางวิทยาศาสตร์/สิ่งแวดล้อม) 3 หน่วยกิต

1.3 กลุ่มวิชามนุษยศาสตร์

(เลือกเรียนรายวิชาทางการคิด/ความเป็นผู้นำ) 3 หน่วยกิต

1.4 กลุ่มวิชาสหศาสตร์

(เลือกเรียนรายวิชาทางการศึกษาที่มงาน/ภูมิปัญญาไทย) 3 หน่วยกิต

1.5 กลุ่มวิชาภาษาต่างประเทศ

(เลือกเรียน 2 รายวิชา) 6 หน่วยกิต

ข. ตามข้อกำหนดของคณะครุศาสตร์ 21 หน่วยกิต

1.6 กลุ่มวิชาภาษาไทย เรียน 3 รายวิชา 6 หน่วยกิต

1.7 กลุ่มวิชาภาษาต่างประเทศ เรียน 2 รายวิชา 4 หน่วยกิต

1.8 กลุ่มวิชาสังคมศาสตร์

(เลือกเรียนรายวิชาทางรัฐศาสตร์/เศรษฐศาสตร์ ไม่ซ้ำกับรายวิชาในกลุ่ม 1.1)

3 หน่วยกิต

1.9 กลุ่มวิชาคณิตศาสตร์/เทคโนโลยี 4 หน่วยกิต

1.10 วิชาเลือก (เลือกเรียน 2 รายวิชาจาก 4 รายวิชาที่กำหนด) 4 หน่วยกิต

หมวดวิชาศึกษาทั่วไปในมหาวิทยาลัยราชภัฏ

สถาบันราชภัฏ เห็นความสำคัญของการพัฒนาหลักสูตรเพื่อตอบสนองความเข้มแข็งของท้องถิ่น ได้ดำเนินการจัดประชุมเสวนาวิชาการใน 4 ภูมิภาค เรื่อง ทิศทางและแนวทางใหม่ในการจัดการอุดมศึกษาไทย ระหว่างเดือนกันยายน 2544 - พฤษภาคม 2545 ที่สถาบันราชภัฏสุราษฎร์ธานี สถาบันราชภัฏนครราชสีมา สถาบันราชภัฏเพชรบุรี สถาบันราชภัฏเพชรบุรี วิทยาลัยการณ และสถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม (สถาบันราชภัฏกาญจนบุรี, 2545, หน้า 1-4) ได้ผลสรุปในทิศทางใหม่ในการจัดการศึกษา ดังนี้

1. ทำให้การศึกษาที่อยู่นอกสังคมมาอยู่กับสังคมอย่างกลมกลืน เอาปัญหาของท้องถิ่น ปัญหาของชุมชนและปัญหาของชาติเป็นตัวตั้ง ไม่ใช่เอาวิชาเป็นตัวตั้งอย่างที่เป็นอย่าง

2. การมีทัศนคติแบบองค์รวม มองเห็นความเชื่อมโยงสัมพันธ์ของธรรมชาติและสรรพสิ่งมวลมนุษยโลก เป็นเพื่อนกัน มองสิ่งที่อยู่ภายนอกตนและภายในตนเป็นส่วนเดียวกัน พัฒนาคนทั้งด้านองค์ความรู้และจิตวิญญาณให้่องงามไปพร้อมกัน

3. เป็นมหาวิทยาลัยของลูกชาวบ้าน ที่สามารถถล่มกรงภูมิปัญญาทั่วโลก มาเป็นประโยชน์ในการพัฒนาคน และแก้ปัญหาของท้องถิ่น

4. เป็นเสาหลักของท้องถิ่น เป็นองค์กรที่เชื่อมต่อระหว่างกลไกของรัฐกับนโยบายที่กระตุ้นให้ประชาชน เกิดการเรียนรู้ในการแก้ปัญหาและการดำรงชีวิต

5. เป็นมหาวิทยาลัยที่เป็นกลไกของการกอบกู้บ้านเมือง และดำรงอยู่อย่างมีอิสรภาพทางปัญญา

6. สร้างสรรค์มหาวิทยาลัยราชภัฏให้เป็นยุทธศาสตร์อุดมศึกษาที่ช่วยขจัดภูมิปัญญาของประชาชนและผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา เป็นมหาวิทยาลัยของประชาชนที่มีระดับคุณภาพและมาตรฐานเป็นที่ยอมรับของสังคม

7. ปรับตัวให้สมดุลในสังคมแห่งการเปลี่ยนแปลง โดยบูรณาการศาสนธรรม วัฒนธรรมและการศึกษา ให้เป็นจิตวิญญาณในการพัฒนา

ทั้งนี้ได้นั้นในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนรู้ (สถาบันราชภัฏกาญจนบุรี, 2545, หน้า 5) ดังต่อไปนี้ คือ

1. สร้างหลักสูตรใหม่ที่มองลักษณะบัณฑิตและความคาดหวังในบัณฑิตที่เป็นองค์รวม ไม่แยกการเรียนรู้เป็นรายวิชา แต่ควรพัฒนาเป็นชุดวิชาที่เชื่อมโยงแนวความคิดและหลักวิชาต่างๆ เพื่อการเรียนรู้ความจริงและการสร้างสรรค์ปัญญา และคุณความดีหรือจิตวิญญาณ

2. สร้างหลักสูตรใหม่ในระดับปริญญาตรีที่มีความสมบูรณ์และบูรณาการความรู้ หรือภูมิปัญญา วิธีการดำเนินชีวิตและความสามารถในวิชาชีพ ที่มุ่งการฝึกตน และการปฏิบัติตนที่สามารถออกไปทำงานได้จริง ตรงกับสภาพจริงของการทำงาน

3. ลักษณะหลักสูตรที่สะท้อนความเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น ควรมีชุดวิชา การแก้ปัญหาของสังคม ชุดวิชาท้องถิ่นและการพัฒนาท้องถิ่น เป็นต้น

4. กระบวนการเรียนรู้ต้องปรับเปลี่ยนจากการถ่ายทอดความรู้เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เน้น ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนด้วยกัน ระหว่างผู้เรียนกับคณาจารย์ และระหว่างผู้เรียนกับผู้คนในสังคม

5. กระบวนการเรียนรู้ที่เน้นการฝึกปฏิบัติ การทำได้ คิดได้ ตรงกับมาตรฐานการเรียนรู้

6. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนรู้ การออกแบบหลักสูตรที่คำนึงถึงความต้องการของท้องถิ่น การเรียนรู้จากชาวบ้าน

7. คณาจารย์ต้องกระตุ้นหรือสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้เรียนเกิดความต้องการในการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนเกิดพลังถึงขั้นร้อนวิชาที่จะออกไปวางแผนและแก้ปัญหาต่างๆ ได้

มหาวิทยาลัยราชภัฏได้พัฒนาหลักสูตรและการเรียนรู้โดยคำนึงถึงการจัดหลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไปเป็นหลักสูตรที่มุ่งเสริมสร้างความเป็นบัณฑิตความเป็นมนุษย์และพลเมืองดี ให้ความสำคัญในการฝึกฝนพัฒนาตน ใฝ่รู้ เจริญงอกงาม ด้านร่างกาย จิตใจ ปัญญา และสังคม เข้าถึงความบรรสาน สอดคล้อง ของความรู้ ปัญญา ความดีงาม คุณธรรม จริยธรรมและความสุข ในการดำเนินชีวิต (มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี, 2546: 388-391) ทั้งนี้โดยให้มีการบูรณาการความรู้ คุณธรรม และกระบวนการเรียนรู้เข้าด้วยกันในวิชาศึกษาทั่วไปทั้ง 13 รายวิชา โดยใช้กระบวนการสอนแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างคุณสมบัติที่พึงประสงค์ของบัณฑิตที่ต้องการ วิชาศึกษาทั่วไป ประกอบด้วย เนื้อหาสาระของ 4 กลุ่มวิชา ได้แก่ กลุ่มวิชาภาษาและการสื่อสาร กลุ่มวิชามนุษยศาสตร์ กลุ่มวิชาสังคมศาสตร์ กลุ่มวิชา คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โดยจัดบูรณาการเนื้อหาสาระเข้าด้วยกัน เพื่อให้เห็นการเชื่อมโยงขององค์ความรู้และการใช้ประโยชน์ เป็นรายวิชาที่ทุกคนต้องเรียนทั้งในระดับอนุปริญญาและปริญญาตรี

จุดประสงค์ทั่วไปของหมวดวิชาศึกษาทั่วไปที่สอนในมหาวิทยาลัยราชภัฏ (มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี, 2546: 388) มีดังต่อไปนี้

1. ให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี การเมือง การปกครองของไทย และความรู้ความเข้าใจเพื่อนร่วมโลก เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ
2. ให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการคิด การวิเคราะห์ การแก้ปัญหาและการตัดสินใจ บนพื้นฐานของข้อมูลและข้อเท็จจริงที่เป็นวิทยาศาสตร์และตามหลักธรรม การอนุรักษ์ดูแลและพัฒนาการสิ่งแวดล้อม และตระหนักถึงความเจริญก้าวหน้าและผลกระทบทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
3. ให้มีทักษะการศึกษาค้นคว้าและเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้ตลอดชีวิต การคิดอย่างมีเหตุผล รู้จักวิเคราะห์และแก้ปัญหาต่างๆ ได้ ตลอดจนจรมีทักษะด้านภาษาและการใช้สารสนเทศที่ติดต่อสื่อความหมายกับผู้อื่นและดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ
4. ให้มีเจตคติและซาบซึ้งในคุณค่าของสังคม ความดี ความงาม และการดำรงตนให้มีคุณค่าต่อสังคม มีค่านิยมที่พึงประสงค์ มีคุณธรรม จริยธรรม และความรับผิดชอบซาบซึ้งในศิลปะและสุนทรียภาพ ตระหนักในการปฏิบัติตนตามวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย

รายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป แบ่งเป็น 4 กลุ่มวิชา มี 13 รายวิชาเพื่อตอบสนองจุดประสงค์ทั่วไป ดังนี้คือ

1. กลุ่มวิชาภาษาและการสื่อสาร
 - 1.1 1500101 ภาษาไทยเพื่อการสื่อสารและการสืบค้น 3(3-0)
 - 1.2 1500102 ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารและการสืบค้น 3(3-0)
 - 1.3 1500103 ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารและทักษะการเรียนรู้ 3(3-0)

2. กลุ่มวิชามนุษยศาสตร์
 - 2.1 1500104 ความจริงของชีวิต 3(3-0)
 - 2.2 2000102 สุนทรียภาพของชีวิต 3(3-0)
 - 2.3 2500101 พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน 3(3-0)
3. กลุ่มวิชาสังคมศาสตร์
 - 3.1 2500102 วิถีไทย 3(3-0)
 - 3.2 2500103 วิถีโลก 3(3-0)
 - 3.3 2500104 ชีวิตกับสิ่งแวดล้อม 3(3-0)
4. กลุ่มวิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
 - 4.1 4000105 วิทยาศาสตร์เพื่อคุณภาพชีวิต 3(3-0)
 - 4.2 4000106 การคิดและการตัดสินใจ 3(3-2)
 - 4.3 4000107 เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อชีวิต 3(3-2)
 - 4.4 4000108 เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเรียนรู้ 3(3-2)

ระดับอนุปริญญา

ทุกสาขาให้เรียน 18 หน่วยกิต รายวิชาที่กำหนดให้เรียนมีดังนี้

1. กลุ่มวิชาภาษาและการสื่อสาร ให้เรียน 6 หน่วยกิต รายวิชาที่กำหนดให้เรียนคือ 1500101 และ 1500102
2. กลุ่มวิชามนุษยศาสตร์ ให้เรียน 3 หน่วยกิต รายวิชาที่กำหนดให้เรียน คือ 1500104
3. กลุ่มวิชาสังคมศาสตร์ ให้เรียน 3 หน่วยกิต รายวิชาที่กำหนดให้เรียน คือ 2500102
4. กลุ่มวิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ให้เรียน 6 หน่วยกิต
รายวิชาที่กำหนดให้เรียน คือ 4000105 และ 4000107

ระดับปริญญาตรี 4 ปี

ทุกสาขาวิชาให้เรียน 33 หน่วยกิต รายวิชาที่กำหนดให้เรียนมีดังนี้

1. กลุ่มวิชาภาษาและการสื่อสาร ให้เรียน 9 หน่วยกิต รายวิชาที่กำหนดให้เรียน คือ 1500101 , 1500102 และ 1500103
2. กลุ่มรายวิชามนุษยศาสตร์ ให้เรียน 9 หน่วยกิต รายวิชาที่กำหนดให้เรียน คือ 15000104 , 2000102 และ 2500101
3. กลุ่มรายวิชาสังคมศาสตร์ ให้เรียนไม่เกิน 6 หน่วยกิต รายวิชาที่กำหนดให้เรียน คือ 2500102 และ/หรือ 2500103 ...และ/หรือ 2500104
4. กลุ่มรายวิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี ให้เรียน 9 หน่วยกิต รายวิชาที่กำหนดให้เรียน คือ 4000105 , 4000106 และ 4000107

ระดับปริญญาตรี 2 ปี (หลังอนุปริญญา)

ทุกสาขาวิชาให้เรียน 18 หน่วยกิต รายวิชาที่กำหนดให้เรียนมีดังนี้

1. กลุ่มวิชาภาษาและการสื่อสาร ให้เรียน 3 หน่วยกิต รายวิชาที่กำหนดให้เรียน คือ 1500103
2. กลุ่มรายวิชามนุษยศาสตร์ ให้เรียน 6 หน่วยกิต รายวิชาที่กำหนดให้เรียน คือ 2500101 และ 2000102
3. กลุ่มรายวิชาสังคมศาสตร์ ให้เรียนไม่น้อยกว่า 3 หน่วยกิต แต่ไม่เกิน 6 หน่วยกิต รายวิชาที่กำหนดให้เรียน คือ ... 2500103 และ/หรือ 2500104
4. กลุ่มรายวิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และ เทคโนโลยี ให้เรียนไม่น้อยกว่า 3 หน่วยกิต แต่ไม่เกิน 6 หน่วยกิต ... รายวิชาที่กำหนดให้เรียน คือ 4000106 และ/หรือ 4000108

ภายหลังจากการกำหนดกลุ่มวิชาศึกษาทั่วไปออกเป็น 4 กลุ่มดังกล่าวข้างต้น กระทรวงการทองเที่ยวและกีฬาได้ขอความร่วมมือกระทรวงศึกษาธิการในการเพิ่มชั่วโมงการเรียนการสอนวิชาพลศึกษาเป็นสัปดาห์ละ 2 ชั่วโมง ในการศึกษาในระดับชั้นพื้นฐาน และ กำหนดให้วิชาพลศึกษาเป็นรายวิชาบังคับเลือกในการศึกษาระดับอุดมศึกษา (กระทรวงการทองเที่ยวและกีฬา: 2548) มีผลทำให้สถาบันในระดับอุดมศึกษาเพิ่มวิชาที่เกี่ยวข้องกับพลศึกษาเป็นวิชาเลือกในกลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีรวมทั้งมหาวิทยาลัยราชภัฏ มีมหาวิทยาลัยราชภัฏบางแห่งกำหนดเป็นกลุ่มวิชาอีกกลุ่มหนึ่งต่างหากให้ชื่อว่า กลุ่มวิชาพลานามัย (มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี: 2549) ด้วยมีวัตถุประสงค์ให้กลุ่มวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปกลุ่มนี้ตอบสนองในด้านการสร้างเสริมคุณภาพชีวิต ช่วยก่อให้เกิดลักษณะนิสัยที่ดีที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ อนามัย และจิตใจที่สมบูรณ์ในตัวผู้เรียน

รายละเอียดของเนื้อหาวิชาทั้ง 13 รายวิชาตามหลักสูตรสถาบันราชภัฏ มีวัตถุประสงค์ในการหล่อหลอมรวมของเนื้อหาสาระในเชิงบูรณาการ ดังตัวอย่างวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสารและการสืบค้น มีวัตถุประสงค์ต้องการให้เกิดการบูรณาการเนื้อหาสาระระหว่างวิชาภาษาไทยและ วิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ เพื่อให้ นักศึกษามีความรู้เกี่ยวกับภาษาไทยและการสื่อสาร ใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาทักษะการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ใช้กระบวนการทักษะสัมพันธ์ทางภาษา สืบค้นสารสนเทศต่าง ๆ จากทรัพยากรสารสนเทศได้ และสามารถใช้ภาษาไทยในการติดต่อสื่อสารสืบค้นข้อมูลทั้งในชีวิตประจำวัน และในหน้าที่การงาน ตลอดจนการศึกษาค้นคว้าความรู้ต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี และสามารถนำเสนอองค์ความรู้ได้

แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อให้เกิดความรู้ในการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษาจึงเน้นจัดการให้ศึกษาในรายวิชาศึกษาทั่วไปตามรายละเอียดข้างต้นที่กล่าวมา เพราะเป็นรายวิชาบังคับที่นิสิตนักศึกษาทุกคนต้องเรียนในแต่ละมหาวิทยาลัย โดยมีแนวทางในการบูรณาการหลักสูตรและการเรียนการสอน ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 5 การบูรณาการหลักสูตรและการเรียนการสอน

แนวคิดการบูรณาการหลักสูตร

การศึกษาแบบบูรณาการ (learning integration) เป็นการจัดการศึกษาให้แก่ผู้เรียนอย่างกว้างขวางในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองจากศาสตร์ที่หลากหลายที่สัมพันธ์กับความสนใจของตนเอง (Humphreys, Post, and Ellis; 1981: 11) เช่น ความเชื่อมโยงของศาสตร์ทางด้านมนุษยศาสตร์ นิเทศศาสตร์ วิทยาศาสตร์ทั่วไป คณิตศาสตร์ สังคมศาสตร์ ดนตรี และ ศิลปะ ผู้เรียนสามารถพัฒนาทักษะและความรู้จากวิชาเดียวที่กำลังศึกษาอยู่ได้ การจัดการศึกษาในลักษณะนี้เป็นการเรียนข้ามสาขา ทำให้หลักสูตรการเรียนการสอนมีความสัมพันธ์กันในเชิงกว้างขึ้น มีระดับของการบูรณาการหลายระดับที่น่าสนใจ (Palmer, 1991:59) เช่น พัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนข้ามหลักสูตร พัฒนารูปแบบบทเรียนที่ทำกิจกรรมข้ามหลักสูตร พัฒนากิจกรรมการเรียนการสอนข้ามหลักสูตร เป็นต้น

นักการศึกษาได้พยายามที่จะรวมหรือบูรณาการศาสตร์หลายสาขาวิชาเข้าในหลักสูตรการเรียนการสอน มีกระบวนการสอนที่ข้ามสาขาวิชาหรือสอนแบบการคิดวิเคราะห์โดยไม่มีขอบเขตจำกัดในหัวข้อของการเรียนการสอน (Barrow, Robin, and Milburn, Geoffrey; 1990: 151-153) มีคำที่เกี่ยวข้องกับคำว่าบูรณาการที่ใช้กันอยู่ เช่น หลักสูตรความร่วมมือ (co-ordinated curriculum) หลักสูตรหมวดวิชา (fused curriculum) เป็นต้น คำว่าบูรณาการมีส่วนสัมพันธ์กับคำว่าการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นหลัก (child-centred) และ ความต้องการ (needs)

ดังนั้น การบูรณาการ (integration) หมายถึงวิธีการเชื่อมโยงความรู้ศาสตร์ต่างๆ ผสมผสานเข้าด้วยกัน อภิรักษ์ อนุชาน (2546: 111-112) ได้สรุปแนวคิดเรื่องการบูรณาการทางการศึกษาไว้ดังนี้ คือ

1. ศาสตร์ทุกศาสตร์ไม่อาจแยกจากกันโดยเด็ดขาดได้ เช่นเดียวกับวิถีชีวิตของคนที่ต้องดำรงอยู่อย่างประสานกลมกลืนเป็นองค์รวม การจัดให้ผู้เรียน ได้ฝึกหัดทักษะและเรียนรู้เนื้อหาต่าง ๆ อย่างเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน จะทำให้การเรียนรู้มีความหมายสอดคล้องกับชีวิตจริง

2. การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ จะช่วยลดความซ้ำซ้อนของเนื้อหาวิชา ลดเวลาการเรียนรู้อของผู้เรียน เป็นการแบ่งเบาภาระในการสอนของผู้สอน

3. การเรียนรู้แบบบูรณาการ ทำให้ผู้เรียนมีโอกาใช้ความคิด ประสบการณ์ ความสามารถ และทักษะต่าง ๆ อย่างหลากหลาย ก่อให้เกิดการเรียนรู้ทักษะกระบวนการและ เนื้อหาสาระไปพร้อม ๆ กัน

4. การบูรณาการมีความหมายในทางการจัดประสบการณ์การเรียนรู้หรือกระบวนการ เรียนการสอนว่า เป็นการนำเนื้อหาความรู้และกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ สัมพันธ์กันมาผสมผสานกันอย่างลงตัว

สังัด อุทรานันท์ (2532 : 221) กล่าวถึงหลักสูตรบูรณาการว่า เป็นหลักสูตรที่เกิดจาก การผสมผสานกันระหว่างเนื้อหาวิชาหลาย ๆ วิชา จนไม่ปรากฏเด่นชัดว่าเป็นเนื้อหาของวิชาใด วิชาหนึ่ง การจัดหลักสูตรแบบบูรณาการเป็นการหนีจากการเน้นหนักในเนื้อหาวิชาที่มาก จนเกินไป

พรชัย หนูแก้ว (2541 : 33) กล่าวถึงลักษณะของการบูรณาการไว้ว่าเป็นการรวม เนื้อหา ความคิดรวบยอด กิจกรรมการเรียนการสอนหรือทักษะที่สำคัญจากสองวิชาหรือ มากกว่าเข้าด้วยกัน สนองต่อความต้องการ ปัญหาและสภาพชีวิตจริงของผู้เรียน สอดคล้องกับ การเปลี่ยนแปลงของสังคม

ชนาธิป พรกุล (2544: 57-58) ให้ความหมายของ การบูรณาการ หมายถึง การเชื่อมโยง ความรู้และประสบการณ์ทุกชนิดที่บรรจุอยู่ในแผนของหลักสูตร เป็นการเชื่อมโยงในแนวนอน ระหว่างหัวข้อและเนื้อหาต่าง ๆ ที่เป็นความรู้ทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ พุทธิพิสัย ทักษะพิสัย และ จิต พิสัย การบูรณาการจะทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และรับรู้ในเรื่องนั้น อย่างลึกซึ้ง การบูรณาการความรู้เป็นสิ่งจำเป็น โดยเฉพาะในยุคที่มีความรู้ ข้อมูล ข่าวสารมาก

สุนน อมรวิวัฒน์ (2544 : 13) กล่าวว่า การบูรณาการ หมายถึง องค์รวมของ องค์ประกอบย่อยที่สัมพันธ์ผสมกลมกลืนกันอย่างดี ได้สัดส่วน สมดุล นำไปสู่การพัฒนาและ บรรลุประโยชน์สูงสุด

จากสภาพคำจำกัดความที่กล่าวมา สรุปได้ว่า การบูรณาการ หมายถึง การเชื่อมโยงกัน ระหว่างความรู้จากศาสตร์ต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน เพื่อให้เกิดความรู้ใหม่ที่สามารถ นำไปใช้ในการแก้ปัญหาในการทำงาน ส่วนหลักสูตรบูรณาการ มีความหมายถึง เป็นการ ผสมผสานและการเชื่อมโยงเนื้อหาในหลักสูตรตั้งแต่สองวิชาขึ้นไป นำมาจัดกิจกรรมการเรียน การสอนใหม่ เพื่อให้เกิดเป็นองค์ความรู้สำหรับนำไปใช้ในการเสริมสร้างสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือใช้ แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันให้สำเร็จไปได้ด้วยดี

การบูรณาการทั้งเนื้อหาสาระและหลักสูตรในสถานศึกษาเป็นกลยุทธ์ทางการศึกษาที่ สำคัญในชั้นเรียน ฮาร์ดีน (Harden, 2000: 551-557) ได้เสนอแนะขั้นตอนการบูรณาการที่ เกี่ยวข้องกับการวางแผนและการประเมินผลหลักสูตรเพื่อประโยชน์ในการวิจัยและการสอน เป็น 11 ขั้นตอน โดย 4 ขั้นตอนแรกเกี่ยวข้องกับศาสตร์วิชาต่างๆขั้นตอนที่ 5 ถึง 10 เกี่ยวข้องกับ

สภาพการบูรณาการระหว่างศาสตร์ของวิชาต่างๆเข้าด้วยกัน และขั้นตอนสุดท้าย คือผู้เรียนมีส่วนรับรู้ร่วมกันในการบูรณาการเรียนการสอนของศาสตร์ต่างๆเหล่านั้น แต่ละขั้นตอนจึงเปรียบเหมือนกับการเดินขึ้นบันไดจากขั้นที่ 1 ถึงขั้นที่ 11 ดังรายละเอียดโดยย่อในแต่ละขั้นดังต่อไปนี้

1. ความเป็นอิสระของศาสตร์ (isolation) ศาสตร์ต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนเป็นอิสระออกจากกัน การเรียนการสอนแต่ละรายวิชาดำเนินการไปตามผู้สอนกำหนดไว้โดยไม่มีการเกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน จึงไม่มีสภาพความสัมพันธ์ใดๆกับวิชาอื่น

2. การเริ่มตระหนักในความสัมพันธ์ (awareness) ในขั้นตอนแรกความโดดเด่นเปรียบได้กับการเป็นฐานวิชาใดวิชาหนึ่งโดยตรง การทำให้เริ่มตระหนักในความสัมพันธ์กับวิชาอื่นๆจะทำให้ลดความโดดเด่นลง ซึ่งอาจดำเนินการได้โดยรายละเอียดต่างๆในวิชาอื่นๆในหลักสูตรที่ใช้ร่วมกันอยู่เช่น การศึกษาเอกสารหรือการสื่อสารที่กล่าวถึงเป้าหมายและวัตถุประสงค์ในแต่ละรายวิชาอื่นๆ

3. การประสานสัมพันธ์ (harmonization) ขั้นตอนนี้ ผู้สอนเริ่มมีส่วนรับผิดชอบในการสอนในวิชาอื่นๆ หรือช่วยสอนในสาระหน่วยอื่นๆในวิชาเดียวกันกับผู้สอนคนอื่นๆ มีการปรึกษาซึ่งกันและกันเกี่ยวกับวิชาที่สอน กระบวนการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นขึ้นทั้งในรูปแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ การสนทนาอาจจะเกี่ยวข้องกับตัวผู้สอนตัวต่อตัว หรือ เป็นกลุ่มผู้สอน กระบวนการกลุ่มที่เกิดขึ้นอาจมาจากผู้สอนในรายวิชาโดยตรง หรือ ผู้ที่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่ในการดำเนินการกระบวนการกลุ่ม กระบวนการนี้ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักสูตรวิชา ขั้นตอนนี้จึงเปรียบได้เหมือนกับการเชื่อมโยงศาสตร์ของวิชายังคงเป็นอิสระแต่เริ่มมีการเชื่อมโยงเนื้อหาวิชาไปสู่ศาสตร์วิชาอื่นๆ

4. การผนึกเข้าด้วยกัน (nesting) การผนึกเข้าด้วยกันเป็นขั้นตอนการบูรณาการของเป้าหมายวัตถุประสงค์ของผู้สอนคนหนึ่ง ไปสัมพันธ์กับทักษะที่คาดว่าจะเกิดขึ้นกับผู้สอนในอีกรายวิชาหนึ่ง การผนึกเข้าด้วยกัน หรือการโยงใยเป็นรังผึ้งทำให้ศาสตร์ต่างๆมีความสัมพันธ์ในวงกว้างขวางกว่าเดิม แต่สภาพการสอนและสาระยังคงเป็นรายวิชานั้นอยู่

5. การร่วมมือซึ่งกันและกัน (temporal co-ordination) ขั้นตอนนี้ ผู้สอนแต่ละรายวิชา ยังคงรับผิดชอบในโปรแกรมการเรียนการสอนของตน ช่วงเวลาของการสอนสาระยังเกี่ยวข้องกับสาระวิชาโดยตรง แต่มีการศึกษาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับวิชาอื่นๆ เช่น การจัดตารางสอนในการอภิปรายผลการเรียนการสอนภายใต้เนื้อหาวิชาแต่ละรายวิชาที่กำลังดำเนินการเรียนการสอนอยู่

6. การแบ่งปัน (sharing) วิชา 2 วิชา อาจมีข้อตกลงร่วมกันในการวางแผนและได้ประโยชน์ร่วมกันในการวางโปรแกรมการเรียนการสอน เป็นการเข้าถึงแนวความคิดร่วมกันที่มีต่อทักษะและทัศนคติที่ได้จากการเรียนรู้ ตัวอย่างในการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้อันร่วมกัน เช่น วิชา

ของสาธารณสุขเด็กชุมชนอาจจัดร่วมกับวิชาที่จัดสอน โดยภาควิชาสาธารณสุขเด็กและภาค
วิชาการฝึกปฏิบัติทั่วไป

7. การเกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน (correlation) ขั้นตอนนี้ยังคงเน้นความเป็นศาสตร์ของ
วิชาเดิมอยู่ การมีโอกาสสอนร่วมกันขยายผลเป็นการสอนในรายวิชาเดียวกันร่วมกัน การ
ดำเนินการในลักษณะนี้ก่อให้เกิดความสนใจในรายวิชาอื่นๆตามมา

8. การสอนเสริมให้สมบูรณ์ (complementary) การสอนเสริมให้สมบูรณ์เป็นขั้นตอนที่
ผสมผสานระหว่างสาระในรายวิชาและการบูรณาการการสอนร่วมกัน การมีส่วนร่วมในการ
บูรณาการเป็นลักษณะที่สำคัญของหลักสูตร เป็นการเชื่อมโยงการใช้ทรัพยากรร่วมกัน และ
ประเมินค่าร่วมกันในตัวหลักสูตรการเรียนการสอน

9. การจัดแบบคาบสาขาวิชา (multi-disciplinary) ขั้นตอนนี้ได้แก่การนำสาระของ
ศาสตร์มาจัดการเรียนการสอนร่วมกันอย่างหลากหลายภายใต้การจัดหลักสูตรที่เป็นแนวทาง
เดียวกันทั้งเรื่องของแนวคิด ปัญหาของสาระ หัวข้อสาระที่ศึกษา ซึ่งมีวิธีจัดการได้หลายรูปแบบ
ขั้นตอนการบูรณาการขั้นนี้เกี่ยวข้องกับชื่อวิชาและสาระของวิชาที่จัดให้ศึกษา ผู้เรียนเกิดการ
เรียนรู้แต่สาระที่เกิดขึ้นเกี่ยวข้องกับความเป็นเอกลักษณ์ของตัวผู้เรียนที่สามารถเข้าใจสภาพ
ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ได้อย่างไร

10. การจัดแบบสหสาขาวิชา (inter- disciplinary) ขั้นตอนการบูรณาการขั้นนี้ได้แก่
การจัดโปรแกรมการเรียนการสอนเพื่อเชื่อมโยงสาระของวิชาสองสาขาขึ้นไปไว้ด้วยกัน

11. การจัดข้ามสาขาวิชา (trans- disciplinary) ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนสุดท้ายของการ
บูรณาการหลักสูตร เป็นการจัดกลุ่มทฤษฎีที่มีความเหมือนกันในแกนกลุ่มหนึ่งซึ่งไม่ได้มี
ความสัมพันธ์กันมาก่อน หรือ จัดกลุ่มศาสตร์สัมพันธ์กันแต่เพียงบางส่วนเท่านั้น การเรียนข้าม
สาขาวิชาเป็นกระบวนการของแต่ละบุคคลที่เกิดการรับรู้สารสนเทศและประสบการณ์และ
สามารถถ่วงถ่วงได้จากมโนทัศน์ ความคิดและความรู้สึกของผู้เรียน โดยตรง

โดยสรุป การบูรณาการหลักสูตรเป็นวิธีกระตุ้นกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อช่วย
นักศึกษาให้เกิดความเชื่อมโยงในศาสตร์ต่างๆที่กำลังศึกษาอยู่ (Seymour and Hewitt, 1997)
กระบวนการเรียนการสอนมีการเชื่อมโยงกันอยู่ตลอดเวลา จุดมุ่งหมายของการศึกษาคือ
การสร้างความสำเร็จในการใช้สารสนเทศที่ได้รับแล้วนำมาใช้กับสถานการณ์ที่พบใหม่

แนวคิดการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ

มีแนวคิดและตัวอย่างของการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการซึ่งสามารถนำไปใช้
กับการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษา วิธีการนี้มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเห็นความเชื่อมโยงของ
สาขาวิชาต่าง ๆ ได้ (Knowes, 1977; Newell, 1994; ปทีป เมธาคณวุฒิ, 2542: 53-55) เป้าหมาย
ของการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการเน้นผลผลิตตามที่ต้องการให้มีคุณภาพระดับสูง การ
เรียนการสอนใช้วิธีในรูปแบบการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ส่งเสริมการยอมรับนับถือ

ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน และระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียน ต้องการให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจ ขอมรับแนวคิด และมุมมองของผู้อื่น มีความสามารถในการประเมินปัญหา เข้าใจประเด็นทางจริยธรรม มีความสามารถในการวิเคราะห์และบูรณาการ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดแบบมีวิจารณญาณ มีความคิด ไม่ยึดติดกับกฎเกณฑ์และมีมนุษยสัมพันธ์

กระบวนการออกแบบการเรียนการสอนแบบบูรณาการ มี 8 ขั้นตอน ดังนี้

1. มีทีมในการบูรณาการและทีมในการสอน (assembling an interdisciplinary team) หลักสูตรและการเรียนการสอนแบบบูรณาการจะต้องมีความหลากหลาย ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีผู้เชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ มาร่วมงานเพื่อให้เกิดการบูรณาการใน 1 วิชา ซึ่งทีมงานจะช่วยให้เกิดการอภิปราย การโต้แย้งและการหาข้อสรุป

2. เลือกหัวข้อ (selecting the topics) ได้แก่ การเลือกประเด็นปัญหา แนวคิดที่จะสามารถผสมผสานองค์ความรู้หลายสาขาในการแก้ปัญหาาร่วมกัน หัวข้อที่เลือกต้องสัมพันธ์กับปัญหาของสังคม สภาพปัจจุบันของผู้เรียน ความสนใจของผู้สอนและผู้เรียน

3. ระบุรายวิชาที่มีการผสมผสาน (identifying disciplines) มีการดำเนินงานที่จะวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของเนื้อหาสาระในหลักสูตร ระบุขั้นตอนของความสัมพันธ์ของเนื้อหาวิชา

4. พัฒนาส่วนปลีกย่อยของเนื้อหาสาระ (developing the subtext) เป็นการพัฒนาจากเนื้อหาสาระหลักให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

5. จัดทำโครงสร้างของวิชา (structuring the course) กำหนดความสัมพันธ์ของแนวคิด ซึ่งเชื่อมโยงแต่ละวิชาเข้าด้วยกัน โดยยึดหลักเหตุผล ความต้องการ และความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันของเนื้อหาวิชากับบริบททางสังคม

6. เลือกประเด็นที่น่าสนใจให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้า (selecting readings) เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความสนใจเข้าใจหลักการบูรณาการ และสัมพันธ์กับประสบการณ์ของผู้เรียน ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนสนใจศึกษา ทำให้มีความคิดที่กว้าง ผู้เรียนสามารถเรียนรู้มาก่อน หรือค้นพบด้วยตนเอง ทำให้สามารถเข้าใจประเด็นของสาระที่เรียนได้

7. การกำหนดแผนงาน (designing assignments) เป็นการออกแบบงานหรือกิจกรรมที่จะส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เกิดความเข้าใจ มีความสามารถในการประเมินปัญหา เข้าใจประเด็นทางจริยธรรม มีความสามารถในการวิเคราะห์และบูรณาการ คิดอย่างมีวิจารณญาณ

8. การเตรียมรายละเอียดของวิชา (preparing course syllabus) เป็นการเตรียมที่จะต้องแสดงให้ผู้เรียนเข้าใจ มีความชัดเจนเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ การจัดการเรียนการสอนและการประเมินผล

กระบวนการออกแบบหลักสูตรและการเรียนการสอนแบบบูรณาการดังกล่าวมีการนำไปใช้ปฏิบัติในการเรียนการสอนในหลักสูตรต่างๆ เช่น นำไปใช้กับแนวคิดของการบูรณาการจริยธรรมในหลักสูตร และการเรียนการสอนสาขาคอมพิวเตอร์ศาสตร์ (Marin and Others, 1996) มีการเสนอแนวทางไว้หลายประการ โดยการจัดรายวิชาเฉพาะ เช่น จริยธรรมทางคอมพิวเตอร์และผลกระทบที่มีต่อสังคม การจัดผสมผสานจริยธรรมทางคอมพิวเตอร์ในรายวิชาที่มีอยู่ และการจัดเนื้อหาสาระจริยธรรมทางคอมพิวเตอร์ลงในวิชาหลัก เช่น การทำโครงการ การฝึกงาน

ปทีป เมธาคุณวุฒิ (2544: 15-16) ยกตัวอย่างการบูรณาการการเรียนการสอนทางด้านคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีว่า ผู้เรียนจำเป็นต้องเข้าใจประเด็นพื้นฐานทางวัฒนธรรม ทางสังคม กฎหมาย และจริยธรรมของศาสตร์คอมพิวเตอร์ ดังนั้น ผู้เรียนที่เรียนในสาขาที่เกี่ยวข้องกับคอมพิวเตอร์ศาสตร์ควรจะได้รับการสอนเกี่ยวกับจริยธรรมทางวิชาชีพ แสดงให้เห็นว่าวิชาชีพไม่ใช่แค่รับผิดชอบเฉพาะผลงานในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเทคนิคและผลผลิตเท่านั้น แต่ต้องรับผิดชอบต่อผลที่ตามมาเมื่อเสนอผลงานนั้นต่อสังคม สาธารณะ ผู้ใช้ และผู้ร่วมงาน ดังนั้น จึงควรได้มีการสอนจริยธรรมทางคอมพิวเตอร์ให้แก่ผู้เรียนที่ศึกษาในสาขาคอมพิวเตอร์ศาสตร์ ซึ่งเท่ากับเป็นการบูรณาการการเรียนการสอนจริยธรรมควบคู่ไปกับเนื้อหาของวิชาที่ผู้สอนกำลังดำเนินการใช้กิจกรรมต่างๆประกอบการเรียนการสอนในชั้นเรียน

รูปแบบของหลักสูตรและการเรียนการสอนวิชาศึกษาทั่วไปแบบบูรณาการ จะเป็นรูปแบบในการพัฒนาลักษณะของการจัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างเป็นศาสตร์วิชาต่างๆที่ได้สัดส่วนสมดุลกันตามสาระในมาตรา 23 และ มาตรา 24 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มีการปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในวิชาศึกษาทั่วไป

มีการนำเสนอรูปแบบการส่งเสริมและพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนแบบข้ามคณะ และข้ามสาขาวิชาในลักษณะที่ปฏิบัติได้จริง (พรชูลี อชาวรอรุณ, 2538: 1-28) มีประเด็นหลักที่เป็นขั้นตอนในแนวปฏิบัติ 4 ขั้นตอน ซึ่งเป็นแนวบูรณาการหลักสูตรและการเรียนการสอนดังต่อไปนี้

1. ความสำคัญของหลักสูตรการเรียนการสอนข้ามคณะ และข้ามสาขาวิชา
2. ลักษณะความแตกต่างคล้ายคลึงของหลักสูตร และการสอน แบบต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง
3. ปัญหาและอุปสรรค ในการจัดหลักสูตรข้ามคณะ และข้ามสาขาวิชา
4. แนวทางการจัดหลักสูตรและการสอนสหสาขาวิชาตามรูปแบบที่ปฏิบัติได้จริง

1. ความสำคัญของหลักสูตรและการเขียนการสอนข้ามคณะ และข้ามสาขาวิชา

การอุดมศึกษาในประเทศไทยสะท้อนปรากฏการณ์ทางการอุดมศึกษาสากลที่เน้นการฝึกทักษะและวิชาชีพเหนือการศึกษาทั่วไป อันเป็นรากฐานของบัณฑิตที่รู้รอบและสามารถแก้ปัญหาสังคมทุกๆด้านได้อย่างมีประสิทธิภาพประสิทธิผล พบว่ามีความล้มเหลวของการจัดหลักสูตรการสอนระดับอุดมศึกษาทั่วโลกปรากฏชัดเจน ตั้งแต่ปลายทศวรรษที่ 1980 ในลักษณะความพยายามที่จะปฏิรูปการศึกษาซึ่งทำให้ปัญหามีมากขึ้น เช่น จำนวนนิสิตลาออกกลางคัน การเรียนรู้ที่ไม่เพียงพอของนิสิตที่ไม่ตั้งใจศึกษาอย่างจริงจัง คุณภาพที่ต่ำลงของนิสิตใหม่ทุกระดับตั้งแต่ปริญญาตรี ถึงปริญญาเอก ขวัญและกำลังใจและคุณธรรมที่เสื่อมโทรมในหมู่คณาจารย์นำไปสู่ปัญหา “สมองไหล” และโดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวโน้มที่บริหารควบคุมในกรอบของระบบราชการ (bureaucracy) ซึ่งบั่นทอนเสรีภาพทางวิชาการ และส่งผลสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการที่ตกต่ำลงตามกัน(พรชูลี อาชวอรุ่ง, 2538: 1-2) การเน้นเฉพาะความสามารถพื้นฐานทางวิชาชีพ หรือสาขาวิชาเฉพาะด้านโดยที่นิสิตประสบความสำเร็จเพียงกลุ่มเดียว ไม่สนองต่อปรัชญาของมหาวิทยาลัยต่อไปในปัจจุบัน รูปแบบดั้งเดิม ซึ่งแบ่งแยกการจัดการเรียนการสอนตามสาขาวิชา (discipline) และคณะวิชาโดยเด็ดขาด ไม่เหมาะสมต่องานมหาวิทยาลัย (dysfunctional) นั่นคือ รูปแบบดังกล่าว ประสบความล้มเหลวในการพัฒนานักคิดไทย ที่มีความสามารถสร้างสรรค์ และ ปรับเปลี่ยนได้ตามปัญหาที่ซับซ้อนและกระทบหลายๆองค์ประกอบในบริบทของการเมืองสังคม เศรษฐกิจและวิชาชีพ ในยุคไร้พรมแดนที่การเปลี่ยนแปลงของโลกไมโครเทคโนโลยีผันผวนอย่างรวดเร็วและส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงของลักษณะงานตลาดแรงงาน และความเสื่อมถอยของสังคมและนิเวศวิทยา

2. ลักษณะความแตกต่าง และความคล้ายคลึงของหลักสูตรและการสอนแบบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

การจัดหลักสูตรการเรียนการสอนตามหลักการอุดมศึกษา อาจแยกเป็นประเภทหลัก ๆ ได้ 3 ประเภทโดยยึดความเป็นสาขาวิชา (disciplinarity) ด้านหนึ่ง และลักษณะสหสาขาวิชา (multidisciplinarity) อีกด้านหนึ่งโดยประเภท "บูรณาการ" (integrated) ซึ่งเชื่อมโยงพัฒนาจากสาขาวิชาสู่สหสาขาวิชา (พรชูลี อาชวอรุ่ง, 2538: 12-14) แต่ละกลุ่มมีการจัดหลักสูตรและการสอน ดังนี้

2.1 กลุ่มเน้นความเป็นสาขาวิชา

2.1.1 ความเป็นสาขาวิชา (disciplinarity) คือ การศึกษาเฉพาะเรื่องอย่างชำนาญการ (specialized) โดยการสอน และการวิจัยเกี่ยวกับเนื้อหาวิชาที่มีความคล้ายคลึงกัน (homogeneous) ธรรมชาติของเนื้อหาวิชาอาจเปลี่ยนแปลงไป ทำนองเดียวกันกับเทคนิคการสอน และการวิจัยซึ่งอาจเปลี่ยนแปลงได้ตามการปฏิบัติของผู้สังกาศาสตร์หรือสาขานั้น ๆ อย่างไรก็ตามก็ดียังคงมีการตกผลึกภายใน และความต่อเนื่องภายในเนื้อหาวิชาที่ยังคงอยู่เช่นเดิมถาวร

ตลอดจนกระบวนการที่มีการถ่ายทอดจากกลุ่มหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง ศาสตร์หรือสาขาวิชาทั้งหมด ทั้งปวง ยังจับกลุ่มกับศาสตร์หรือสาขาวิชาอื่น ๆ ทั้งที่สัมพันธ์กันและไม่สัมพันธ์กัน และการหยิบยืมจากกันนั้นเกิดขึ้นได้เป็นธรรมดา

2.1.2 รายวิชาของสาขาขั้นนำ (introductory disciplinary courses) คือ การมองภาพรวมของศาสตร์ หรือสาขาวิชาหนึ่ง เช่น การอุดมศึกษาขั้นนำ และวิชาขั้นนำอื่น ๆ ในทุกศาสตร์ หรือสาขาวิชา

2.1.3 รายวิชาของสาขาวิชาขั้นสูง (advanced disciplinary courses) คือ กลุ่มวิชาเฉพาะทางตามความชำนาญภายในศาสตร์หรือสาขาวิชาใด ๆ รายวิชา เช่น มนุษยวิทยาเชิงกายภาพ (physical anthropology)

2.2 กลุ่มรวมสาขาวิชา

2.2.1 ลักษณะคาบสาขาวิชา (interdisciplinarity) คือ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างสาขาวิชา หรือศาสตร์ตั้งแต่สองศาสตร์ขึ้นไป ซึ่งอาจสัมพันธ์กันก็ได้ โดยอาศัยโปรแกรมการเรียนการสอนและการวิจัย โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะบูรณาการมโนทัศน์ วิธีการและข้อสรุป ในกระบวนการนี้การปฏิสัมพันธ์เป็นไปซึ่งกันและกัน โดยที่ศาสตร์หนึ่งไม่เป็นรองศาสตร์หนึ่ง ภายใต้มโนทัศน์ของลักษณะวิชานั้น

2.2.2 สหสาขาวิชา (multidisciplinarity) คือ การนำศาสตร์หรือสาขาวิชาสองอย่างมาบูรณาการกันในลักษณะรูปแบบ (modules) ภายในศาสตร์กลุ่มนั้น ๆ และ นำมาใช้ในลักษณะของหลักสูตรหรือโปรแกรมหนึ่งเดียว เช่น หลักสูตรในวิทยาลัยอ็อกฟอร์ด ที่เรียกว่า "Greats" ซึ่งหมายถึง เรื่องคลาสสิกต่าง ๆ และหลักสูตร "Modern Greats" ซึ่งหมายถึง ปรัชญา รัฐศาสตร์ และ เศรษฐศาสตร์ซึ่งนิสิตนักศึกษาที่ดี ต้องมีความสามารถที่จะบูรณาการเนื้อหาในศาสตร์ต่าง ๆ กลุ่มนั้น ๆ ได้ด้วยตนเอง โดยอาจารย์ไม่จำเป็นต้องชี้แจงอย่างชัดเจน ในปัจจุบันเมื่อมหาวิทยาลัยจัดกลุ่มศาสตร์ เช่น โมเลกุลศึกษา (Molecular Studies) แทนที่จะจัดภาควิชาเฉพาะศาสตร์แบบดั้งเดิม เช่น ภาควิชาเคมี การปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนผู้เรียน และการบูรณาการศาสตร์ต่าง ๆ ในกลุ่มจะชัดเจนขึ้น ในรูปของวิชาร่วม (joint courses) และการจัดลำดับความสำคัญของวิชาการด้านต่าง ๆ ย่อมชัดเจนขึ้นด้วย

ลักษณะข้ามสาขาวิชา (transdisciplinarity) หมายถึง การจัดกลุ่มทฤษฎีที่มีความเหมือนกันในแกนกลุ่มหนึ่ง (common sets of axioms) ซึ่งมีได้มีการนำมาสัมพันธ์กันมาก่อน หรือเป็นการจัดกลุ่มศาสตร์สัมพันธ์กันแต่เพียงบางส่วนเท่านั้น ตั้งแต่ทศวรรษที่ 1950 เป็นต้นมา ได้มีการจัดกลุ่มวิชาใหม่ ๆ ในลักษณะนี้ขึ้นมากมาย เช่น วิชาการวิเคราะห์ระบบ ทฤษฎีเกมส์ ซึ่งกลุ่มวิชาการเหล่านี้มีโอกาสพัฒนาขึ้นเป็นศาสตร์ของตนเอง โดยเฉพาะได้ในอนาคต กระบวนการเรียนการสอนวางจัดให้นิสิตมีการรับวิธีการคิดแบบข้ามสาขาวิชาโดยไม่ต้องผ่านการเรียนแบบคาบสาขาวิชา (interdisciplinarity)

กลุ่มนักวิชาการที่ไม่เห็นด้วยกับการจัดการเรียนการสอนเป็นภาควิชาที่ขาดจากกัน โดยเด็ดขาด (departmentalization) พยายามเสนอแนวความคิดข้ามสาขาวิชา และคาบสาขาวิชานี้ในรูปของ วิชาสัมมนาก่อนจบการศึกษา และ ปัจฉิมนิเทศ แนวความคิดเหล่านี้ก้าวหน้าไม่ได้จากปรัชญาที่กล่าวมานี้ แต่จำเป็นต้องนำไปปฏิบัติได้จริง

2.3 กลุ่มกึ่งกลางระหว่างกลุ่มเน้นความเป็นสาขาวิชาและกลุ่มรวมสาขาวิชา

กลุ่มกึ่งกลางระหว่างกลุ่มเน้นความเป็นสาขาวิชาและกลุ่มรวมสาขาวิชา ได้แก่กลุ่มบูรณาการบางส่วน (semi-integrated) หรือ หลักสูตรบูรณาการ (integrated curriculum) กลุ่มนี้เป็นความพยายามที่จะจัดหลักสูตร และการเรียนการสอนที่นำศาสตร์หลาย ๆ ศาสตร์มาบูรณาการอย่างแท้จริง จนแทบไม่เห็นลักษณะของศาสตร์ที่มารวมกันแต่ละศาสตร์อย่างชัดเจน แต่เป็นการบูรณาการแบบตรงเป้าหมาย การแก้ปัญหาหลักขณะนี้ จะเป็นการคัดสรรแต่ละหัวข้อ (topics) ในแต่ละศาสตร์ที่ตรงกับการแก้ปัญหา และนำมาจัดระบบระเบียบ ผสมผสานกันใหม่ ก่อให้เกิดวิชาใหม่ ๆ ขึ้น ตัวอย่างในวิชาของกลุ่มนี้ได้แก่ วิชาสัมมนานิสิตปีหนึ่ง (freshman seminars) และวิชาสัมมนานิสิตปีสุดท้าย (senior seminars) ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นต้น

3. ปัญหาและอุปสรรคในการจัดหลักสูตรข้ามคณะและข้ามสาขาวิชา

ปัญหาและอุปสรรคอาจจำแนกได้ 5 ประเภท คือ

3.1 ปัญหาเชิงมโนทัศน์ (conceptual problems) เป็นปัญหาที่ผู้ปฏิบัติงานมีความเข้าใจในเรื่องของสหสาขาวิชา หรือหลักสูตรข้ามภาควิชาไม่ตรงกัน ก่อให้เกิดคณาจารย์ และกลุ่มนิสิตตลอดจนผู้บริหารเป็น 2 ฝ่าย คือ การจัดการเรียนการสอนเฉพาะทาง (specialization) และการจัดตามภาควิชาที่เป็นเอกเทศ (departmentalization) ฝ่ายหนึ่ง และ การจัดการเรียนการสอนแบบการศึกษาทั่วไป (generalization) และการจัดแบบข้ามภาควิชา (interdepartmentalization) อีกฝ่ายหนึ่ง

3.2 ปัญหาเชิงปรัชญา (philosophical problems) ในการแก้ไขปัญหาเชิงมโนทัศน์มีวิธีการปลูกฝังปรัชญาใหม่ทฤษฎีใหม่ ๆ ให้เป็นที่ยอมรับในคณะวิชา ภาควิชา ในหมู่ผู้บริหาร อาจารย์ และนิสิต ว่าโลกปัจจุบันในยุคโลกวิวัฒน์และโลกอนาคตนั้นบัณฑิตจำเป็นต้องเรียนตามหลักสูตรสหสาขาวิชา จึงจะสามารถแก้ปัญหาสังคม ตลอดจนติดตามและผลักดัน การเจริญก้าวหน้า ทั้งทางด้านวิชาการและการประยุกต์ความรู้จริงเพื่อสังคม มิฉะนั้น จะไม่เกิดความร่วมมือในการจัดการเรียนการสอนแบบสหสาขาวิชา

3.3 จำนวนวิชาในหลักสูตรมากเกินไป และมีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ในหลักสูตร การสอนมากเกินไป (overloading of courses and purposes) ในการพัฒนา ปรับปรุงหลักสูตร การสอนระดับอุดมศึกษามักจะมีแต่การเพิ่ม ไม่ค่อยมีการลดหรือการปิดวิชา เพราะอาจารย์

ประจำวิชาย่อมเห็นความสำคัญของวิชาที่ตนเองสอนอยู่ และต่อต้านการยุบ เลิก หรือ รวมวิชาเหล่านั้นในรูปความร่วมมือเชิงสหสาขาวิชา ทำให้เกิด "สภาพวิชาล้นหลักสูตร"

3.4 ผลกระทบจากเทคโนโลยีใหม่ ๆ (impact of technology) ในยุคไมโครอิเล็กทรอนิกส์นี้ สนับสนุนให้เกิดความหลากหลาย และการเน้นเฉพาะทางมากขึ้น มีการพัฒนาศาสตร์ต่างๆ ให้ลุ่มลึกมากกว่าในแนวกว้างและครอบคลุม ดังตัวอย่าง การพัฒนาซอฟต์แวร์ต่าง ๆ ทางคอมพิวเตอร์ ซึ่งเน้น เฉพาะศาสตร์เฉพาะทาง เช่น SPSS สำหรับสังคมศาสตร์ และมีโปรแกรมอื่นๆ ต่าง ๆ กันไป

3.5 การบริหารและการจัดการของมหาวิทยาลัย ลักษณะการบริหารและการจัดการของมหาวิทยาลัยในรูปของการตัดสินใจลดหลั่นเป็นขั้น ๆ ตามสายงาน (bureaucracy) นั้น ไม่เอื้ออำนวยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ทั้งสิ้น ทั้งยังเป็นอุปสรรคใหญ่หลวงต่อการดำเนินงานตามการตัดสินใจบางเรื่องแล้วเพราะลักษณะการบริหารประเภทนี้ มีความล่าช้าเป็นปกติวิสัย ซึ่งบั่นทอน ความเป็นเลิศ ประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ขวัญและกำลังใจ

4. แนวทางการจัดหลักสูตรและการสอนสหสาขาวิชาตามรูปแบบที่ปฏิบัติได้จริง

แนวทางเพื่อการปฏิบัติตามรูปแบบได้จริงนี้ ได้เสนอไว้เป็น 5 ขั้นตอน คือ

1. การบ่งชี้คุณลักษณะที่จำเป็นต่อการจัดหลักสูตร และการสอนสหสาขาวิชา
2. การกำหนดสมรรถนะ
3. การวางแผนและปฏิบัติตามแผนของโปรแกรม
 - 3.1 เป้าหมายและวัตถุประสงค์
 - 3.2 หลักสูตรและการสอน
 - 3.3 คณาจารย์
 - 3.4 การบริหาร
4. การเตรียมวัตถุประสงค์หลักสูตรการเรียนการสอนสหสาขาวิชา
5. การพัฒนาระบบการเรียนการสอนสหสาขาวิชา

แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อก่อให้เกิดการบูรณาการหลักสูตรและการเรียนการสอน มีความสัมพันธ์เกี่ยวกับวิธีการสร้างรูปแบบเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยราชภัฏ โดยมีแนวทางในการสร้างรูปแบบในการบูรณาการหลักสูตรและการเรียนการสอน ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 6 การสร้างรูปแบบ

ความหมายของรูปแบบ

راج (Raj, 1996) ได้ให้ความหมายของคำว่ารูปแบบ (Model) ในหนังสือ Encyclopedia of Psychology and Education ไว้ 2 ความหมาย ดังนี้

รูปแบบ คือ รุปย่อของความจริงของปรากฏการณ์ ซึ่งแสดงด้วยข้อความจำนวน หรือ ภาพ โดยการลดทอนเวลาและเทศะ ทำให้เข้าใจความจริงของปรากฏการณ์ได้ดียิ่งขึ้น

รูปแบบ คือ ตัวแทนของการใช้แนวความคิดของโปรแกรมที่กำหนดเฉพาะ

สุบรรณ พันธวิชาวาส และ ชัยวัฒน์ ปัญญาพงษ์ (2522) ได้ให้ความหมายของรูปแบบไว้ว่า คือ รุปย่อที่เลียนแบบความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ใดปรากฏการณ์หนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยจัดระบบความคิดในเรื่องนั้นให้ง่ายขึ้นและเป็นระเบียบสามารถเข้าใจ ลักษณะสำคัญของปรากฏการณ์นั้นได้

สรุปได้ว่า รูปแบบ หมายถึง โครงสร้าง โปรแกรม แบบจำลอง หรือตัวแบบที่จำลอง สภาพความเป็นจริง ที่สร้างขึ้นจากการลดทอนเวลาและเทศะ พิจารณามีสิ่งใดบ้างที่จะต้อง นำมาศึกษาเพื่อใช้แทนแนวคิดหรือปรากฏการณ์ใดปรากฏการณ์หนึ่ง โดยอธิบายความสัมพันธ์ ขององค์ประกอบต่าง ๆ ของรูปแบบนั้น ๆ

ประเภทของรูปแบบ

ตามความคิดของ สไตเนอร์ (Steiner, 1988) รูปแบบแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. รูปแบบเชิงปฏิบัติ (practical model or model-of) รูปแบบประเภทนี้ เป็นแบบจำลอง ทางกายภาพ เช่น แบบจำลองรถยนต์ เครื่องบิน ภาพจำลอง

2. รูปแบบเชิงทฤษฎี (theoretical model or model-for) เป็นแบบจำลองที่สร้างขึ้นจาก กรอบความคิดที่มีทฤษฎีเป็นพื้นฐาน ตัวทฤษฎีเองไม่ใช่รูปแบบหรือแบบจำลองเป็นตัวช่วยให้ เกิดรูปแบบที่มีโครงสร้างต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กัน

รูปแบบตามความคิดของ คีฟ (Keeves, 1988: 565-570) จำแนกออกได้เป็น 5 รูปแบบ คือ

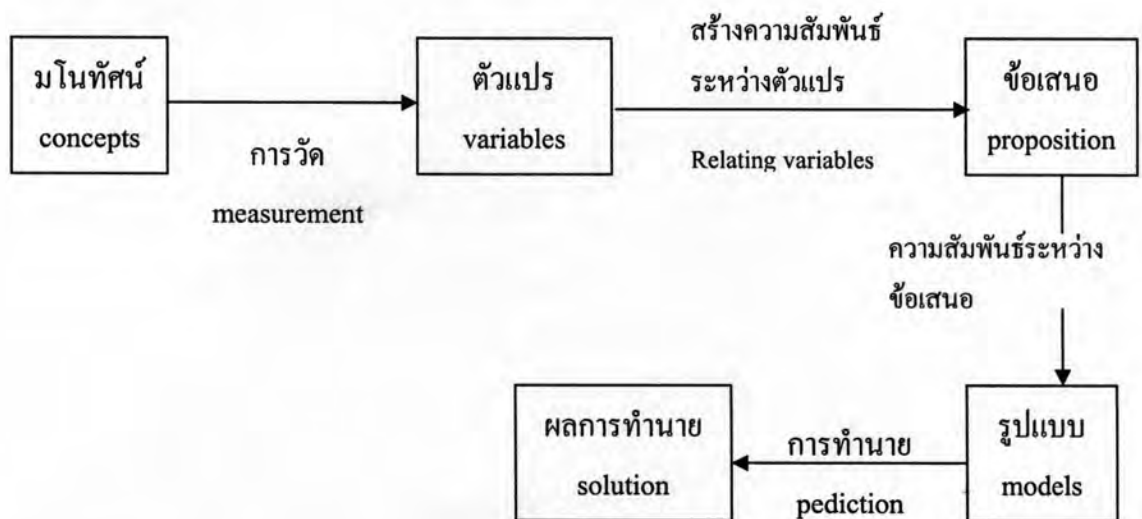
1. รูปแบบคล้าย (analogue models) คือ เป็นรูปแบบที่มีความสัมพันธ์กับระบบกายภาพ มักเป็นรูปแบบที่ใช้ในวิทยาศาสตร์กายภาพ เป็นรูปแบบที่นำไปใช้อุปมากับสิ่งอื่นได้ เช่น รูปแบบแบบจำลองระบบสุริยะ กับระบบสุริยะที่เกิดขึ้นจริง ธนาการจำลอง กับระบบธนาการที่เป็นจริง แบบจำลองการผลิต กับการผลิตจริง เป็นต้น

2. รูปแบบที่อธิบายความหมายหรือให้ความหมาย (semantic models) คือ เป็นรูปแบบที่ใช้ภาษาในการบรรยายลักษณะของรูปแบบ รูปแบบชนิดนี้จะช่วยให้ใช้วิธีการอุปมาในการ พิจารณาด้วยภาษา มากกว่าที่จะใช้วิธีอุปมาในการพิจารณาด้วยโครงสร้างกายภาพ

3. รูปแบบที่มีลักษณะเป็นแผนภูมิ แบบแผน หรือ โครงการ (schematic models)
4. รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์ (mathematical models) คือ เป็นรูปแบบที่กำหนดความสัมพันธ์ขององค์ประกอบในรูปสมการหรือฟังก์ชันทางคณิตศาสตร์
5. รูปแบบเชิงเหตุผล (causal models) คือ เป็นรูปแบบที่มีโครงสร้างเป็นสมการเชิงเส้นที่ประกอบด้วยตัวแปรสัมพันธ์กันเป็นเหตุและผล มีการทดสอบสมมติฐานผลของรูปแบบ

การสร้างรูปแบบ

การสร้างรูปแบบ คือการกำหนดมโนทัศน์ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบเพื่อชี้ให้เห็นชัดเจนว่า รูปแบบเสนออะไร เสนออย่างไร เพื่อให้ได้อะไร และสิ่งที่ได้นั้นอธิบายปรากฏการณ์อะไร และนำไปสู่ข้อค้นพบอะไรใหม่ ๆ (Keeves, 1988: 560) ดังรายละเอียดการสร้างรูปแบบต่อไปนี้

ขั้นตอนการสร้างรูปแบบ (Keeves, 1988: 560)

กล่าวโดยสรุป รูปแบบที่จะนำไปใช้ได้ประโยชน์สูงสุดนั้น รูปแบบต้องประกอบด้วยลักษณะที่สำคัญ คือ มีความสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง สามารถทำนายผลได้ สามารถขยายความผลทำนายได้กว้างขวางขึ้น และสามารถนำไปสู่แนวคิดใหม่ๆ สำหรับการพัฒนารูปแบบนั้นผู้วิจัยจะต้องศึกษาแนวคิดทฤษฎีในการสร้างรูปแบบ นำเอาข้อมูลที่จัดเก็บมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อกำหนดความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของรูปแบบ กำหนดโครงสร้างและข้อเสนอของรูปแบบอย่างชัดเจน เพื่อนำไปสู่ผลสรุปเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่มุ่งหวังของการวิจัย มีการทดสอบและปรับปรุงแบบ ก่อนนำรูปแบบไปใช้งานจริง ประเมินผลหลังจากการนำรูปแบบไปใช้งานจริง

ตอนที่ 7 การวิเคราะห์สาระ (content analysis)

ความหมายของการวิเคราะห์สาระ

นักวิชาการ ได้ให้ความหมายของการวิเคราะห์สาระ ดังนี้

การวิเคราะห์สาระ คือ เทคนิคที่ช่วยให้ผู้วิจัยสามารถศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์ในวิถีทางที่ถูกต้อง โดยผ่านกระบวนการวิเคราะห์การสื่อสารของบุคคล (Fraekel & Wallen, 2000)

การวิเคราะห์สาระ คือ เทคนิคการวิจัยสำหรับการอ้างอิงโดยการจำแนกแยกแยะคุณลักษณะของข้อมูลเอกสารอย่างเป็นระบบและอย่างเป็นปรนัย (Stone, 1966)

การวิเคราะห์สาระ คือ เทคนิคการวิจัยสำหรับการอ้างอิงที่เที่ยงตรงจากข้อมูลสู่บริบทของผู้วิจัย (Krippendorff, 2004)

การวิเคราะห์สาระ คือ การนำข้อมูล ข้อสนเทศ มาจัดให้เป็นโครงสร้างที่เป็นระบบระเบียบ แล้วนำมาสกัด จำแนกประเด็น จัดกลุ่ม ลดทอนข้อมูล เรียงลำดับ ให้นำนักชี้ความสัมพันธ์ เพื่อทำให้เกิดความชัดเจนยิ่งขึ้นของข้อมูลเหล่านั้น นำไปสู่การเกิดข้อสรุปใหม่

สรุปได้ว่า การวิเคราะห์สาระ คือ เครื่องมือหรือเทคนิคอย่างหนึ่งของการวิจัย ที่มุ่งเน้นการอ้างอิงที่มีความเที่ยงตรง แม่นยำ และเชื่อถือได้ โดยการจัดการสื่อสารและข้อมูลหลักฐานทั้งหลายที่มีอยู่ให้เป็นระบบระเบียบเพื่อช่วยลดเวลาและเศษะ แล้วทำการวิเคราะห์เนื้อหาในด้านความสัมพันธ์ จำนวนความถี่หรือคุณภาพของข้อมูล ดึงเนื้อหาออกมาแสดงให้เห็นชัดเจน จากนั้นนำมาสรุปเป็นข้อสรุปใหม่

หลักการของการวิเคราะห์สาระ

ในการที่จะนำการวิเคราะห์สาระซึ่งเป็นเทคนิคอย่างหนึ่งของการวิจัยไปใช้นั้น ผู้ใช้จะต้องเข้าใจหลักการที่แท้จริงของการวิเคราะห์เสียก่อน หลักการที่สำคัญของการวิเคราะห์สาระมีดังต่อไปนี้ (Krippendorff, 1980; Fraekel & Wallen, 2000; พรชูลี อาชวอรุณ, 2543)

1. ข้อมูลต้องสื่อความหมายได้ และเป็นประเด็น
2. เป้าหมายของการวิเคราะห์สาระต้องชัดเจน
3. องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องคือ ระบบ มาตรฐาน ดัชนีบ่งชี้ สิ่งที่น่าเสนอ ภาษา และการสื่อสาร และกระบวนการวิเคราะห์สาระ
4. กระบวนการวิเคราะห์สาระต้องไม่กระทบกระเทือนต่อกลุ่มตัวอย่าง
5. มีการยอมรับเอกสารหรือสิ่งพิมพ์ที่ไม่เป็นทางการ
6. ข้อมูลของการวิเคราะห์สาระ เป็นได้ทั้งข้อมูลเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ
7. ความสอดคล้องและความตรงของข้อมูล เป็นคุณลักษณะที่สำคัญ
8. ความเที่ยงตรงของข้อมูลต้องสามารถตรวจสอบได้

ขั้นตอนการวิเคราะห์สาระ

แฟรงเคิล และวอลเลน (Fraenkel and Wallen, 2000) ได้กล่าวถึงขั้นตอนของการวิเคราะห์สาระไว้ว่า ประกอบด้วย 8 ขั้นตอนดังนี้

1. กำหนดเป้าหมาย
2. นิยามศัพท์ที่เกี่ยวข้อง
3. กำหนดหน่วยวิเคราะห์
4. หาและจัดความสัมพันธ์ของข้อมูล
5. พัฒนาการให้เหตุผล
6. พัฒนาแผนการสุ่มตัวอย่าง
7. จำแนกและให้รหัสข้อมูล
8. วิเคราะห์ข้อมูล

คริพเพนดอร์ฟ (Krippendorft, 2004: 83-87) กำหนดขั้นตอนในการวิเคราะห์สาระซึ่งมีวิธีดำเนินการ 6 กระบวนการ คือ

1. การกำหนดหน่วยสาระ (unitizing)
2. การสุ่มกลุ่มสาระ (sampling)
3. การบันทึกและกำหนดรหัส (recording/coding)
4. การลดทอนสาระ (reducing data)
5. การวิเคราะห์สาระ (abductively inferring contextual phenomena)
6. การอธิบายและสรุปสาระ (arrating the answer to the research question)

กระบวนการในขั้นตอนที่ 1-2 เป็นขั้นตอนของการออกแบบการกำหนดกรอบความคิด การสืบค้นความเหมาะสมของข้อมูล การพัฒนาการสุ่มกลุ่มสาระ การพัฒนาโครงสร้างและรหัสสาระ การสืบค้นกระบวนการที่สามารถปรับแต่งให้เข้ากับบริบท

กระบวนการในขั้นตอนที่ 3-4 เป็นขั้นตอนของการดำเนินการจำแนกและอธิบายหน่วยข้อมูล การลดทอนข้อมูล และการแปลงข้อมูลไปสู่รูปแบบที่ข้อมูลมีความสัมพันธ์กัน การวิเคราะห์ การจำแนก แยกแยะรูปแบบการอ้างอิง

กระบวนการในขั้นตอนที่ 5-6 เป็นขั้นตอนของการรายงานด้วยวิธีการวิเคราะห์สาระที่พบจากการเปรียบเทียบสาระ สามารถสรุปและอธิบายสาระที่ค้นพบ และนำเสนอผลที่ค้นพบ

แนวทางในการพัฒนาการวิเคราะห์สาระ

พรชูลี อาชาวอำรุง (2544) ได้ให้แนวทางในการพัฒนาการวิเคราะห์สาระ ซึ่งช่วยให้กระบวนการในการวิเคราะห์สาระบรรลุผล ได้แก่

1. การพัฒนาลำดับความสำคัญ (priority development) คือ ควรจะต้องมีการจัดลำดับความสำคัญก่อนหลังของทุกประเด็นในรายการนั้น โดยอาศัยเกณฑ์
2. การให้น้ำหนักและจัดอันดับ (weigh and rank) คือ ให้น้ำหนักและจัดอันดับของข้อมูลและประเด็นที่เป็นเหตุเป็นผล
3. การเพิ่มรายการให้บริบูรณ์ (enriching) คือ จัดทำรายการเริ่มต้นประกอบด้วย 2-3 ประเด็น แล้วขยายรายการให้คลุมเนื้อหาอย่างบริบูรณ์
4. การจับคู่ที่เสริมกัน (complimentary the list) คือ พัฒนาข้อมูลในรูปแบบของรายการที่จับกันเป็นคู่ ๆ ซึ่งเสริมกัน เช่น ผู้บริหาร-อาจารย์ อาจารย์-นักศึกษา เป็นต้น
5. การจับคู่ที่ตรงกันข้ามกัน (opposing pairs) คือ พัฒนาข้อมูลในรูปแบบของรายการที่จับกันเป็นคู่ ๆ ซึ่งตรงกันข้ามกัน เช่น มีเหตุผล-ไม่มีเหตุผล เห็นด้วย-ไม่เห็นด้วย เป็นต้น
6. สิ่งจำเป็นที่ต้องรู้ (we need to know) คือ หาข้อมูลที่จำเป็นต้องมีการประมวลให้ครอบคลุมเกินกว่าที่ออกแบบไว้
7. รายการคำถาม (question list) คือ พัฒนารายการคำถามที่ไม่ใช่ข้อคำถาม เพื่อใช้ในการสัมภาษณ์ ตัวอย่าง เช่น แนวทางในการสร้างแผนกลยุทธ์ เป็นต้น
8. การตัดสินใจ (making decision) คือ หาทางเลือกที่อาจเป็นไปได้ทั้งหมดในเรื่องที่กำลังศึกษา วิเคราะห์ข้อดีข้อเสียแต่ละทางเลือก พิจารณาตัดสินใจทางเลือกด้วยความรอบคอบ
9. เหตุและผล (causes and reason) คือ พัฒนาเหตุผลหรือสาเหตุของปัญหาในเรื่องที่ศึกษา ทำการสังเคราะห์ข้อเสนอทั้งหมดเพื่อหาข้อยุติในการแก้ไขหรือตัดสินใจปัญหานั้น ๆ
10. การพัฒนาเกณฑ์ (criteria development) คือ มีการพัฒนาเกณฑ์ สำหรับการพิจารณาในแต่ละเรื่อง
11. รายการที่ก่อปัญหา (bug list) คือ พิจารณาถึงสิ่งที่อาจก่อให้เกิดปัญหาในขอบเขตที่กำลังศึกษาอยู่
12. รายการที่พึงประสงค์ (wish the list) คือ จินตนาการ ระดมความคิด ให้ได้ในสิ่งที่พึงประสงค์เกี่ยวกับเรื่องที่กำลังศึกษาอยู่ ทั้งในแง่ความเป็นไปได้และบริบท
13. การขยายรายการ (expand the list) คือ พัฒนารายการที่อาจจะขยายหรือเพิ่มเติมได้อีกหลังจากที่ได้ศึกษาไปแล้ว
14. การให้คำแนะนำ (advice giving) คือ การนำเรื่องที่ศึกษาในเรื่องเดียวกันในอนาคตมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และอภิปรายเป็นรายการของทั้งหมด

สรุปได้ว่า การวิเคราะห์เนื้อหาจะเกี่ยวข้องกับสิ่งต่อไปนี้ คือ ระบบ มาตรฐาน คำนึงถึง การสื่อสาร กระบวนการวิเคราะห์ และการนำเสนอ

การเขียนภาพเดนโดแกรม

การเขียนภาพเดนโดแกรม (dendrogram) เป็นการนำเสนอข้อมูลที่ใช้ประกอบกับการ วิเคราะห์สาระในกรณีที่ข้อมูลของสาระที่วิเคราะห์มีเป็นจำนวนมากและจำเป็นต้องแยกแยะ ประเด็นของสาระให้ได้ประเด็นหลักที่ต้องการ (Krippendorff, 2004: 208-210) ข้อมูลที่ นำเสนอด้วยภาพเดนโดแกรมจะเป็นข้อมูลที่อยู่ในรูปสาระต่างๆที่ได้จากการวิเคราะห์สาระ ของแต่ละเรื่อง ซึ่งชี้ให้เห็นว่าในแต่ละประเด็นประกอบไปด้วยประเด็นย่อยๆ อะไรบ้าง ทำการ ลดทอนข้อมูลลงไปตามลำดับ เพื่อให้ได้ประเด็นหลัก หรือ คำหลัก ประเด็นต่างๆ เหล่านี้อาจจะ เป็นสาระ วิธีการ ผลกระทบ กระบวนการ เป็นต้น ดังนั้น การเขียนภาพเดนโดแกรมจึงสามารถ แสดงให้เห็นประเด็นหลักและประเด็นรองย่อยๆของสาระที่อยู่ในกลุ่มเรื่องเดียวกัน ได้อย่าง ชัดเจน

ขั้นตอนการเขียนภาพเดนโดแกรมมีดังนี้

1. อ่านและสรุปสาระในเรื่องที่กำลังศึกษา โดยใช้เทคนิควิเคราะห์สาระ เพื่อประมวล สรุปสาระที่สำคัญของเรื่อง แล้วเขียนสรุปสาระสำคัญให้ได้ประเด็นหลักและประเด็นรองย่อยๆ ลงในแผ่นสรุปการวิเคราะห์สาระ โดยใช้แผ่นสรุปวิเคราะห์สาระ 1 แผ่นต่อ 1 รายการอ้างอิง ทำ เช่นนี้จนครบเอกสารที่ค้นพบตามต้องการ ผลที่ได้ คือ จำนวนแผ่นแบบสรุปจำนวนมากมาย สาระในแผ่นสรุปนี้มีเนื้อหาสาระของเรื่องต่างๆที่บ่งบอกถึงประเด็นหลักและประเด็นรองย่อยๆ

2. นำแผ่นสรุปวิเคราะห์แต่ละแผ่นมาจัดกลุ่มสาระเพื่อแยกและจัดกลุ่มเรื่องเดียวกันไว้ ด้วยกัน และอ่านวิเคราะห์อีกครั้ง เพื่อให้ได้ประเด็นหลักและประเด็นรองย่อยๆออกมาด้วย วิธีการขีดเส้นใต้คำเหล่านั้น แล้วนำคำเหล่านั้นมาเขียนภาพเดนโดแกรมแต่ละเรื่อง แต่ละแผ่น จำนวนมากมายหลายแผ่น

3. นำการเขียนภาพเดนโดแกรมแต่ละเรื่อง แต่ละแผ่นมาเปรียบเทียบกัน เพื่อศึกษา ความถี่ที่ผู้เขียนเอกสารต่างๆได้กล่าวถึงเรื่องนั้นๆ เรื่องใดที่มีความถี่ในการกล่าวถึงมาก แสดง ว่าเรื่องนั้นมีความสำคัญอย่างยิ่ง และให้คงความเป็นประเด็นหลักไว้ ผลที่ได้จากขั้นตอนนี้ทำให้ ทราบว่าเนื้อหาแต่ละเรื่องนั้นอะไรเป็นเนื้อหา อะไรเป็นผลกระทบที่เกิดขึ้น อะไรเป็นเรื่อง สำคัญรองลงมา

4. รวบรวมเรื่องที่เป็นเรื่องเดียวกัน ทำการลดทอนข้อมูลและสรุปให้ได้เป็นประเด็น หลัก คำหลัก และกำหนดเป็นศัพท์สัมพันธ์เพื่อกำหนดความหมายในการใช้สร้างเป็นรูปแบบ ต่อไป

ดังนั้น ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะทำการศึกษาและเก็บข้อมูลจากเอกสารทุกประเภทที่พบ สกัดข้อมูลออกมาเป็นประเด็น ๆ ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน กำหนดหน่วยของการวิเคราะห์ จำแนกประเด็นโดยการจัดกลุ่ม จัดเรียงลำดับ ลดทอนข้อมูล ให้นำนักข้อมูล จัดทำรายการเริ่มต้นแล้วขยายรายการให้ครอบคลุมเนื้อหาอย่างสมบูรณ์ การวิเคราะห์ข้อมูลนั้นจะคำนวณความถี่ของรายการที่ค้นพบจากเอกสารต่าง ๆ ในการนำเสนอรายการและประเด็นต่าง ๆ และผลของการวิเคราะห์ จะนำเสนอในรูปของหัวข้อเรื่อง ตารางสรุปวิเคราะห์สาระ และ ตารางความเชื่อมโยงของหัวข้อเรื่อง ผู้วิจัยคำนึงถึงความสอดคล้องและความตรงของข้อมูลเป็นประเด็นสำคัญ

ตอนที่ 8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศ

งานวิจัยเกี่ยวกับคุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์

ปัญหาที่เกิดขึ้นในการจัดการเรียนการสอนมักพบว่า ผลผลิตของนักศึกษายังไม่สามารถตอบสนองให้บัณฑิตที่จบมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในหลายด้าน โดยเฉพาะในประเด็นของ ความมีคุณธรรม และจริยธรรม รายงานวิจัย เรื่อง การพัฒนาการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์ ทักษะกระบวนการเผชิญสถานการณ์ (สุนน อมรวิวัฒน์, 2542) ได้สรุปผลการวิจัยที่ต้องการให้เกิดคุณลักษณะของผู้เรียนให้เกิดกระบวนการเรียนรู้แบบซึมซับ ให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ เจตคติ ความตระหนัก และความสามารถที่เกิดขึ้นจากกระบวนการเรียนรู้แบบซึมซับให้เป็นคุณสมบัติที่เกิดขึ้นทีละน้อย สะสม และซึมลงเป็นนิสัยสันดาน และ สัมมาทิฐิ เป็นความรู้ที่แจ่มชัดพร้อมที่จะฉายออกมาเป็นพฤติกรรมที่ดี พฤติกรรมที่เกิดขึ้นกระบวนการเรียนรู้แบบซึมซับที่ต้องใช้สติและปัญญากำกับ

วาริรัตน์ แก้วอุไร และ คนอื่นๆ (2544: หน้า ค-จ) สรุปผลรายงานการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้และตรวจสอบความตรงของรูปแบบการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น โดยใช้โมเดลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงพัฒนา ซึ่งมีขั้นตอนการวิจัยเป็น 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 การพัฒนารูปแบบการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ ได้จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ การศึกษาภาคสนามเพื่อศึกษาเชิงคุณภาพ ด้วยเทคนิคการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกครูและนักเรียนในโรงเรียนที่มีลักษณะแตกต่างกัน คือ โรงเรียนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา และโรงเรียนในสังกัดสำนักงานการศึกษาเอกชนจำนวน 7 โรงเรียน ขั้นตอนที่ 2 การตรวจสอบความตรงของรูปแบบการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น

ข้อค้นพบจากการวิจัยพบว่าได้รูปแบบการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ที่มีองค์ประกอบย่อย 7 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ทฤษฎีและแนวคิดพื้นฐานของการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ 2) ลักษณะกระบวนการเรียนรู้ที่พึงประสงค์ 3) แนวดำเนินการจัดการความรู้ 4) สื่อและแหล่งการเรียนรู้ 5) กระบวนการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ 6) องค์ประกอบ/ปัจจัยสำคัญที่เอื้อต่อการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ 7) ลักษณะผู้เรียนที่พึงประสงค์ คือ คนดี คนเก่งหรือคนมีปัญหา คนมีความสุข ใฝ่รู้และรักที่จะเรียนตลอดชีวิต ผลการตรวจสอบคุณภาพรูปแบบการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้พบว่า รูปแบบการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นเป็นรูปแบบที่เน้นผลลัพธ์โดยมีฐานความคิดในการพัฒนาจากคุณลักษณะอันพึงประสงค์

ทางด้านกระบวนการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมจริยธรรมวิชาชีพของนิสิตนักศึกษาในมหาวิทยาลัย รายงานการวิจัยของ พรพิพัฒน์ เพิ่มผล (2545) เรื่อง รูปแบบการพัฒนา นิสิตนักศึกษาเพื่อส่งเสริมจริยธรรมวิชาชีพของนักศึกษาครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏ ได้ศึกษาและวิเคราะห์จริยธรรมวิชาชีพของนักศึกษาครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏ โดยสร้างรูปแบบการพัฒนา นิสิตนักศึกษาเพื่อส่งเสริมจริยธรรมวิชาชีพของนักศึกษาครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏ และเปรียบเทียบผลการพัฒนาคุณลักษณะจริยธรรมวิชาชีพของนักศึกษาครุศาสตร์ ใช้วิธีดำเนินการวิจัยเชิงบรรยายและกึ่งทดลอง โดยสร้างแบบวัดคุณลักษณะจริยธรรมวิชาชีพของนักศึกษาครุศาสตร์ และสร้างรูปแบบการพัฒนาเพื่อส่งเสริมจริยธรรมวิชาชีพ แล้วนำไปทดลองใช้จริงกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักศึกษาครูชั้นปีที่ 1

ผลการวิจัยพบว่า ลักษณะจริยธรรมวิชาชีพของนักศึกษาครุศาสตร์ด้านความมีวินัยและความซื่อสัตย์อยู่ในขั้นตอบสนอง ส่วนด้านความอดทน ความรับผิดชอบ ความเมตตา ความศรัทธาในวิชาชีพครู ความขยันหมั่นเพียร ความประหยัด และความยุติธรรม อยู่ในขั้นเห็นคุณค่า รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะจริยธรรมที่พัฒนาขึ้น โดยใช้ยุทธวิธีการกระจำนัยมและการมีส่วนร่วม สามารถพัฒนาคุณลักษณะจริยธรรมวิชาชีพของนักศึกษาครูให้สูงขึ้น นักศึกษากลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยลักษณะจริยธรรมวิชาชีพสูงกว่ากลุ่มควบคุม และสูงกว่าก่อนการทดลอง

งานวิจัยเกี่ยวกับหลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไป

ในการพัฒนาการเรียนการสอน โดยการพัฒนากระบวนการเรียนการสอนผ่านเว็บวิชาศึกษาทั่วไปเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน สรรรัชต์ ห่อไพศาล (2544) ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัยว่าเพื่อพัฒนาระบบการเรียนการสอนวิชาศึกษาทั่วไปด้วยการเรียนการสอนผ่านเว็บ เพื่อเปรียบเทียบความสามารถของนักศึกษาในด้านการเรียนรู้แบบนำตนเอง การคิดอย่างมีวิจารณญาณ ความมีคุณธรรม จริยธรรม และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และเพื่อวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายในการดำเนินการของสถาบัน ค่าใช้จ่ายของผู้เรียน รวมถึงผลที่ได้รับด้านอื่น ผู้วิจัยได้ศึกษารวบรวมข้อมูลจากแนวคิดพื้นฐานของวิชาศึกษาทั่วไป การเรียนการสอนผ่านเว็บ

และการเรียนรู้แบบนำตนเอง มาสร้างเป็นระบบการเรียนการสอนผ่านเว็บวิชาศึกษาทั่วไปนำไปทดลองใช้กับนักศึกษามหาวิทยาลัยศรีปทุมชั้นปีที่ 1 ที่ลงทะเบียนวิชาศึกษาทั่วไปในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2543 จำนวน 60 คน ทำการสุ่มโดยวิธีจับคู่ ด้วยคะแนนเฉลี่ยสะสม เข้ากลุ่มทดลอง 30 คน กลุ่มควบคุม 30 คน ดำเนินการสอนระยะเวลา 15 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 2 ชั่วโมง รวม 30 ชั่วโมงในกลุ่มควบคุม ในกลุ่มทดลองขึ้นอยู่กับผู้เรียน ทั้งนี้ผู้เรียนจะต้องศึกษาด้วยตนเองผ่านเว็บอย่างน้อย 1 ครั้งต่อ 1 แผนการเรียนและมีการเข้าพบผู้สอนเพื่อสรุปผลงานตามที่กำหนด

ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาที่เรียนวิชาศึกษาทั่วไปกลุ่มทดลองมีค่าคะแนนรวมเฉลี่ย คุณลักษณะการเรียนรู้แบบนำตนเองและคุณลักษณะความมีคุณธรรม จริยธรรม สูงกว่ากลุ่มควบคุม แต่มีค่าคะแนนรวมเฉลี่ยคุณลักษณะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำกว่ากลุ่มควบคุม ภายหลังจากการสอนพบว่านักศึกษาที่เรียนวิชาศึกษาทั่วไปกลุ่มทดลองมีค่าคะแนนเฉลี่ยของคุณลักษณะการเรียนรู้แบบนำตนเอง คุณลักษณะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และคุณลักษณะความมีคุณธรรม จริยธรรม สูงกว่าก่อนการทดลอง และ การวิจัยพบว่า ระบบการเรียนการสอนผ่านเว็บที่ได้พัฒนาขึ้น สามารถพัฒนาความสามารถของนักศึกษาที่เรียนวิชาศึกษาทั่วไปได้ไม่แตกต่างจากการเรียนแบบปกติ

ภุชงค์ โรจน์แสงรัตน์ (2543) ทำการวิจัยเพื่อศึกษาผลการบูรณาการสอน โครงการงานออกแบบในวิชาออกแบบพาณิชย์ศิลป์โดยอินเทอร์เน็ต ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนิสิตระดับปริญญาบัณฑิต วิชาเอกศิลปศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของกลุ่มตัวอย่างในการทดลองสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) อินเทอร์เน็ตช่วยเป็นสื่อในการสร้างแรงจูงใจในด้านการสร้างผลงานออกแบบของผู้เรียนได้ในระดับปานกลาง 3) ผู้เรียนมีความคิดเห็นว่าการนำอินเทอร์เน็ตมาใช้ผสมผสานกับการเรียนตามปกติเพื่อใช้ในการกำหนดข้อแก้ปัญหในงานออกแบบมีความเหมาะสมมากที่สุด และมีแนวโน้มว่าผู้เรียนให้ความสนใจในการจัดกิจกรรมบูรณาการที่ใช้อินเทอร์เน็ตเป็นสื่อควบคู่กับการสอนในห้องเรียนศิลปะในอนาคต

งานวิจัยเกี่ยวกับการบริหารจัดการหลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไป

ในการบริหารการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ผู้บริหารการศึกษาจะเน้นในเรื่องการบริหารทางวิชาการ เช่นการจัดการความรู้ บุญส่ง หาญพานิช (2546) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาไทย โดยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัยเพื่อศึกษาและสังเคราะห์แนวความคิดที่เกี่ยวกับ ธรรมชาติความรู้ องค์ความรู้ทางการอุดมศึกษา การบริหารจัดการอุดมศึกษาไทย ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการความรู้ กระบวนการจัดการความรู้ โครงสร้างพื้นฐานของการบริหารจัดการความรู้ สิ่งท้าทายของการบริหารจัดการความรู้

และยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการความรู้ ผลการวิจัยได้นำเสนอรูปแบบการบริหารจัดการความรู้เน้นด้านการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้และการบริการความรู้ซึ่งประกอบด้วย 10 ด้าน คือ ด้านวิสัยทัศน์ ด้านภารกิจ ด้านนโยบาย ด้านเป้าหมาย ด้านการประเมิน ด้านยุทธศาสตร์ ด้านสำนักบริหารจัดการความรู้ ด้านกระบวนการแบ่งปันแลกเปลี่ยน ด้านบริการความรู้ และ ด้านผลการดำเนินการ

สมพร เฟื่องคำ (2544) ได้ศึกษาการเตรียมความพร้อมในการจัดหลักสูตรประกาศนียบัตรพยาบาลศาสตร์แบบบูรณาการโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ของวิทยาลัยพยาบาลในสังกัดสถาบันพระบรมราชชนก กระทรวงสาธารณสุข ผลการวิจัยสรุปได้ว่า วิทยาลัยพยาบาลในสังกัดสถาบันพระบรมราชชนก กระทรวงสาธารณสุข ส่วนใหญ่มีการเตรียมความพร้อมในการจัดหลักสูตรประกาศนียบัตรพยาบาลศาสตร์แบบบูรณาการโดยใช้ชุมชนเป็นฐานทั้ง 3 ด้าน คือ การกำหนดนโยบาย การจัดทำหลักสูตร และการนำหลักสูตรไปใช้ สำหรับด้านที่มีการเตรียมความพร้อมมากที่สุดคือการนำหลักสูตรไปใช้ โดยพบว่าทุกวิทยาลัยมีการจัดสรรงบประมาณเพื่อใช้ในการเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวก วัสดุหลักสูตรและสื่อการเรียน ส่วนด้านที่มีการเตรียมความพร้อมน้อยที่สุด คือด้านการจัดทำหลักสูตรโดยเฉพาะข้อมูลเกี่ยวกับชุมชน นอกจากนี้ยังพบว่ามีวิทยาลัยพยาบาลเป็นส่วนน้อยที่ทำการเตรียมความพร้อมของชุมชนที่ใช้เป็นรากฐานในการเรียนรู้ของนักศึกษา สำหรับปัญหาการเตรียมความพร้อมพบว่าผู้ที่รับผิดชอบในการจัดทำหลักสูตรส่วนใหญ่ขาดความรู้ ความเข้าใจและทักษะในการจัดหลักสูตรแบบบูรณาการโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน นอกจากนี้ยังไม่เคยเข้ารับการอบรม สัมมนา หรือร่วมกิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำหลักสูตรแบบบูรณาการโดยใช้ชุมชนเป็นฐานเลย

นิตยา คงเกษม (2544) ทำการศึกษาผลของการบูรณาการการเรียนแบบร่วมมือเทคนิค Jigsaw II กับโยนิโสมนสิการที่มีต่อความฉลาดทางอารมณ์ด้านการตระหนักรู้ในตนเอง การควบคุมตนเอง การมีแรงจูงใจ การเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น การมีทักษะทางสังคม การพึ่งตนเอง และการมีความสงบทางจิตใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ผลการวิจัยพบว่ากลุ่มทดลองมีความฉลาดทางอารมณ์ด้านตระหนักรู้ในตนเอง การควบคุมตนเอง การมีแรงจูงใจ การเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น การมีทักษะทางสังคม การพึ่งตนเอง และการมีความสงบทางจิตใจโดยส่วนย่อยในแต่ละด้านและโดยรวมหลังการทดลองสูงกว่าการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และกลุ่มทดลองมีความฉลาดทางอารมณ์ในด้านการตระหนักรู้ในตนเอง การควบคุมตนเอง การมีแรงจูงใจ การเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น การมีทักษะทางสังคม การพึ่งตนเอง และการมีความสงบทางจิตใจโดยส่วนย่อยในแต่ละด้านและโดยรวมหลังการทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อภิรักษ์ อนุชาน (2546) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การบูรณาการการสอนเขียนแบบ มาตรฐานในรายวิชาระดับอุดมศึกษา: รูปแบบการเรียนการสอน. ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบ การบูรณาการการเรียนการสอนการเขียนแบบมาตรฐาน ๗ มีองค์ประกอบ 6 ประการคือ หลักการ วัตถุประสงค์ ลักษณะเฉพาะ เงื่อนไขและขอบเขต กระบวนการบูรณาการเรียน การสอน การวัดและประเมินผล มีขั้นตอนการสอนที่บูรณาการ 3 ชั้น คือ ชั้นการเรียนรู้จากตัว แบบ ชั้นฝึกเขียนเป็นกลุ่ม และชั้นฝึกเขียนรายบุคคล ส่วนการนำรูปแบบการเรียน การสอนเขียนแบบมาตรฐานฯ ไปทดลองใช้ ปรากฏผลว่า นักศึกษาที่เรียนโดยใช้รูปแบบนี้ได้ คะแนนเฉลี่ยความสามารถในการเขียนความเรียงร้อยแก้วสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดร้อยละ 70 และมีนัยสำคัญทางสถิติกับกลุ่มที่สอนแบบปกติที่ระดับ .05

อาจอง ชุมสาย ณ อยุธยา (2546) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการเรียน การสอนแบบบูรณาการคุณค่าของความเป็นมนุษย์ โดยอิงแนวคิดการเรียนรู้จากการหยั่งรู้ด้วย ตนเอง ผลการวิจัยพบว่า หลักฐานการเปลี่ยนแปลงความคิดและพฤติกรรมของผู้เรียน ครู และ ผู้ปกครอง เกิดจากการมีคุณค่าความเป็นมนุษย์ 5 ประการ ได้แก่ ความจริง ความประพฤติชอบ ความสงบสุข ความรัก และอิหิงสา ซึ่งสาเหตุที่ทำให้นักเรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงความคิดและ พฤติกรรมมาจาก การสวดมนต์ภาวนา การนั่งสมาธิทุกวัน โดยได้รับความร่วมมือจากเพื่อน ครู และบรรยากาศภายในโรงเรียน ส่วนรูปแบบดังกล่าวประกอบด้วย ทฤษฎีและแนวคิด วัตถุประสงค์ และกระบวนการเรียนการสอนที่สำคัญได้แก่ การสวดมนต์นั่งสมาธิแบบใช้แสง สว่าง การสอนโดยการสร้างแรงบันดาลใจให้กับผู้เรียน การสร้างบรรยากาศที่ดีโดยครูต้อง เป็นตัวอย่างที่ดี การดึงคุณค่าความเป็นมนุษย์ออกมาจากภายในตัวผู้เรียน (educare) การบูรณา การคุณค่าความเป็นมนุษย์ในรายวิชาและกิจกรรมต่าง ๆ และการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ (collaborative learning)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างประเทศ

งานวิจัยเกี่ยวกับหลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไป

งานวิจัยเกี่ยวกับคุณลักษณะของนักศึกษาที่จำเป็นต่อการจัดการหลักสูตรวิชาศึกษา ทั่วไปในการจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองที่ดีในระบอบประชาธิปไตย มี ตัวอย่างการวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้และทักษะในการปฏิบัติตน ให้เป็นพลเมืองดี โดย เวลช์ (Welsh, 2005) ได้สรุปว่าการเรียนการสอนไม่ใช่เพียงแค่การสอน ในสาระของรายวิชาแต่ควรเกี่ยวข้องกับการจัดการความรู้ภายใน โรงเรียนให้เกิดขึ้นให้ได้ด้วย การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาจากกลุ่มนักเรียนมัธยมปลายภายใต้การควบคุมการบูรณาการด้วย ตนเอง (self-contained with integration - SCI) มีกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง 3 กิจกรรม คือ ความรู้ ทักษะ และคุณค่าที่เกี่ยวข้องกับการเมืองมีวิธีการดำเนินการอย่างไรในห้องเรียน การสอบถาม

ผู้สอนเกี่ยวกับประสบการณ์การสอน ภูมิหลังเกี่ยวกับการเมือง ตลอดจนสื่อการเรียนการสอน ประกอบเรื่องการเมือง และ กิจกรรมที่ให้นักเรียนมีส่วนร่วมที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่สอนในชั้นเรียน ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างได้รับสาระการเรียนรู้เกี่ยวกับการเมือง แต่ไม่สามารถวัดประสิทธิภาพของทักษะและคุณค่าที่เกี่ยวข้องกับการเมือง จึงควรปรับปรุงกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้เกิดทักษะในเรื่องการเมืองอย่างบูรณาการเพื่อให้เป็นพลเมืองที่ดีของประเทศ

แอนนา โจนส์ แมคดอนัลด์ (McDonald, Anna Jones, 2004) ได้วิจัยเรื่อง การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรและการนำทฤษฎีองค์กรไปประยุกต์ใช้: กรณีศึกษามหาวิทยาลัยแห่งรัฐแคลิฟอร์เนีย โดยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัยเพื่อสำรวจการเปลี่ยนแปลงขององค์กรโดยเฉพาะในเรื่องของการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรในระดับอุดมศึกษา จุดประสงค์ที่สำคัญประการหนึ่งคือการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรภายในวิทยาเขตต่างๆ มุ่งเน้นในการกำหนดปัญหาที่เกิดขึ้นจากสภาพแวดล้อมและความซับซ้อนของระบบการจัดการบริหารการศึกษาในระดับอุดมศึกษา

วิธีการศึกษาได้แก่ การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับบริบทของโครงสร้างขององค์กรที่เหมาะสมกับการกิจของมหาวิทยาลัย ทั้งนี้มหาวิทยาลัยและวิทยาลัยแห่งรัฐแคลิฟอร์เนีย(The California State University and Colleges)ได้ริเริ่มในการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรครั้งใหญ่มาตั้งแต่ ค.ศ. 1980 โดยการเริ่มทำโครงการเปิดวิชาศึกษาทั่วไปโดยเน้นในองค์ประกอบของการคิดแบบมีวิจารณญาณ(critical thinking) และจากข้อบังคับที่กำหนดออกมาทำให้ นโยบายการจัดการเรียนการสอนวิชาศึกษาทั่วไปเป็นข้อบังคับให้นักศึกษาต้องเรียนรู้และถือเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาในหลักสูตร

ก่อนปี ค.ศ. 1980 โครงสร้างและเนื้อหาของโปรแกรมวิชาศึกษาทั่วไปเป็นจุดมุ่งหมายของแต่ละวิทยาเขต การดำเนินงานของบุคลากรในแต่ละวิทยาเขตยังคงมีผลต่อการบริหาร การศึกษาอยู่ภายในแต่ละวิทยาเขต การนำโปรแกรมวิชาศึกษาทั่วไปเข้ามาดำเนินการ โดยการออกเป็นข้อบังคับเป็นการแสดงถึงความก้าวหน้าที่เปลี่ยนแปลงจากการพัฒนาระดับนโยบายมาสู่การนำนโยบายไปใช้ การดำเนินการไปตามนโยบายนี้กำหนดให้มีโครงสร้างของการวิเคราะห์ว่านโยบายนี้สามารถนำไปใช้ได้กับระบบมหาวิทยาลัยขนาดใหญ่ซึ่งมีทรัพยากรที่หลากหลายมาจากแหล่งที่มาภายนอก ผู้วิจัยได้ทำการศึกษากรณีกับวิทยาเขตสามแห่งโดยเปรียบเทียบพันธกิจของมหาวิทยาลัยและวัฒนธรรมในองค์กรของวิทยาเขตแต่ละแห่งซึ่งยอมรับถึงการเปลี่ยนแปลงไปตามข้อบังคับที่เกิดขึ้น ผลการวิจัยพบว่า การคิดแบบมีวิจารณญาณเป็นสาเหตุของแนวความคิดภายในสถาบันถึงประเด็นที่เกี่ยวกับมันคืออะไร (what it is) ที่ไหนที่ควรจะดำเนินการจัดเก็บ(where it should be housed in the academy) และ ใครเป็นผู้เหมาะสมที่จะสอน(who is qualified to teach it) ผลของการค้นพบจากการวิจัยแสดงให้เห็นความแตกต่างได้อย่างชัดเจนถึงความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมและทางกฎระเบียบข้อบังคับที่บุคลากรภายในวิทยาเขตมีส่วนร่วมอยู่

วิชาศึกษาทั่วไปสามารถนำมาดำเนินการบริหารจัดการในกระบวนการเรียนรู้ในระบบมหาวิทยาลัยที่เป็นเครือข่ายได้อย่างในกรณีของมหาวิทยาลัยและวิทยาลัยแห่งรัฐแคลิฟอร์เนีย สามารถกำหนดนโยบายการจัดการเรียนการสอนวิชาศึกษาทั่วไป และกำหนดเป็นข้อบังคับให้นักศึกษาต้องเรียนรู้และถือเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาในหลักสูตร

งานวิจัยเกี่ยวกับการบูรณาการหลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไป

ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไปแบบบูรณาการ มีผลงานวิจัยเรื่องการศึกษาวิชาศิลปะแบบร่วมศึกษา กรณีศึกษาของหลักสูตรที่บูรณาการ ที่วิจัยโดย ดอสเตอร์ (Doster, 2004) เน้นให้เห็นความสำคัญของศาสตร์ทางศิลปะว่าเป็นศาสตร์ที่ไม่ควรมองข้ามถึงความสำคัญ เพราะมีความสำคัญต่อความคิดทางสมองและมีความสำคัญต่อการบูรณาการความรู้กับศาสตร์อื่นๆ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของหลักสูตรบูรณาการที่เรียกว่า หลักสูตรร่วมศึกษา (co-study curriculum) เพื่อให้ศิลปะเป็นสื่อแสดงความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์อเมริกัน โดยตั้งคำถามการวิจัยไว้ 3 ประการ คือ หลักสูตรร่วมศึกษามีกระบวนการที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเข้าใจประวัติศาสตร์อเมริกัน หลักสูตรมีขั้นตอนของกระบวนการในการบูรณาการสาระเกี่ยวกับศิลปะ และประวัติศาสตร์ที่มีผลต่อทัศนคติในการเรียนรู้เรื่องศิลปะหรือไม่ กระบวนการวิจัยใช้ทั้งวิธีเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ มีการประเมินผลผู้เรียนทั้งก่อนและหลังการวิจัยจากการสังเกตผู้เรียนและผู้สอน ในการวิจัย ผู้วิจัยได้ออกแบบหลักสูตรร่วมศึกษาทุกขั้นตอนในการนำเสนอรูปแบบของกิจกรรมทางศิลปะในชั้นเรียน แต่ละกิจกรรมสอดคล้องกับกรอบโครงสร้างของหลักสูตร ในมลรัฐฟลอริดาในการเรียนวิชาศิลปศาสตร์ ผลการวิจัยพบว่า หลักสูตรร่วมศึกษาได้ผลดีและมีผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนในเรื่องประวัติศาสตร์อเมริกันและทัศนคติที่มีต่อสาระศิลปะ ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ต่อจากผลการวิจัย คือ การศึกษาสาระเรื่องศิลปะควรให้มีการศึกษาที่ลงลึกเฉพาะเจาะจงลงไปได้ ไม่ใช่เพียงกำหนดเนื้อหาในวิชาที่เกี่ยวข้องโดยตรง แต่ควรขยายผลไปสู่ผู้สอนในการบูรณาการความรู้กับวิชาอื่นๆด้วย

มีรายงานการวิจัยเกี่ยวกับการบูรณาการการศึกษาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมว่าควรมีวิธีการดำเนินงานในรูปแบบการบูรณาการที่เป็นแบบองค์รวม แรมเปดี (Rampedi, 2002) ได้นำเสนอผลการวิจัยว่าการสอนและการเรียนรู้เกี่ยวกับการศึกษาสิ่งแวดล้อมควรมีการให้การศึกษารูปแบบของการบูรณาการความรู้เข้าด้วยกัน ควรมีผู้รับผิดชอบในชุมชน (stakeholders) เข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนการเรียนสาระเรื่องสิ่งแวดล้อมร่วมกันทั้งในรูปแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ กระบวนการวิจัยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยผู้วิจัยได้ศึกษา

การฝึกปฏิบัติในหลักสูตรสิ่งแวดล้อมศึกษาทั้งระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ และระดับนานาชาติ และสร้างรูปแบบหลักสูตรสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อใช้กับหลักสูตรของโรงเรียนในภูมิภาคตอนเหนือของประเทศ พบว่าสถานศึกษาต่างๆ ในหลายประเทศบรรจุหลักสูตรวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษาในระดับมัธยม มีทั้งวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษาโดยตรงและวิชาที่สัมพันธ์กัน และยังพบข้อบกพร่องในการบูรณาการเนื้อหาสาระวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา เช่น บรรยากาศทางการเมือง การขาดความรู้ความเข้าใจของผู้มีบทบาทในการกำหนดนโยบายเรื่องสิ่งแวดล้อม การขาดแคลนแหล่งข้อมูล ความบกพร่องของการออกแบบหลักสูตรที่ใช้ การขาดแคลนในการอบรมผู้สอนให้เข้าใจสภาพที่ถูกต้อง ผลจากการวิจัยได้สรุปว่า ควรสร้างหลักสูตรให้อยู่ในรูปแบบของวิชาศึกษาทั่วไป การให้การฝึกอบรม ให้มีการศึกษาต่อเนื่อง ฝึกให้มีโครงการร่วมกัน โดยระบุเนื้อหาสาระที่เฉพาะเจาะจงลงไป

สภาพของการสร้างหลักสูตรเพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมเป็นสิ่งจำเป็นในแต่ละประเทศ โดยเฉพาะประเทศที่กำลังพัฒนา เซอตรี (Chhetri, 2005) ได้เสนอแนวความคิดในการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาในประเทศเนปาลว่าหน่วยงานเอกชนควรมีส่วนร่วมต่อการพัฒนาการศึกษาในประเทศ โดยยกตัวอย่างการมีส่วนร่วมขององค์กรภาคเอกชนระหว่างประเทศ (International Nongovernmental Organizations - INGOs) องค์กรนี้มีผลต่อการกำหนดนโยบายในการพัฒนาการศึกษาในประเทศเนปาล มีความพยายามเชื่อมโยงความสำคัญของสาระในการพัฒนาโดยบูรณาการสาระที่สำคัญใน 3 เรื่อง คือ เรื่องสตรีและเด็กหญิง กลุ่มผู้ด้อยโอกาส และการพัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนทั้งนี้ได้กำหนดไว้เป็นนโยบายในการสร้างหลักสูตรร่วมกันต่อไป

มีรายงานการวิจัยของหลักสูตรที่บูรณาการเนื้อหาสาระที่เกี่ยวกับการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ว่ามีส่วนสัมพันธ์กับประสบการณ์การสอนของผู้สอน โดยไม้มบ (Meub, 2005) ได้ใช้วิธีวิจัย โดยใช้ระบบการเรียนรู้การบูรณาการที่สร้างความสำเร็จ (successmaker integrated learning system) เพื่อวัดผลประสิทธิภาพของครูผู้สอนที่ให้นักศึกษาปฏิบัติในชั้นเรียน กำหนดกลุ่มตัวอย่างจากผู้สอนจำนวน 19 คน ผลการวิเคราะห์ข้อมูลได้ผลการวิเคราะห์ในเรื่องของจำนวนปีของประสบการณ์ที่สอน จำนวนปีที่สอนในโรงเรียนของมลรัฐฟลอริดา และจำนวนปีที่สอนในแต่ละระดับชั้นในโรงเรียน ว่ามีส่วนสัมพันธ์กัน และสรุปผลของการบูรณาการการสอนของครูกับการคาดหวังของผู้เรียนว่ามีองค์ประกอบที่สัมพันธ์ในเรื่องของเวลาที่ใช้เรียนในห้องเรียน การใช้รายงานของโปรแกรมระบบการเรียนรู้ การบูรณาการการใช้โปรแกรมระบบการเรียนรู้ในเนื้อหาวิชา กลยุทธ์การกระตุ้นการเรียนรู้ การบริหารจัดการหลักสูตรที่ดี และการพัฒนาทางอาชีพของผู้สอนทางด้านบทบาทหน้าที่ ความร่วมมือ ความเชี่ยวชาญในการสอน และทัศนคติ

เกิลบัวสเซอร์ (Gelbwasser, Sherry E., 2004) ได้วิจัยเรื่อง การรู้สารสนเทศสำหรับการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับนักศึกษาในสถาบันจากรูปแบบปฏิบัติที่ดีที่สุด พบว่าจากการวิจัยของการวิจัยการรู้สารสนเทศของผู้ใหญ่แห่งชาติเมื่อ ค.ศ. 1996 (The National Adult Literacy Survey) ปรากฏผลว่าผู้สูงอายุขาดการรู้สารสนเทศ 3 ด้าน คือ ด้านการเขียน(prose) ด้านปริมาณสารสนเทศในการอ่าน (quantitative) และด้านเอกสารความรู้ที่อ่าน (document) การขาดความรู้ดังกล่าวจำเป็นต้องมีทักษะในการปรับปรุงคุณภาพชีวิต วิธีการหนึ่งที่น่ามาใช้ คือ การเรียนรู้โดยการลงทะเบียนไม่นับหน่วยกิตที่จัดโดยสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning Institutes -LLI) จากวิทยาลัยชุมชน ปัญหาที่พบคือ มีรายงานการวิจัยจำนวนน้อยที่ระบุถึงวิธีการฝึกอบรมการรู้สารสนเทศ ผู้วิจัยจึงได้สำรวจการฝึกปฏิบัติในสภาพจริงและศึกษารูปแบบในการส่งเสริมทักษะการรู้สารสนเทศสำหรับนักศึกษาในวิทยาลัยชุมชนโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ ใช้แบบสอบถาม และสร้างเอกสารเพื่อรวบรวมข้อมูลจากวิทยาลัยชุมชน 5 แห่งในรัฐนิวอิงแลนด์

จากการวิจัยพบว่า มีรูปแบบสำหรับการฝึกปฏิบัติที่ดีในการพัฒนากระบวนการรู้สารสนเทศสำหรับนักศึกษา ความต้องการในความตระหนักรู้มีผลมากกว่าการสอนทักษะการรู้สารสนเทศ รูปแบบการฝึกปฏิบัติที่ดีอยู่ในรูปแบบที่เรียกว่า รูปแบบผู้ชี้แนะ(pointers) โดยได้แนะนำกระบวนการพัฒนาทักษะการรู้สารสนเทศในกลุ่มผู้สูงอายุควบคู่ไปกับการปฐมนิเทศความรู้เกี่ยวกับห้องสมุด การเชื่อมโยงความรู้กับแหล่งสารสนเทศในระบบอินเทอร์เน็ต การให้การอบรมความรู้ในระบบออนไลน์ และรูปแบบในการฝึกอบรมเฉพาะเรื่อง รูปแบบผู้ชี้แนะประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญที่มีส่วนได้ตอบซึ่งกันและกันได้ มีความสะดวกและความคล่องตัวสูงซึ่งมีความจำเป็นสำหรับกระบวนการฝึกการรู้สารสนเทศในแต่ละเรื่องสำหรับการจัดการการรู้สารสนเทศสำหรับนักศึกษาผู้ใหญ่การรู้สารสนเทศเป็นกระบวนการพัฒนาทักษะในการรับรู้สารสนเทศที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน โดยอาศัยช่องทางของแหล่งสารสนเทศที่สำคัญ คือ ระบบอินเทอร์เน็ต เป็นเครื่องมือในการรับสาร ผลการวิจัยได้สรุปถึงการเชื่อมโยงความรู้ที่มีอยู่ในสังคมกับผู้เรียนได้ตลอดเวลา

แบตเติล (Battle, Joel C., 2004) ได้วิจัยเรื่อง ผลกระทบของการสอนการรู้สารสนเทศที่หลากหลายในห้องสมุดกับนักศึกษานานาชาติ โดยผู้วิจัยได้สำรวจว่าผลกระทบการสอนการรู้สารสนเทศ (information literacy instruction -ILI) โดยบ้างที่ช่วยให้เกิดความสนใจทั้งในเรื่องต่างๆ ไปและเกี่ยวข้องกับการใช้ห้องสมุด กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ได้แก่นักศึกษานานาชาติที่ใช้ทรัพยากรสารสนเทศประเภทต่างๆในวิทยาลัยชุมชน ค้นพบข้อมูลว่านักศึกษานานาชาติที่ใช้ห้องสมุดพบกับปัญหาเบื้องต้นที่ก่อให้เกิดความกังวลทางด้านภาษา การติดต่อสื่อสาร การปรับตัวให้เข้ากับการเรียนการสอน การใช้ห้องสมุด ตลอดจนการปรับตัวทางด้านความเป็นอยู่ต่างๆไป ความกังวลที่เกี่ยวข้องกับห้องสมุดเกิดขึ้นกับนักศึกษานานาชาติส่วนใหญ่เกี่ยวข้อง

กับความรู้สึกในอารมณ์ด้านต่างๆ เช่นความครุ่นคิด ความเครียด ความผิดปกติทางด้านจิตใจต่างๆ (Jiao Onwuegbuzie, 1999a) ความกังวลดังกล่าวเหล่านี้จะเกิดขึ้นในช่วงที่นักศึกษากำลังดำเนินการวิจัยค้นคว้าในห้องสมุดและเกิดอุปสรรคหรือปัญหาต่อการใช้เครื่องมือเพื่อการศึกษา ค้นคว้าดังกล่าว การวิจัยจึงได้ดำเนินการเพื่อหาวิธีการลดความกดดันของนักศึกษาเกี่ยวกับความวิตกกังวล โดยการแบ่งกลุ่มนักศึกษานานาชาติที่กำลังเรียนวิชาภาษาอังกฤษสำหรับผู้พูดในภาษาอื่น (English for Speakers of other Languages - ESOL) ออกเป็น 2 กลุ่ม นักศึกษาแต่ละกลุ่มได้ผ่านการเข้ารับการทดสอบเกณฑ์ความกังวลการใช้ห้องสมุดของบอสติก (Bostick's Library Anxiety Scale - LAS) และเกณฑ์การสำรวจความกังวลของสปีลเบอร์เกอร์ (Spielberger's State-Trait Anxiety Inventory - STAI) มีการมอบหมายให้ทำรายงานการวิจัยเพื่อให้นักศึกษาได้ใช้สารสนเทศประกอบการวิจัย นักศึกษากลุ่มที่ 1 (กลุ่มทดลอง) ได้เข้าฟังการแนะนำการใช้ห้องสมุดในชั้นเรียนหลายครั้ง โดยใช้รูปแบบกระบวนการค้นคว้าของคุลทอ (Kuhltau's information search process model) นักศึกษากลุ่มที่ 2 (กลุ่มควบคุม) ดำเนินการวิจัยค้นคว้าในห้องสมุด โดยไม่ได้เข้าร่วมฟังการแนะนำการใช้ห้องสมุดใดๆ ภายหลังจากทดลอง ทั้งนักวิจัยและผู้สอนในรายวิชา ESOL ได้ดำเนินการวัดระดับความกังวลที่เกิดขึ้นกับนักศึกษาทั้ง 2 กลุ่ม โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ ANCOVA เพื่อตรวจสอบสมมติฐาน 1 และ 2 ซึ่งเปรียบเทียบผลการทดลองก่อนและหลังการวิจัยในแต่ละกลุ่ม การให้เกรดของงานวิจัยนำมาใช้เพื่อการวิเคราะห์ตรวจสอบสมมติฐาน 3 ซึ่งจะเปรียบเทียบกับผลสำเร็จที่เกิดขึ้นกับนักศึกษาทั้ง 2 กลุ่ม

ผลของการวิจัยพบว่า การสอนการรู้สารสนเทศมีส่วนสำคัญต่อการช่วยลดความกดดันของนักศึกษานานาชาติในการศึกษาทำรายงานได้

การกำหนดกิจกรรมใดๆ เพื่อให้นักศึกษามีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ ควรวางแผนกิจกรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อลดความวิตกกังวลของผู้เรียน ดังเช่นกรณีการสอนการรู้สารสนเทศก่อนให้มีการดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับผลงานทางด้านวิจัย

ชวง (Chuang, Hsueh-Hua, 2004) ได้วิจัยเรื่องการพัฒนาคณะวิชาอย่างยั่งยืน กรณีการใช้เทคโนโลยีสำหรับวิชาการศึกษา (teacher education) โดยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัยและพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับการเตรียมตัวการดำเนินงานของคณะวิชาในการบูรณาการการใช้เทคโนโลยีในวิชาการศึกษาคู บทที่ 1 เกี่ยวกับจุดประสงค์ต่างๆ ไปในการวิจัย บทที่ 2 สรุปวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้เทคโนโลยีนำร่อง 1 ต่อ 1 (one-on-one technology mentoring programs) ในระดับอุดมศึกษาและระดับ K 12 โดยสรุปแนวคิดเพื่อก่อให้เกิดโปรแกรมการใช้เทคโนโลยีที่ประสบผลสำเร็จ บทที่ 3 สาทิอธิบายถึงการนำเทคโนโลยีของครูผู้สอนที่มีประสบการณ์การใช้เทคโนโลยีมาแล้ว 8 ปี มีการใช้หลักทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับประสบการณ์ของครูที่ใช้เทคโนโลยีซึ่งเริ่มต้นจากความรู้ในการใช้ในขอบเขตที่จำกัดไปจนกระทั่งถึงขั้นสามารถนำเทคโนโลยีไปใช้ประกอบการสอนในชั้นเรียนได้จนกระทั่งเป็นส่วน

หนึ่งของการใช้เพื่อนวัตกรรมการศึกษา บทที่ 4 สรุปผลการวิจัยในระบบออนไลน์เกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีเพื่อประกอบการสอนในโปรแกรมวิชาการศึกษาในคณะวิชาอย่างยั่งยืน

การวิจัยใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณ โดยเก็บแบบสอบถามจากครู โปรแกรมวิชาการศึกษา จำนวน 60 คนจากสถาบันระดับอุดมศึกษาจำนวน 31 แห่ง จุดประสงค์ของการวิจัยต้องการที่จะสำรวจว่าจะมีวิธีการกระตุ้นให้อาจารย์ซึ่งใช้เทคโนโลยีให้คงใช้เทคโนโลยีอย่างต่อเนื่องในชั้นเรียนและถือว่าเป็นเครื่องมือที่จำเป็นและสำคัญในหลักสูตรของ โปรแกรมวิชา

ผลการวิจัยพบว่าการใช้เทคโนโลยีมีส่วนช่วยในการพัฒนาคณะวิชาและคณาจารย์ มีการบูรณาการการใช้เทคโนโลยีเข้าด้วยกัน มีการศึกษากรณีศึกษา 3 กรณีที่ขึ้นันถึงประสิทธิภาพของการพัฒนาภาคปฏิบัติของคณะวิชาในการสนับสนุนการบูรณาการการใช้เทคโนโลยีเข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนการสอนและมีข้อเสนอถึงความสำคัญของการจัดตั้งคณะทำงานที่เกี่ยวข้องกับการบูรณาการการใช้เทคโนโลยี และจากกรณีศึกษาทั้ง 3 กรณี มีหลักฐานสนับสนุนถึงประสิทธิภาพของการสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีเพื่อพัฒนาคณะวิชา

การใช้เทคโนโลยีเพื่อประกอบการเรียนการสอนเป็นการใช้นวัตกรรมทางการศึกษาที่จำเป็นในสังคมสารสนเทศปัจจุบัน ผู้สอนจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนวิธีการสอนให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงไปของนวัตกรรมการศึกษาที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา

งานวิจัยเกี่ยวกับการบริหารจัดการหลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไป

มีรายงานการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไปในประเทศต่างๆ โกเมซ (Gomez, 1999) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับพัฒนาการระบบวิทยาลัยชุมชนในประเทศอาร์เจนตินา ผู้วิจัยได้สรุปว่าในช่วงปี ค.ศ. 1980 -1990 ประเทศอาร์เจนตินาอยู่ในช่วงการเปลี่ยนแปลงประเทศทางด้านการเมือง สังคม และเศรษฐกิจซึ่งมีผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองจากการปกครองด้วยทหารมาเป็นระบบการเลือกตั้ง การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญคือการให้ความสำคัญต่อการลงทุนของเอกชน การส่งเสริมการลงทุนสำหรับชาวต่างชาติ และที่เป็นผลต่อการเปลี่ยนแปลงครั้งนี้รวมถึงการปรับปรุงโครงสร้างในระดับการอุดมศึกษาเพื่อช่วยก่อให้เกิดการขับเคลื่อนในการพัฒนาประเทศและสังคม จุดประสงค์ของการวิจัยจึงต้องการศึกษาถึงวิธีการสร้างหลักสูตรในวิทยาลัยชุมชน โดยเลียนแบบวิธีการที่วิทยาลัยชุมชนในประเทศสหรัฐอเมริกา ได้เคยดำเนินงานมาเป็นต้นแบบ เพื่อให้เกิดผลในประเทศอาร์เจนตินา วิธีวิจัยดำเนินการโดยใช้วิธีการศึกษา โดยการสัมภาษณ์ และวิเคราะห์เอกสารเชิงประวัติศาสตร์ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการอุดมศึกษาได้ศึกษาจากความต้องการในการเปลี่ยนแปลง สาระวิชาใหม่ๆ ที่ต้องเรียนรู้ การเตรียมการบูรณาการในสาระวิชาต่างๆ เพื่อการพัฒนาประเทศอาร์เจนตินาในทุกๆ ด้าน

สภาพการใช้เทคโนโลยีทางการศึกษาเป็นส่วนสำคัญในกระบวนการเรียนรู้ การเรียนรู้แบบบูรณาการจึงเป็นสิ่งที่ท้าทายในชั้นเรียนที่ผู้สอนต้องเข้าไปเกี่ยวข้อง กิลสัน (Gilson, 2003) ได้วิจัยเรื่องการสำรวจปัจจัยของการมีส่วนร่วมที่มีผลต่อการสอนด้วยเทคโนโลยี โดยผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มตัวอย่างจากผู้สอนที่มีประสบการณ์ ตั้งคำถามเพื่อหาคำตอบจากการสัมภาษณ์ คำถามเกี่ยวกับว่าผู้สอนจะนำเทคโนโลยีให้นักศึกษาไปใช้ในการเรียนการสอนได้อย่างไร การใช้ในเวลาใดจึงจะเหมาะสมและมีประสิทธิภาพต่อการใช้ ในสภาพใดที่ผู้สอนคิดว่าการใช้เทคโนโลยีจะเอื้ออำนวยต่อบรรยากาศสภาพแวดล้อมการใช้ของนักศึกษา ผู้สอนมีประสบการณ์ในการใช้เทคโนโลยีเพื่อให้มีการบูรณาการการเรียนการสอนในชั้นเรียนมากขึ้นเพียงใด และนักศึกษาประสบผลสำเร็จต่อการใช้เทคโนโลยีในการเรียนการสอนเต็มที่หรือไม่ เป็นต้น ผลการวิจัยพบว่ามีปัญหาบางประการต่อการวางแผนในการฝึกอบรมผู้สอนในการใช้เทคโนโลยี เพราะไม่ทราบถึงทักษะและสมรรถนะในการใช้เทคโนโลยีของผู้สอน โปรแกรมวิชาควรสนับสนุนผู้สอนให้มีประสบการณ์ในการใช้เทคโนโลยีร่วมกัน ให้คำแนะนำในการใช้แบบบูรณาการในการเรียนการสอน มีคู่มือแนะนำเพื่อให้เกิดความสะดวกในชั้นเรียน

การบริหารจัดการหลักสูตรเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงไปของสภาพการเรียนการสอน ในเรื่องของเทคโนโลยีมีส่วนสัมพันธ์กับกระบวนการเรียนการสอนอยู่ตลอดเวลา ไนวิน (Neiveen, 2005) ได้ทำการวิจัยสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจากกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับชั้นเรียน คอมพิวเตอร์ และ ตัวผู้เรียน ได้พิจารณาว่าในสภาพการเรียนการสอนปัจจุบัน มีการใช้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการบูรณาการเรียนการสอนในหลักสูตรและมีแนวโน้มที่ใช้กันอย่างมาก แต่คงต้องหันมาดูความไม่สะดวกต่อการใช้ของนักศึกษาบ้างว่ามีปัญหาอย่างไร จึงได้ศึกษาถึงวิธีการเข้าถึงสาระในการเรียนการสอนของวิธีการบูรณาการเรียนการสอนใช้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ว่ามีปัญหาเกี่ยวข้องกับผู้เรียนอย่างไรบ้าง การเข้าถึงในการใช้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์เป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จของผู้เรียน แต่สภาพการเข้าถึงเป็นปัญหาในเรื่องของทักษะในการใช้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ในการเรียนการสอนว่ามีมากขึ้นเพียงใด การวิจัยในประเด็นการใช้เทคโนโลยีดังกล่าว ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสังเกต การสำรวจ และการสัมภาษณ์เพื่อศึกษาสภาพการใช้จากกลุ่มตัวอย่างนักศึกษาในชั้นปีที่ 1 และศึกษาเจาะลึกเป็นรายบุคคล

ผลจากการวิจัยพบว่านักศึกษาได้รับคำแนะนำจากผู้สอนจากกระบวนการเรียนรู้ให้เตรียมสื่อที่ใช้กับคอมพิวเตอร์ของสถานศึกษา เช่น โปรแกรมที่ใช้ อุปกรณ์ในการบันทึกข้อมูล เครื่องพิมพ์ ระดับการใช้เทคโนโลยีของนักศึกษาคือผลกระทบต่อการใช้นักศึกษาในการเขียนและการเรียบเรียงรายงานประกอบการเรียนการสอนซึ่งเป็นส่วนสำคัญในกระบวนการเรียนรู้ของนักศึกษา

ครูเอทเซอร์ (Kruetzer, Renee C, 2004) ได้วิจัยเรื่อง การรับรู้ของอาจารย์ในการใช้ประโยชน์จากแผนการศึกษารายบุคคล (Individual Education Plans -IEP) พบว่า หลังจากปี ค.ศ. 1997 เป็นต้นมา มีคำสั่งให้ใช้นโยบายการศึกษาจากส่วนกลางให้อาจารย์ผู้สอนในชั้นเรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนและการใช้แผนการศึกษารายบุคคลสำหรับนักศึกษาผู้พิการ คำสั่งดังกล่าวระบุให้อาจารย์ผู้สอนมีส่วนรับผิดชอบในกระบวนการของการวางแผนการศึกษา รายบุคคลโดยตรง การวิจัยครั้งนี้จึงมีวัตถุประสงค์ในการสำรวจการรับรู้ของอาจารย์ต่อการ ใช้แผนการศึกษารายบุคคลว่ามีประโยชน์อย่างไร กลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามได้แก่กลุ่ม คณาจารย์จากโรงเรียนในเขตไมอามี เดคจำนวน 87 โรงเรียน ประกอบด้วยอาจารย์ทั่วไปจำนวน 60 คน และอาจารย์การศึกษาพิเศษจำนวน 27 คน โดยใช้กระบวนการแบบสำรวจปี ค.ศ. 1989 ของริลล์ (Rheams) การวิจัยมุ่งหวังในการรับรู้ที่แตกต่างกันในตัวคณาจารย์โดยแยกตามกลุ่ม อาจารย์ผู้สอน ระดับการสอน และประสบการณ์ที่สอน ตัวแปรที่ศึกษาได้แก่การเตรียมตัวของ อาจารย์ผู้สอน การศึกษาการนำแผนการศึกษารายบุคคลไปใช้ การวางแผนการสอนในชั้นเรียน ความรับผิดชอบส่วนบุคคล ผลการวิเคราะห์วิจัยด้วยวิธี MANOVA พบว่า อาจารย์ผู้สอนมีการรับรู้การใช้แผนการศึกษารายบุคคลเชิงบวกมากกว่าอาจารย์ผู้สอนรายวิชาศึกษาทั่วไป อาจารย์ การศึกษาพิเศษมีการรับรู้ที่เพิ่มมากขึ้นกว่าเดิมในการศึกษาแผนการใช้ตลอดจนการเตรียม ตัวการใช้แผน ในระดับการสอนพบว่า อาจารย์ในระดับประถมศึกษาเห็นประโยชน์การใช้แผน มากกว่าอาจารย์ระดับมัธยมศึกษา โดยเฉพาะในเรื่องของการเตรียมตัวและการศึกษาการใช้แผน และพบว่านักการศึกษาทั้งในระดับประถมและมัธยมศึกษาไม่ค่อยยอมรับในเรื่องคำสั่งที่ เกี่ยวข้องต่อการวางแผนและคำแนะนำในการใช้แผน

ผู้วิจัยได้เสนอแนะให้ผู้กำหนดนโยบายของโรงเรียน สถาบันระดับอุดมศึกษา และผู้บริหารโรงเรียนให้เห็นความสำคัญของการตอบสนองนโยบายการใช้แผนเพื่อให้เกิดการนำ วิธีการปฏิบัติไปใช้ในห้องเรียน โดยมีข้อเสนอแนะให้มีการตัดสินใจใช้แผนร่วมกันผ่าน กระบวนการทางด้านหลักสูตรและการสอน มีการพัฒนาทั้งก่อนและการใช้แผน และ ให้มีความ ร่วมมือในการเพิ่มระยะเวลาการใช้แผนในระดับมัธยมศึกษาให้มากขึ้น

ผู้สอนในระดับการศึกษาต่างๆควรสนใจต่อนโยบายของสถาบันการศึกษาที่เกี่ยวข้อง กับกระบวนการเรียนรู้ เช่น การวางแผนการศึกษารายบุคคลของผู้สอนในการเรียนการสอน

สมิธ (Smith, Buffy., 2004) ได้วิจัยเรื่อง ระบบการอุดมศึกษาที่โปร่งใส กรณีคิดใหม่ เกี่ยวกับต้นทุนทางวัฒนธรรม สังคม และกระบวนการให้ความรู้ในระดับอุดมศึกษา ผลการวิจัย พบว่ายังมีปัญหาทางด้านวัฒนธรรมที่ยังปรากฏอยู่ในระดับอุดมศึกษา ทั้งนี้เพราะในปัจจุบันยังมีนักศึกษาจำนวนมากทั้งผิวดำและผิวขาวต่างเรียนร่วมกันในสถาบันการศึกษาในวิทยาลัยหรือ มหาวิทยาลัยเดียวกัน แต่นักศึกษาได้เรียนรู้ในหลักสูตรแฝง (hidden curriculum) ที่แตกต่างกัน ซึ่งไม่ได้เขียนถึง พูดถึง หรือได้รับการคาดหวังจากสถาบัน การให้นักศึกษาเข้าถึงหลักสูตรแฝง

เป็นการช่วยให้นักศึกษาได้ปรับปรุงความสามารถและการจัดกิจกรรมในตัวหลักสูตรตามปกติ ผู้วิจัยได้สำรวจว่าจะมีวิธีการให้การศึกษาตามปกติเพื่อสร้างความสัมพันธ์เพื่อให้มีอิทธิพลต่อ คุณภาพและชนิดของต้นทุนทางวัฒนธรรม (เช่น นักศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับผลการเรียนของตนเอง กับอาจารย์ผู้สอน) ซึ่งหมายถึงการเปลี่ยนบทบาทจากการพบอาจารย์ที่ปรึกษาเป็นอาจารย์ผู้สอน ผู้วิจัยได้สร้างรูปแบบระบบที่ปรึกษาจากหลักทฤษฎีของปีแอร์ บอร์ดิว (Pierre Bourdieu) ที่ยึด หลักแนวคิดทางด้านต้นทุนทางวัฒนธรรม สังคม แนวคิดของระบบที่ปรึกษา และ หลักสูตรแฝง มีการสร้างรูปแบบ 4 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการให้คำปรึกษา การสนับสนุนส่งเสริม การฝึกปฏิบัติ และการมีส่วนร่วม (surrogate parenthood) ข้อมูลในการสร้างรูปแบบ ได้มาจากการสัมภาษณ์ในเชิงลึกจากนักศึกษาที่เป็นผู้ได้รับการปรึกษาจำนวน 12 คน และจากอาจารย์และผู้บริหารที่ทำหน้าที่เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาในมหาวิทยาลัยวิสคอนซิน (the University of Wisconsin-Madison) จำนวน 8 คน

ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษามีความสามารถทั้งจากการเรียนในหลักสูตรปกติและ หลักสูตรแฝง นักศึกษาที่มีอาจารย์ที่ปรึกษาในโปรแกรมวิชาเดียวกันเข้าถึงต้นทุนทาง วัฒนธรรมการศึกษาของสถาบันที่แตกต่างกัน มีการจัดระดับทักษะของฐานการเรียนรู้ที่ เกี่ยวข้องกับหลักสูตรแฝง และทั้งอาจารย์ที่ปรึกษาและนักศึกษายู่ในระยะของการให้ คำแนะนำปรึกษาโดยที่อาจารย์ที่ปรึกษาให้คำแนะนำทางด้านต้นทุนทางวัฒนธรรมในระดับต่ำ แก่นักศึกษาในทุกระดับ ผลการค้นพบจากการวิจัยแสดงให้เห็นว่า การจัดโปรแกรมให้มีอาจารย์ ที่ปรึกษาควรจะต้องมีการทบทวนให้มีหลักสูตรอาจารย์ที่ปรึกษาในสถาบันที่มีมาตรฐานซึ่ง ได้รับการปรับปรุงทางด้านคุณภาพและรูปแบบของต้นทุนทางวัฒนธรรมของสถาบันที่เอื้อ ประโยชน์ให้แก่นักศึกษาภายในโปรแกรมวิชา

บทบาทของอาจารย์ที่ปรึกษามีผลต่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่นอกเหนือไปจากการ จัดหลักสูตรการเรียนการสอนตามปกติในชั้นเรียน อาจารย์ที่ปรึกษาควรให้คำแนะนำแก่นิสิต นักศึกษาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้ให้เกิดขึ้น